

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ 5ΗΣ ΗΜΕΡΙΔΑΣ 2010

ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗΣ

Επιμέλεια:

Δρ. Δημήτριος Καραμπερόπουλος

ΑΘΗΝΑ 2015

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
5^{ΗΣ} ΗΜΕΡΙΔΑΣ 2010

ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗΣ

**ΠΡΑΚΤΙΚΑ 5ΗΣ ΗΜΕΡΙΔΑΣ 2010
ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗΣ**

Επιμέλεια: Δημήτριος Καραμπερόπουλος

Copyright 2015

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗΣ

Τηλ.: 210 8011066, e-mail: karamber@otenet.gr

ISBN: 978-960-89137-3-8

Παραγωγή: Ν. Σαμπαζιώτης-Α. Ιορδάνου Ο.Ε.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
5^{ΗΣ} ΗΜΕΡΙΔΑΣ 2010

ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗΣ

Επιμέλεια:

Δρ. Δημήτριος Καραμπερόπουλος

ΑΘΗΝΑ 2015

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ 5ης ΗΜΕΡΙΔΑΣ 2010

Εναρκτήρια προσφώνηση στην 5^η Ημερίδα Ιστορίας Ελληνικής Παιδιατρικής Δ. Καραμπερόπουλος	13
Το χρονικό της Παιδιατρικής Κλινικής του Νοσοκομείου Τριπόλεως Ιωάννης Δάβρος	15
Η Ιστορία της Ελληνικής Παιδοχειρουργικής Θεόδωρος Ντόλατζας	25
Δημήτριος Σπυρίδης (Γκόριτσα Σπάρτης 1903 - Σέρρες 1965: Ο άριστος παιδίατρος, ο εξαιρετος άνθρωπος» Παναγιώτης Σπυρίδης	39
Το Χρονικό της Παιδιατρικής Κλινικής του Νοσοκομείου Νικαίας Ξανθή Αγρογιάννη	47
Βρεφολογικό Τμήμα του Μαιευτηρίου “Αλέξανδρας” Γ. Τσουκαλάς, Μ. Χριστοδουλάκη, Ε. Τσουκαλά, Α. Σταματάκης, Ι. Τσουκαλάς	53
Παιδιατρικά θέματα στην Βιολογική Επιτροπή του Εν Κωνσταντινουπόλει Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου (1898-1904) Δ. Καραμπερόπουλος	113

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
5^{ΗΣ} ΗΜΕΡΙΔΑΣ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗΣ
2010

ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΤΗΣ
ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗΣ

5^η
ΗΜΕΡΙΔΑ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΙΓΙΔΑ
ΤΗΣ Α΄ ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗΣ ΚΛΙΝΙΚΗΣ ΤΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΟΛΕΓΙΟΥ ΠΑΙΔΙΑΤΡΩΝ

Αμφιθέατρο

Χωρεμείου
Ερευνητικού
Εργαστηρίου,
Νοσοκομείο Παιδών
"Η Αγία Σοφία"
Γουδί, Αθήνα

Σάββατο 24 Απριλίου 2010

10 π.μ. - 2 μ.μ.

Εναρκτήρια προσφώνηση στην 5η Ημερίδα Ιστορίας Ελληνικής Παιδιατρικής

Αξιότιμοι κύριοι Καθηγητές,
Κυρίες και Κύριοι,

Για πέμπτη συνεχή χρονιά αρχίζουμε τις εργασίες της Ημερίδας Ιστορίας της Ελληνικής Παιδιατρικής, η οποία είναι υπό την αιγίδα της Α΄ Παιδιατρικής Κλινικής του Πανεπιστημίου Αθηνών και του Κολεγίου των Παιδίατρων εδώ στο φιλόξενο αμφιθέατρο του Χωρεμείου Ερευνητικού Εργαστηρίου. Εκφράζονται οι ευχαριστίες στον Καθηγητή κ. Γεώργιο Χρούσο για την συμπαράστασή του αυτή.

Μέχρι σήμερα έχουμε εκδόσει τα Πρακτικά των τεσσάρων πρώτων προηγούμενων Ημερίδων. Η θεματολογία και της φετινής 5ης Ημερίδας Ιστορίας της Ελληνικής Παιδιατρικής είναι ενδιαφέρουσα. Μετά τις ανακοινώσεις στις προηγούμενες τέσσερις Ημερίδες για την ιστορία της Νευροχειρουργικής στην Ελλάδα από τον κ. Ν. Προδρόμου, της αντιμετώπισης της Μεσογειακής Αναιμίας από τον καθηγητή κ. Χρ. Καπτάμη, της Παιδιατρικής Αιματολογίας-Ογκολογίας στην Ελλάδα από την καθηγήτρια κα Τζωρτζάτου και της Αιμοροφιλίας-Αιμόστασης από την υφηγήτρια κα Σ. Αρώνη, σήμερα θα γίνει ιστορική αναφορά στην Ελληνική Παιδοχειρουργική από τον κ. Θ. Ντόλατζα και στην Παιδιατρική Ωτορινολαρυγγολογία στην Ελλάδα από τον κ. Ι.Οικονομίδη.

Για την ιστορία των Παιδιατρικών Κλινικών στις προηγούμενες Ημερίδες έγινε αναφορά στην Πανεπιστημιακή Παιδιατρική Κλινική των Ιωαννίνων από τον Καθηγητή κ. Π. Λαπατσάνη και της Πάτρας από τον καθηγητή κ. Ν. Μπεράτη. Σήμερα θα έχουμε την ευκαιρία να ακούσουμε για το Χρονικό δύο Παιδιατρικών Κλινικών του Νοσοκομείου Τριπόλεως από τον κ. Ι. Δάβρο και του Νοσοκομείου Νικαίας από την κ. Ξ. Αγρογιάννη.

Ο κ. Ι. Τσουκαλάς με τους συνεργάτες του θα παρουσιάσουν, όπως συνήθως σε κάθε Ημερίδα, ιστορικά στοιχεία για το Βρεφολογικό Τμήμα του Μαιευτηρίου “Αλεξάνδρα” και ο ομιλών τα παιδιατρικά θέματα, που απασχόλησαν τους Έλληνες ιατρούς της Κωνσταντινούπολης στις αρχές του 20ου αιώνα.

Μία καινούργια πτυχή στις Ημερίδες της Ιστορίας της Ελληνικής Παιδιατρικής είναι η παρουσίαση της προσωπικότητας Παιδιάτρων. Σήμερα γίνεται η αρχή με την ανακοίνωση του κ. Π. Σπυρίδη, ο οποίος θα αναφερθεί στον παιδίατρο Δημήτριο Σπυρίδη, 1903-1965.

Όσοι από τους παρευρισκομένους θα θέλανε να γίνουν μέλη της Ελληνικής Εταιρείας Ιστορίας της Παιδιατρικής μπορούν να συμπληρώσουν τη σχετική αίτηση που υπάρχει εδώ. Επίσης μπορεί κανείς να προμηθευθεί τα πρακτικά των προηγούμενων Ημερίδων καθώς και άλλα αξιόλογα βιβλία Ιστορίας Παιδιατρικής του κ. Τσουκαλά.

Τα αναψυκτικά, καφέδες και άλλα που θα προσφερθούν κατά το διάλειμμα είναι προσφορά της εταιρείας Genzyme, στην οποία εκφράζονται οι ευχαριστίες, όπως επίσης θα πρέπει να ευχαριστήσουμε για την ενίσχυση της διοργάνωσης και της έκδοσης των πρακτικών της 5ης Ημερίδας την εταιρεία Medispes.

Τέλος ευχαριστούμε και όλους εσάς, οι οποίοι με την παρουσίαση σας και τη ενεργό συμμετοχή στις Ημερίδες συμπαρίστασθε στις προσπάθειες διοργάνωσης των Ημερίδων Ιστορίας της Ελληνικής Παιδιατρικής.

Δημήτριος Καραμπερόπουλος

Πρόεδρος Ελληνικής Εταιρείας Ιστορίας της Παιδιατρικής

Το χρονικό της Παιδιατρικής Κλινικής του Παναρκαδικού Νοσοκομείου Τριπόλεως

Δρ. Ιωάννης Δαύρος
Διευθυντής Ε.Σ.Υ.

Το Παναρκαδικό Γενικό Νοσοκομείο Τρίπολης "η Ευαγγελίστρια" οικοδομήθηκε το 1950 στις δυτικές παρυφές της πόλης, σαν συνέχεια του προγενέστερου πρώτου νοσοκομείου "η Ευαγγελίστρια", που είχε κτισθεί μέσα στην πόλη, εγγύς της πλατείας Κολοκοτρώνη και η ανέγερσή του ήταν αποτέλεσμα της πρωτοβουλίας και της άοκνης προσπάθειας μιας απλής μοναχής, που διενήργησε τον έρανο για να συγκεντρωθεί ότι ήταν απαραίτητο. Σήμερα παραμένει σαν ένα κομψό διατηρητέο νεοκλασικό κτίριο που στεγάζει το Αρχαιολογικό Μουσείο της Τρίπολης.

Το Παναρκαδικό Νοσοκομείο από την θέση αυτή δεσπόζει της πόλης της Τρίπολης, ιστορικού, γεωπολιτικού και διοικητικού κέντρου της Πελοποννήσου, αποτελώντας κόσμημά της, αλλά και κέντρο αναφοράς των μονάδων υγείας σχεδόν για όλη την Πελοπόννησο επί 60 ολόκληρα χρόνια.

Κτισμένο με "αμερικάνικες προδιαγραφές", αφού όλα τα υλικά του και ο εξοπλισμός του είχαν μεταφερθεί από την Αμερική, ως δωρεά Αρκαδών ομογενών τη Αμερικής, που διέθεσαν όλο το οικονομικό τίμημα και προσέφεραν εξ' ολοκλήρου ότι χρειάστηκε για την ανέγερση του.

Η Παιδιατρική Κλινική του Παναρκαδικού Γενικού Νοσοκομείου της Τρίπολης ιδρύθηκε την 1η Νοεμβρίου του 1973 και εγκαταστάθηκε στον πρώτο όροφο μαζί με την Ουρολογική Κλινική, που ιδρύθηκε ταυτόχρονα με αυτή. Η δυναμικότητά της περιελάμβανε δυο μεγάλους θαλάμους των 4 κλινών και τέσσερις ακόμα των δυο κλινών (ή τριών βρεφικών κλινών). Διέθετε δηλαδή 16 κλίνες για μεγάλα παιδιά ή οχτώ για μεγάλα και δώδεκα για μικρότερα.

Μετά από οκτώ μήνες ένας δίκλινος θάλαμος μετατράπηκε σε αίθουσα προβληματικών νεογέννητων με τέσσερις θερμοκοιτίδες. Η αρχική υποδομή ήταν υποτυπώδης, αλλά σύντομα η Κλινική εξοπλίσθηκε με τέντες οξυγόνου και σε έξι μήνες μετά από εισήγηση του τότε Διευθυντή Μπουριώτη πραγματοποιήθηκε κεντρική εγκατάσταση αερίων, τηλεφωνικού κέντρου και εσωτερικού τηλεφωνικού δικτύου όχι μόνο για την Κλινική αλλά και για ολόκληρο το Νοσοκομείο. Με την ίδρυση της η Κλινική στελεχώθηκε από ένα Διευθυντή ιατρό και μία Προϊσταμένη νοσηλεύτρια. Ως πρώτος Διευθυντής υπηρέτησε ο Ιωάννης Μπουριώτης, καταγόμενος από το Κερασάρι της περιοχής της Μεγαλόπολης, ο οποίος είχε ειδικευτεί ως Παιδίατρος στο Νοσοκομείο Παίδων "Π. & Α. Κυριακού". Ως πρώτη Προϊσταμένη υπηρέτησε η Ελένη Λαμπροπούλου απόφοιτος της Σχολής Νοσηλευτριών τριετούς φοιτήσεως του Νοσοκομείου Παίδων "Αγία Σοφία". Ταυτόχρονα διορίστηκαν τρεις νοσηλεύτριες διετούς φοιτήσεως και τρεις πρακτικές νοσηλεύτριες. Σε σύντομο χρονικό διάστημα άρχισαν να υπηρετούν, ως ιατρικό προσωπικό, και ιατροί "υπόχρεοι υπηρεσίας υπαίθρου" που διορίζονταν στο Νοσοκομείο, έτσι ώστε η Κλινική να είναι συνεχώς στελεχωμένη με δυο ή τρεις γιατρούς.

Αξίζει να αναφερθεί ότι μεταξύ των άλλων θήτευσαν στην Κλινική ως ιατροί "υπόχρεοι υπηρεσίας υπαίθρου" και οι εξής αξιόλογοι ιατροί:

- Βασίλειος Σμυρνιώτης, εν ενεργεία Καθηγητής Χειρουργικής Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Αλέξανδρος Κοτσιάνης, Καρδιολόγος, πρώην Πρόεδρος του Δ.Σ. του Νοσοκομείου της Τρίπολης και νυν Δήμαρχος Τρίπολης.
- Δημήτριος Νάσσης, Καρδιολόγος, πρώην Πρόεδρος του Δ.Σ. του Νοσοκομείου της Τρίπολης.
- Δημήτριος Δελής, Παιδίατρος, Αναπληρωτής Διευθυντής της Αε Παιδιατρικής Κλινικής του Νοσοκομείου Παίδων "Π. & Α. Κυριακού".

Από το 1983 άρχισαν να υπηρετούν στην Κλινική και οι πρώτοι ειδικευμένοι παιδίατροι. αυτοί ήταν:

- Άννα Παπαγορηγορίου, ιδιώτης παιδίατρος στην Τρίπολη.
- Γεωργία Παναγοπούλου, διευθύντρια Παιδιατρικής Κλινικής Νοσοκομείου Ναυπλίου.
- Δημήτριος Δελής, Παιδίατρος, Αναπληρωτής διευθυντής Αε Παιδιατρικής Κλινικής του Νοσοκομείου Παίδων "Π. & Α. Κυριακού".

Μετά από 10 χρόνια λειτουργίας η Κλινική μετεγκαθίσταται στον 4ο

όροφο, όπου και συνυπάρχει με την γυναικολογική κλινική μέχρι και σήμερα. Η δυναμικότητά της είναι είκοσι κλίνες και έξι θέσεις στη Μονάδα Νεογένων - Προώρων.

Το έτος 1986 οριοθετεί την αλλαγή σκυτάλης στην Διεύθυνση της Κλινικής. Στις 30/6/1986 ο μέχρι τότε Διευθυντής Ιωάννης Μπουριώτης αποχωρεί λόγω μη αποδοχής εκ μέρους του την ένταξή του στο Ε.Σ.Υ. και μετά από λίγους μήνες στις 20/10/1986 διορίζεται, ως υπεύθυνος της Κλινικής στην θέση του Επιμελητού Α΄, ο Ιωάννης Δαύρος. Στην συνέχεια και μετά την απόκτηση των τυπικών προσόντων λαμβάνει στις 14/10/1987 και την θέση του Διευθυντή της Κλινικής.

Ο Ιωάννης Δαύρος γεννήθηκε στις 5/9/1950 στην Τρίπολη. Αποφοίτησε από το 2ο γυμνάσιο Αρρένων Αθηνών το 1968 και το 1974 από την Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Το 1975 μετέβη στο Παρίσι για μεταπτυχιακές σπουδές στην "Ανάληψη Βαρέως Πασχόντων" και στην συνέχεια, μετά την εκπλήρωση των στρατιωτικών του υποχρεώσεων και της υπηρεσίας υπαίθρου, ασκήθηκε για την λήψη ειδικότητας στην Β΄ Παιδιατρική Κλινική του Πανεπιστημίου Αθηνών στο Νοσοκομείο Παίδων "Π. & Α. Κυριακού". Τον Ιούλιο του 1982 και μετά από εξετάσεις απέκτησε τον τίτλο ειδικότητας του Παιδιάτρου. Από το 1982 ως το 1986 υπηρέτησε ως Ειδικευμένος Βοηθός στην Α΄ Παιδιατρική Κλινική του Νοσοκομείου Παίδων "Π. & Α. Κυριακού". Στις αρχές του 1986 διορίστηκε σαν Επιμελητής Βα στο Νοσοκομείο Παίδων "Βόρειας Αττικής" όπου και έμεινε μέχρι τον διορισμό του στην Τρίπολη στο τέλος του ίδιου έτους. Κατέχει τον τίτλο του Διδάκτορος της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, ενώ μετεκπαιδεύτηκε στην "Αλλεργιολογία- Παιδοπνευμονολογία" και τον "Προγραμματισμό και Διοίκηση υπηρεσιών υγείας Νοσοκομείων". Παράλληλα με τα βασικά του καθήκοντα προσέφερε υπηρεσίες και σε διάφορες άλλες θέσεις σε θεσμικά όργανα του Νοσοκομείου, όπως Αντιπρόεδρος και Μέλος της Επιστημονικής Επιτροπής, Μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου ως εκπρόσωπος των γιατρών, Τομεάρχης του Παθολογικού Τομέα, και Πρόεδρος της Επιτροπής Ενδονοσοκομειακών Λοιμώξεων. Επίσης διετέλεσε Καθηγητής στην Σχολή Νοσηλευτικής του Νοσοκομείου, Καθηγητής στο Περιφερειακό Εκπαιδευτικό Κέντρο Τρίπολης, Μέλος του Επιστημονικού Συμβουλίου του Π.Ε.Σ.Υ. Πελοποννήσου και Εισηγητής του Κεντρικού Συμβουλίου Κρίσης για την επιλογή σε θέσεις διευθυντών παιδιατρικής.

Η Παιδιατρική Κλινική του Νοσοκομείου της Τρίπολης, υπό την καθοδή-

γηση του Διευθυντή της Ιωάννη Δαύρου κατάφερε να αναδειχθεί στην πιο οργανωμένη και πιο άρτια λειτουργούσα παιδιατρική κλινική στην Πελοπόννησο μετά την Πανεπιστημιακή Κλινική της Πάτρας. Αποτελεί μέχρι και σήμερα Κλινική αναφοράς, όπου διακομίζονται τα σοβαρότερα περιστατικά από μονάδες υγείας ολόκληρης της Πελοποννήσου, εκτός από τμήματα τις Αχαΐας, της Ηλείας και της Κορινθίας. Με τις προσωπικές προσπάθειες και παρεμβάσεις του Διευθυντή της επετεύχθησαν τα εξής σημαντικά για την αναβάθμιση και βελτίωση του έργου και της απόδοσης της Κλινικής:

1. Με εισήγηση του Διευθυντή το ΚΕΣΥ ενέκρινε το 1987 την θεσμοθέτηση δυο οργανικών θέσεων ειδικευόμενων ιατρών, για την άσκηση στην ειδικότητα της παιδιατρικής για δυο χρόνια και στην συνέχεια το 1992, με νεότερη εισήγηση, οι οργανικές αυτές θέσεις επεκτάθηκαν σε τέσσερις, ενώ από το 2007 επεκτάθηκαν σε πέντε.
2. Το 1988 με παρεμβάσεις του Διευθυντή και του μέλους της ειδικής επιτροπής του ΚΕΣΥ αιμνήστου διακεκριμένου Νεογολόγου Κώστα Παππά η Κλινική επιλέγεται για την ανάπτυξη ενός από τα επτά Κέντρα Περιγεννητικής Ιατρικής σε όλη την Ελλάδα. Το έργο αυτό τελικώς δεν ολοκληρώνεται λόγω ανυπέβλητων δυσκολιών, όπως η έλλειψη νοσηλευτικού προσωπικού, χώρων κλπ, αλλά αξιοποιήθηκε η όλη προσπάθεια για την βελτίωση της υποδομής και της λειτουργίας της Μονάδας Νεογέννητων - Προώρων που λειτουργεί στα πλαίσια της Κλινικής. Στην τότε προσπάθεια ανάγονται η θεσμοθέτηση στον οργανισμό του Νοσοκομείου "Μονάδας Προώρων" με ίδρυση οργανικών θέσεων ιατρικού προσωπικού, η ανανέωση, ο εκσυγχρονισμός και η προμήθεια νέου εξειδικευμένου εξοπλισμού κτλ.
3. Με προσωπικές παρεμβάσεις του Διευθυντή στην Διοίκηση του Νοσοκομείου ιδρύθηκε το 1992 το Παιδοχειρουργικό τμήμα το οποίο έκτοτε συστεγάζεται με την Παιδιατρική Κλινική. Πρώτος Διευθυντής ήταν ο καταξιωμένος Παιδοχειρουργός Γιώργος Γιαννουλόπουλος (μετέπειτα Διευθυντής της Χειρουργικής Κλινικής Νοσ/μείου Παίδων "Αγία Σοφία") με Επιμελητές τους Πασσαλίδη και Φαχούρι. Σήμερα το Παιδοχειρουργικό τμήμα λειτουργεί με ευθύνη του Παιδοχειρουργού Ιμπραήμ Φαχούρι και συμβάλλει τα μέγιστα στην αντιμετώπιση περιστατικών από όλη την περιφέρεια της Πελοποννήσου.
4. Ο Διευθυντής ήταν αυτός που εμπνεύστηκε και ήταν ο βασικότερος

συντελεστής, ως Πρόεδρος της οργανωτικής επιτροπής, της οργάνωσης και της υλοποίησης του ετήσιου Ιατρικού Συνεδρίου με γενικό θέμα "Διαγνωστικές και θεραπευτικές εξελίξεις στο παιδί και στον ενήλικα", που πραγματοποίησε επί μια δεκαετία (1990 - 1999) η Παιδιατρική Κλινική της Τρίπολης, με την επικουρία της Πανεπιστημιακής Παιδιατρικής Κλινικής της Πάτρας και την αιγίδα της Ελληνικής Παιδιατρικής Εταιρείας. Απετέλεσε δε μια από τις σημαντικότερες εκδηλώσεις στον ιατρικό χώρο της Νότιας Ελλάδας. Τις εκδηλώσεις αυτές τίμησαν με την παρουσία τους σπουδαίοι Πανεπιστημιακοί Δάσκαλοι του παιδιατρικού χώρου και όχι μόνο, όπως οι: Κασίμος, Μεσσαριτάκης, Μαλακά - Ζαφειρίου, Αναστασέα - Βλάχου, Σινανιώτης, Σπυρίδης, Καφετζής, Μπεράτης, Μανταγός, Συρογιαννόπουλος, Παππάς, Δελαγραμμάτικας. Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει για την συμμετοχή σε μια από αυτές τις εκδηλώσεις του αειμνήστου Καθηγητή της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών Δημήτρη Λιαντίνη που έδωσε μία μνημειώδη και ανεπανάληπτη διάλεξη.

Η Παιδιατρική Κλινική του Νοσοκομείου της Τρίπολης τα τελευταία 20 - 25 χρόνια είναι στελεχωμένη διαρκώς με τουλάχιστον τρεις ειδικευμένους και 4 - 6 ειδικευόμενους, καθώς και με άρτιο νοσηλευτικό προσωπικό. Σε αυτό προϋσταται η Προϊσταμένη νοσηλεύτρια Δήμητρα Αργεΐτη απόφοιτη της Σχολής Νοσηλευτριών του Νοσοκομείου Παιδών «Αγία Σοφία». Η Κλινική καταφέρει να προσφέρει υψηλού επίπεδου υπηρεσίες υγείας σε σημείο που δεν θα ήταν υπερβολή να ειπωθεί ότι χαίρει της μεγαλύτερης υπόληψης στην ευρύτερη περιοχή της Πελοποννήσου. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται και από το μεγάλο αριθμό προσερχόμενων παιδιατρικών περιστατικών από τους όμορους νομούς. Το 25 - 35 % των περιστατικών που αντιμετωπίζονται στο Νοσοκομείο μας είναι παραπομπές ή διακομιδές από τους γειτονικούς νομούς κυρίως της Αργολίδας και της Λακωνίας. Επίσης η Κλινική έρχεται πρώτη στην ευρύτερη περιοχή ακόμα και στην προτίμηση των προς ειδίκευση ιατρών, ανταγωνιζόμενη ακόμα και κλινικές κεντρικών νοσοκομείων, καθώς η αναμονή για την κατάληψη θέσης κυμαίνεται από τρία ως πέντε χρόνια.

Στα πλαίσια λειτουργίας της Κλινικής λειτουργούν τακτικά αλλά και έκτακτα (στα πλαίσια διαρκούς εφημερίας) εξωτερικά ιατρεία που αντιμετωπίζουν περίπου 3000 - 4000 περιστατικά ετησίως. Στην λειτουργία αυτή εντάσσεται και η τακτική παρακολούθηση και ο εμβολιασμός νεογνών, βρεφών και

παιδιών της ευρύτερης περιοχής. Οι εισαγωγές ανέρχονται στις 1000 περίπου το χρόνο με μέσο χρόνο νοσηλείας τις δυο ημέρες εκ των οποίων το 25 - 35% διακομίζεται από άλλους νομούς ενώ μόλις ένα 2 - 3% διακομίζεται από την Κλινική μας προς κεντρικότερα νοσοκομεία ή πιο εξειδικευμένα κέντρα. Επίσης δεν πρέπει να παραβλεφθεί ότι η Κλινική μας αναλαμβάνει την διεκπεραίωση και παρακολούθηση των περίπου 500 ανά έτος νεογέννητων της Μαιευτικής Κλινικής του Νοσοκομείου μας. Από αυτά περίπου 100 νοσηλεύονται στην Μονάδα Προώρων - Νεογέννητων και αντιμετωπίζονται ικανοποιητικά στην πλειονότητα τους, αφού μόνο ένα 10% διακομίζεται σε πιο εξειδικευμένα κέντρα και αυτά αφορούν περιπτώσεις βαρέως πασχόντων βρεφών ή κάποιων με συγγενή νοσήματα ή βαρέα αναπνευστικά σύνδρομα.

Αξίζει επίσης να αναφερθούν και δραστηριότητες της Κλινικής μας, όπως:

1. Κέντρο Μεσογειακής Αναιμίας (μοναδικού στην ευρύτερη περιοχή).
2. Λειτουργία Αλλεργιολογικού - Παιδοπνευμονολογικού ιατρείου.
3. Εφαρμογή προγραμμάτων προληπτικής ιατρικής, με περιοδικές επισκέψεις σε σχολεία κέντρα υγείας κλπ.
4. Εφαρμογή προγραμμάτων εκπαίδευσης με τακτικές εκπαιδευτικές συναντήσεις και άλλες εκδηλώσεις.
5. Εκπόνηση ερευνητικών επιστημονικών εργασιών που φθάνουν τις 5 - 15 ανακοινώσεις το χρόνο και ξεπερνούν σε αριθμό όλα αυτά τα χρόνια τις 150, δίνοντας μια ιδιαίτερη πρωτοπορία σε αυτό τον τομέα στην Κλινική μας σε Πανελλήνια κλίμακα.

Εμείς που υπηρετήσαμε αυτήν την Κλινική και δώσαμε ένα πολύ μεγάλο κομμάτι από τον εαυτό μας, θεωρούμε ότι το μεγαλύτερο κεφάλαιο που αφήνουμε πίσω μας, όταν έλθει η ώρα να αποχωρήσουμε, είναι αυτή η νέα γενιά συναδέλφων, που οδηγήσαμε στα πρώτα τους βήματα στον παιδιατρικό χώρο και μεταλαμπαδεύσαμε σε αυτούς νόματα της παιδιατρικής επιστήμης και την αγάπη για το άρρωστο παιδί. Επίσης η πνοή ζωής που δώσαμε σε παιδιά, όπως η τετράχρονη τότε και σήμερα 15χρονη αθίγγανη που πνίγηκε σε καταυλισμό έξω από την Τρίπολη, Φεβρουάριο μήνα, και πέρασαν περισσότερα από 30 λεπτά που παρέμεινε άσφυγη μέχρι να μεταφερθεί και να αντιμετωπιστεί στην Κλινική μας, περιστατικό που είχαμε παρουσιάσει τότε στο 7ο Πανελλήνιο συνέδριο εντατικής θεραπείας που έγινε στην Αθήνα τον Οκτώβριο του 1999 και έχουμε να θυμόμαστε σαν τη σημαντικότερη εύφημο μνεία στην επαγγελματική μας πορεία, που το μεγαλύτερο μέρος της ήταν

συνυφασμένο με «το Χρονικό» της Παιδιατρικής Κλινικής του Νοσοκομείου της Τρίπολης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Κατάλογος Ιατρών που υπηρέτησαν στην Παιδιατρική Κλινική του Νοσοκομείου Τρίπολης υπό την Διεύθυνση του Ιωάννη Μπουριώτη

Ειδικευμένοι ιατροί

- Άννα Παπαγρηγορίου, ιδιώτης Παιδίατρος στην Τρίπολη.
- Γεωργία Παναγοπούλου, Διευθύντρια Παιδιατρικού Τμήματος Νοσοκομείου Ναυπλίου.
- Δημήτριος Δελής, Παιδίατρος, Αναπληρωτής Διευθυντής Α΄ Παιδιατρικής Κλινικής του Νοσοκομείου Παίδων "Π. & Α. Κυριακού".

Ιατροί "υπόχρεοι υπηρεσίας υπαίθρου"

- Βασίλειος Σμυρنيώτης, εν ενεργεία Καθηγητής Χειρουργικής Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Αλέξανδρος Κοτσιάνης, Καρδιολόγος, πρώην Πρόεδρος του Δ.Σ. του Νοσοκομείου της Τρίπολης και Δήμαρχος Τρίπολης.
- Δημήτριος Νάσσης, Καρδιολόγος, πρώην Πρόεδρος του Δ.Σ. του Νοσοκομείου της Τρίπολης.
- Δημήτριος Δελής, Παιδίατρος, Αναπληρωτής Διευθυντής της Α΄ Παιδιατρικής Κλινικής του Νοσοκομείου Παίδων " Π. & Α. Κυριακού".

Κατάλογος Ιατρών που υπηρέτησαν στην Παιδιατρική Κλινική του Νοσοκομείου Τρίπολης υπό την Διεύθυνση του Δρ. Ιωάννη Δαύρου

Ειδικευμένοι ιατροί

1. Παναγοπούλου Γεωργία , Επιμελήτρια (1985 – 2000)

2. Αντωνίου Ιωάννα , Επιμελήτρια, Αναπ. Διευθύντρια , Διευθύντρια (1989 – σήμερα)
3. Σιδέρη Γεωργία, Επιμελήτρια (1995 – 1999)
4. Κοτταράκου Νικολέτα, Επιμελήτρια (2004 – σήμερα)
5. Κατερίνα Σιάμπου, Επικουρική Επιμελήτρια (2006 – 2008)

Ειδικευόμενοι ιατροί

1. Ιωάννου Γεωργία
2. Ιωαννίδης Σαράντος
3. Τζωρτζίνης Αλέξανδρος
4. Σίδερη Γεωργία
5. Κοτταράκου Νικολέτα
6. Φιλίππου Γεωργία
7. Στίγκα Άρτεμις
8. Πετρογιαννοπούλου Χρύσα
9. Στρούθου Μαρία
10. Παπαβασιλείου Γεώργιος
11. Απλαδά Όλγα
12. Γιαννακίδη Λαμπρινή
13. Μονογιού Παναγιώτα
14. Καραμαντζάνης Ιωάννης
15. Γιαννοπούλου Μαρία
16. Προύντζου Αναστασία
17. Τσαπρούνη Τριανταφυλλιά
18. Παπαντώνη Βασιλική
19. Καραγκούνης Παναγιώτης
20. Χρόνη Ιωάννα
21. Σερβές Ιωάννης
22. Κομπότης Ευστράτιος
23. Αθανασόπουλος Χρήστος
24. Μπακόπουλος Σταμάτης
25. Λυτίνας Μιχαήλ
26. Καπετάνιου Ευγενία
27. Κοδέλας Δημήτριος

28. Παπαγιαννοπούλου Παναγιώτα
29. Χριστάκου Ευθυμία
30. Γαιτανάκης Νικόλαος
31. Στεφανοπούλου Ελεάνα
32. Ξάγια Μαρία
33. Τζανέ Ιωάννα
34. Ζέπου Ευαγγελία
35. Ματθαιοπούλου Ειρήνη
36. Δήμου Μαρία
37. Παππάς Νικόλαος
38. Γαλιατσάτου Σπυριδούλα
39. Αγρογιάννη Ξανθή
40. Γιώτας Απόστολος
41. Κακλέας Κων/νος
42. Παπαϊωάννου Βασιλική
43. Παπαρούνη Μαρία
44. Πετρόπουλος Ανδρέας
45. Κοντογιώργης Παναγιώτης
46. Μανής Παναγιώτης
47. Τριπολίτης Κωνσταντίνος
48. Ρωμανού Χρυσή
49. Βουραζιέρης Παναγιώτης
50. Κωνσταντίνου Ελένη
51. Μαύρος Βασίλειος
52. Πουρναράς Χρήστος
53. Σαμπάνης Ηλίας
54. Βραχλής Ιωάννης
55. Βάσση Ιππολύτη
56. Κουτσοθύμιου Άννα- Μαρία
57. Αργυρού Ιωάννης

Εξέλιξη της Παιδοχειρουργικής στην Ελλάδα

Δρ. Θεόδωρος Ντόλατζας

τ. Διευθυντής Παιδοχειρουργικής Κλινικής Νοσοκομείου Παίδων
“Αγία Σοφία”

τ. Πρόεδρος Ελληνικής Παιδοχειρουργικής Εταιρείας

Η παιδοχειρουργική είναι ναι ειδικότητα που ασχολείται κυρίως με τις συγγενείς ανωμαλίες του αναπνευστικού, πεπτικού, ουροποιογεννητικού συστήματος των νεογνών, βρεφών και παιδιών. Οι ρίζες της εντοπίζονται σε αρχαία κείμενα Ελλήνων γιατρών, όπως ο Ιπποκράτης, ο Άντυλλος, ο Ηλιόδωρος, ο Αρεταίος, ο Παύλος ο Αιγινήτης, ο Ορειβάσιος κ.ά., οι οποίοι αναφέρονται στην αντιμετώπιση συγγενών ανωμαλιών βρεφών τόσο του πεπτικού (ατρησίες) όσο και του ουροποιογεννητικού (υποσπαδίας). Αργότερα, την εποχή της Αναγέννησης, ο διάσημος χειρουργός Ambroise Paré (1510-1590) περιέγραψε εγχειρίση για την αντιμετώπιση του λαγώχειλου. Με την ανακάλυψη της αντισηψίας από τον Josef Lister (1827-1912) και της αναισθησίας από τους Wells και Morton (1846), η χειρουργική και η παιδοχειρουργική κάνουν τα πρώτα τους άλματα, με πρωτοπόρους τον Louis Ombredanne (1871-1956), ο οποίος έγραψε το 1912 το πρώτο βιβλίο παιδοχειρουργικής, το «Technique chirurgicale infantile», ενώ παράλληλα στην Αμερική και στην Ευρώπη δραστηριοποιούνται στην παιδοχειρουργική οι: William Lodd, Denis Vrowne, Gross, Koop, Kieseweter, Th. Kocher και άλλοι.

Στην Ελλάδα τα πρώτα δειλά βήματα στον τομέα της παιδοχειρουργικής τα έκαναν οι χειρουργοί Σωκράτης Τσάκωνας και Δημήτριος Κόκκορης, όταν πριν από περίπου 100 χρόνια δημιουργήθηκε το χειρουργικό τμήμα του Νοσοκομείου Παίδων «Η Αγία Σοφία», στις 7 Μαρτίου του 1901, το οποίο λειτούργησε για μία 25ετία, πριν καταργηθεί το 1926.

Το Νοσοκομείο Παίδων «Η Αγία Σοφία» κατασκευάστηκε με χρήματα από πανελλήνιο έρανο που έκανε η περιγίπισσα του Σοφία. Η οικοδόμησή

του άρχισε το 1896 σε έκταση 50 στρεμμάτων που δώρισε η Μονή Πετράκη. Το αρχικό σχέδιο προέβλεπε να κτισθούν 12 ανεξάρτητα περίπτερα. Το πρώτο εξ αυτών (στο οποίο σήμερα στεγάζονται οι διοικητικές υπηρεσίες του Νοσοκομείου Παίδων «Η Αγία Σοφία») χτίστηκε με κληροδότημα (300.000 δραχμές) του Μαρίνου Κοργιαλένιου από τον Αμερικανό αρχιτέκτονα Ellen, είχε δύναμη 30 κρεβατιών και σε αυτό νοσηλεύονταν μαζί παθολογικά και χειρουργικά περιστατικά.

Τη διεύθυνση του 1ου Παιδοχειρουργικού Τμήματος του νεοσύστατου τότε (1901) Νοσοκομείου Παίδων «Η Αγία Σοφία» ανέλαβε ο χειρουργός Σωκράτης Τσάκωνας (1864-1944), που τη διατήρησε μέχρι το 1911. Ήταν έμπειρος χειρουργός, διακρινόταν για την «ταχύτητά του» και την «αμφιδεξιοχειρία του».είχε ασχοληθεί με τη χειρουργική αντιμετώπιση της εχινόκοκκιάσης και με άλλες πρωτότυπες χειρουργικές τεχνικές. Εκτός από το Νοσοκομείο Παίδων διηύθυνε και τη Γυναικολογική Κλινική του Νοσοκομείου «Ευαγγελισμός». Το 1915 συνέστησε έδρα Γυναικολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και υπήρξε ο πρώτος καθηγητή σε αυτήν.

Τον Σωκράτη Τσάκωνα διαδέχθηκε ο Δημήτριος Κόκκορης (1870-1963), που διηύθυνε την Κλινική απόν Δεκέμβριο του 1911 μέχρι τον Αύγουστο του 1926. Ο Δ. Κόκκορης ήταν ένας ικανός γενικός χειρουργός με πλούσιο συγγραφικό έργο. Ήταν υφηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών από το 1895. Είχε διατελέσει επιμελητής του καθηγητή Σπ. Μαγγίνα. Ο Δ. Κόκκορης ήταν ο πρώτος που έδειξε στη χώρα μας ακτινογραφία τρία, χρόνια μετά την ανακάλυψή τους από τον Röntgen. Ήταν επίσης ο πρώτος που εφήρμοσε (1903) την αναίμακτη ανάταξη (συντηρητική μέθοδος) του συγγενούς εξαρθρώματος του ισχίου. Επίσης ήταν ιδρυτής και πρόεδρος (1933) της Ελληνικής Χειρουργικής Εταιρείας.

Τόσο ο Σ. Τσάκωνας όσο και ο Δ. Κόκκορης εργάστηκαν άμισθοι και μόνοι, χωρίς βοηθούς, επί 25 χρόνια, μέχρι τότε που με νομοθετικό διάταγμα της δικτατορίας του Πάγκαλου (12 Ιουνίου 1926) καταργήθηκε η Χειρουργική Κλινική. Στην 25ετία της λειτουργίας τους το χειρουργικό τμήμα νοσηλεύτηκαν 1.796 παιδιά (ποσοστό 33%), ενώ στο αντίστοιχο παιδιατρικό νοσηλεύτηκαν 3.587 παιδιά (ποσοστό 67%). Ο μέσος όρος νοσηλείας για τα χειρουργικά περιστατικά την περίοδο αυτή ήταν 64,2 ημέρες. Τα περισσότερα περιστατικά ήταν:1) φυματίωση αρθρώσεων, οστών, αδένων, 2) κακώσεις, κατάγματα, εγκαύματα, τραύματα, 3) φλεγμονές, οστεομυελίτιδα, σκωληκο-

ειδίτιδα, εμπυήματα, 4) εχινοκοκκίαση ήπατος πνεύμονα, 5) λιθιάσεις νεφρού, ουροδόχου κύστεως (Στατιστική Φίνου). Συγγενείς ανωμαλίες του πεπτικού ή του ουροποιητικού φαίνεται ότι δεν νοσηλεύονταν τότε στη χειρουργική κλινική.

Από το 1920 μέχρι το 1923 λειτούργησε στη Βούλα το «Ασκληπιείον των Παίδων», στο οποίο νοσηλεύονταν παιδιά με χειρουργικές παθήσεις λόγω φυματίωσης. Τα χρήματα για την ανέγερση αυτού του νοσηλευτηρίου (240.000 δραχμές) προήλθαν από φιλανθρωπική αγορά που διοργάνωσε η σύζυγος του Άγγλου πρέσβη Nina Granville. Η έκταση 17 στρεμμάτων δωρίστηκε από τη Μονή Πετράκη. Η διεύθυνση του χειρουργικού αυτού τμήματος ανατέθηκε στον Ελβετό γιατρό J. Graetz, ο οποίος εργάστηκε εντατικά για ένα εξάμηνο. Μετά την αποχώρηση του ανέλαβε προσωρινά ο Δ. Κόκκορης (από το Νοσοκομείο Παίδων «Η Αγία Σοφία»), τον οποίο διαδέχθηκε ο χειρουργός Αριστοτέλης Λιούγκας (1882-1934), που είχε ειδικευτεί στη χειρουργική φυματίωση στο Γάλλο καθηγητή Ορθοπεδικής και Παιδοχειρουργικής Broca.

Από τον Νοέμβριο του 1945 μέχρι τον Μάιο του 1951 λειτούργησε στο Θεραπευτήριο «Ευαγγελισμός» η Κλινική Χειρουργικής Παίδων και Ορθοπεδικής με διευθυντή τον Αθανάσιο Κονταργύρη (1892-1954), ο οποίος το 1947 έγινε καθηγητής Ορθοπεδικής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Η φυματίωση έγινε αφορμή για να δημιουργηθεί στο Νοσοκομείο Παίδων «Η Αγία Σοφία» Ορθοπεδική και Χειρουργική Κλινική (Σιμοπούλειο Περίπτερο) υπό τη διεύθυνση του Ιωάννη Μιχαήλ, η οποία λειτούργησε από το 1951 μέχρι το 1961.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι κατά τη διάρκεια της Κατοχής, αλλά και μετά την Απελευθέρωση, τα παιδιά που είχαν χειρουργικό πρόβλημα νοσηλεύονταν σε νοσοκομεία ενηλίκων ή σε ιδιωτικές κλινικές. Στο Λαϊκό Νοσοκομείο στην Α΄ Χειρουργική Κλινική του Πανεπιστημίου, που διηύθυνε τότε ο καθηγητής Γεώργιος Καραγιαννόπουλος, υπήρχε θάλαμος (4-5 κρεβάτια) όπου νοσηλεύονταν παιδιά με χειρουργικές παθήσεις. Στην Κλινική αυτή εκπαιδεύτηκε ο διευθυντής μου, πρωτοπόρος παιδοχειρουργός Νικόλαος Βογιατζής (διευθυντής της Παιδοχειρουργικής Κλινικής του Νοσοκομείου Παίδων «Αγλαΐα Κυριακού»).

Το 1953 (27 ολόκληρα χρόνια μετά την κατάργηση της Παιδοχειρουργικής Κλινικής) δημιουργήθηκε το πρώτο οργανωμένο παιδοχειρουργικό κέντρο

στην Ελλάδα, στο Νοσοκομείο Παίδων «Αγλαΐα Κυριακού». Το Νοσοκομείο αυτό κατασκευάστηκε με χρήματα που άφησε με τη διαθήκη της η Αγλαΐα Κυριακού, σύζυγος του Παναγιώτη Κυριακού, γι' αυτό και αρχικά είχε ονομαστεί «Κλινική Απόρων Παίδων Παναγιώτου και Αγλαΐας Κυριακού». Για την ανέγερση αυτού του νοσοκομείου παραχωρήθηκε έκταση 8.450 τ.μ. από το Νοσοκομείο Παίδων «Η Αγία Σοφία». Το νοσοκομείο θεμελιώθηκε το 1934 και εγκαινιάστηκε το 1938.

Θα πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι τα δυο νοσοκομεία «Η Αγία Σοφία» και «Αγλαΐα Κυριακού» με νόμο του κράτους (νόμοι 2014/1939 και 2473/1940) συγχωνεύτηκαν, αλλά λόγω του πολέμου (1940-1943) μεταφέρθηκαν στις εγκαταστάσεις του ΠΙΚΠΑ Πεντέλης και το 1944 στη Ριζάρειο Σχολή. Μετά την Κατοχή λειτούργησαν πάλι ανεξάρτητα.

Τη διεύθυνση της Παιδοχειρουργικής Κλινικής του «Αγλαΐα Κυριακού» ανέλαβε ο Βασίλειος Πετρόπουλος. Οι πρώτες εγχειρήσεις σε βρέφη και παιδιά έγιναν στις 17 Ιουνίου 1953, χρονολογία που αρχίζει στην Ελλάδα η σύγχρονη παιδοχειρουργική. Στην αρχή της λειτουργίας της η Κλινική αυτή είχε δύναμη 15 κρεβατιών. Αργότερα, το 1960, λόγω αναγκών η δύναμη της Κλινικής αυξήθηκε στα 80 κρεβάτια. Στην πρώτη επταετία (1953-1960) της λειτουργίας της είχαν γίνει 7.162 εγχειρήσεις σε νεογνά, βρέφη και παιδιά. Το Βασίλειο Πετρόπουλο τον βοηθούσαν στο έργο του οι νέοι επιμελητές Φίλιππος Χατζηχαμπέρης και Νικόλαος Βογιατζής, ο οποίος είχε μετεκπαιδευτεί στη Σουηδία στην παιδοχειρουργική. Το 1962 τον Β. Πετρόπουλο τον διαδέχθηκε στην Κλινική ο Νικόλαος Βογιατζής. Την Κλινική αυτή (1962-1986) την πλαισίωσαν οι άξιοι παιδοχειρουργοί: Γεώργιος Κορρές, Γεώργιος Σαράντης, Αντώνιος Μαρκαντωνάτος, Βασίλειος Δημάδης, Αλέξανδρος Βασιλάκοπουλος, Γεώργιος Εμμανουήλ, Δημήτριος Κεραμίδας, Κωνσταντίνος Σκόνδρας, Γεώργιος Φώτης, Θεόδωρος Ντόλατζας, Θεόδωρος Αϊβαζόγλου, Γεώργιος Ζευγώλης κ.ά.

Η ίδρυση της Παιδοχειρουργικής Κλινικής του «Αγλαΐα Κυριακού» και η αναγνώριση της ειδικότητας της παιδοχειρουργικής στην Ευρώπη και Αμερική συνέτειναν στο να αναγνωριστεί με Νομοθετικό Διάταγμα (άρθρο 29, 3895/1958 η ειδικότητα της χειρουργικής παιδών το 1958. Για την απόκτηση της ειδικότητας σύμφωνα με το νόμο του 1958 χρειαζόταν η ειδικότητα της γενικής χειρουργικής και επί πλέον 2 χρόνια εξάσκηση σε αναγνωρισμένη χειρουργική κλινική παιδών ημεδαπής ή αλλοδαπής. Η πρώτη χειρουργική

κλινική που ορίστηκε για εξάσκηση στην παιδοχειρουργική ήταν η Χειρουργική Κλινική του Νοσοκομείου Παίδων «Αγλαΐα Κυριακού».

Από το 1958 μέχρι το 1981 είχαν πάρει ειδικότητα της παιδοχειρουργικής περίπου 40 γενικού χειρουργοί, μεταξύ των οποίων και ο γράφων. Έκτοτε μέχρι το 2004 ο αριθμός που είχε λάβει την ειδικότητα της παιδοχειρουργικής υπερβαίνει τους 160 παιδοχειρουργούς, σύμφωνα με τους εγγεγραμμένους της ΕΕΧΠ, (Ελληνικής Εταιρείας Χειρουργών Παίδων).

Τον Μάιο του 1961 δημιουργήθηκε στη Θεσσαλονίκη έδρα παιδοχειρουργικής στο νεοϊδρυθέν Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο. Καθηγητής εκλέχθηκε ο Βασίλειος Πετρόπουλος, ο οποίος οργάνωσε την Α΄ Πανεπιστημιακή Παιδοχειρουργική Κλινική, που εγκαταστάθηκε στο «Κεντρικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης». Το νέο Παιδοχειρουργικό Κέντρο κάλυψε τις ανάγκες για χειρουργική περίθαλψη των παιδιών στο βορειοελλαδικό χώρο. Εκτός τούτου εκπαίδευσε νέους παιδοχειρουργούς και άρχισε η πανεπιστημιακή διδασκαλία του μαθήματος της παιδοχειρουργικής. Στα πρώτα πανεπιστημιακά βήματα τον Β. Πετρόπουλο βοήθησαν ο Εμμανουήλ Μηλιαράς-Βλαχάκης και ο Αντώνιος Μαρκαντωνάτος, που τον διαδέχθηκε όταν συνταξιοδοτήθηκε.

Στην Πανεπιστημιακή Κλινική του ΑΠΘ εργάστηκαν ως επίκουροι και αναπληρωτές καθηγητές οι: Κωνσταντίνος Κότσιανος, Αναστάσιος Πετρόπουλος, Αθανάσιος Ζαβιτσιάνος, Δημήτριος Αναγνωστόπουλος, Νικόλαος Λιόλιος, Αντώνης Φιλιππόπουλος. Στην Κλινική αυτή ειδικεύτηκαν πολλοί παιδοχειρουργοί που πλαισίωσαν στη συνέχεια νοσοκομεία της Μακεδονίας, Θράκης και Θεσσαλίας, όπως ο Βασίλειος Κασελάς (Λάρισα), η Ελένη Θεοχάρους (Αλεξανδρούπολη), ο Γεώργιος Τρύφωνας («Αγία Σοφία» Θεσσαλονίκης).

Τον Απρίλιο του 1962 επανιδρύθηκε η Παιδοχειρουργική Κλινική του Νοσοκομείου Παίδων «Η Αγία Σοφία» και λειτούργησε στο νέο πολυώροφο οικοδόμημα που κτίστηκε με χρήματα του εράνου «Βασιλική Πρόνοια» και με πολύ μόχθο του παιδίατρου Σπύρου Δοξιάδη, στο χώρο του νοσοκομείου. Η διεύθυνση της Κλινικής ανατέθηκε στο χειρουργό του «Ευαγγελισμού» Ελευθέριο Τσακαγιάννη. Τον πλαισίωσαν στην Κλινική οι παιδοχειρουργοί που είχαν εκπαιδευτεί στο εξωτερικό Γεώργιος Μουσάτος και Χριστόφορος Μουτσούρης. Αργότερα, στο επιτελείο της Κλινικής προστέθηκαν οι Γεώργιος Γιαννουλόπουλος, Σταύρος Τσιγκόγλου, Βασίλης Καραπαναγιώτης, Κων. Παππής, Τριαντάφυλλος Φωκαέας, Εμμανουήλ Ανδρουλακάκης κ.ά.

Στην Κλινική αυτή εκπαιδεύτηκαν πολλοί παιδοχειρουργοί που ιδιωτεύουν σήμερα ή έχουν θέσεις σε νοσοκομεία Παίδων. Τον Ε. Τσακαγιάνη διαδέχθηκε ο Γ. Μουστάτος, ο Κ. Παππής, ο Γ. Γιαννουλόπουλος και στη συνέχεια ο Θ. Ντόλατζας.

Από το 1965 και μετά ιδρύθηκαν και άλλες Παιδοχειρουργικές Μονάδες σε διάφορα νοσηλευτικά ιδρύματα τόσο στην Αθήνα και τον Πειραιά όσο και στη Θεσσαλονίκη, όπως

1) Στο Τζάνειο Νοσοκομείο (1965) με διευθυντή τον Νικόλαο Τζεμαΐλα, τον οποίο πλαισίωσε στο έργο του ο Αλέξανδρος Βασιλακόπουλος, επιμελητής του Νοσοκομείου Παίδων «Αγλαΐα Κυριακού» και τον διαδέχθηκε όταν συνταξιοδοτήθηκε. Τον Α. Βασιλακόπουλο τον διαδέχθηκε ο Γ. Ζευγώλης.

2) Στο Γενικό Κρατικό Νοσοκομείο Νικαίας (1965) με διευθυντή τον Ηλία Μοσχάκη, τον οποίο διαδέχθηκε στη συνέχεια ο Μανώλης Ανδρουλακάκης και αργότερα ο Βασίλης Τράπαλης.

3) Στο νοσοκομείο ΠΚΠΑ Πεντέλης (1971) με διευθυντή τον Κων. Παππή, τον οποίο πλαισίωσαν στην αρχή της δημιουργίας πολλοί παιδοχειρουργοί, όπως ο Ηλίας Κομπότης (απεβίωσε το 1976), ο Γεώργιος Τρύφωνας, η Μαρία Τουζαμάνη-Γεωμελά, ο Κων. Κουτσής, ο Κων. Κωνσταντινίδης, ο Σταύρος Αργιανάς κ.ά. Το 1986 ο Κων. Παππής ανέλαβε τη διεύθυνση της Α΄ Παιδοχειρουργικής Κλινικής του Νοσοκομείου Παίδων «Η Αγία Σοφία» και προσωρινά τον διαδέχθηκε ο Θ. Ντόλατζας και στη συνέχεια ο Γεώργιος Εμμανουήλ (επιμελητής του Νοσοκομείου Παίδων «Αγλαΐα Κυριακού» μέχρι το 2000, όταν συνταξιοδοτήθηκε. Από το 2001 ανέλαβε θέση διευθυντή ο Γεώργιος Βάος.

4) Στο Μαιευτήριο «Μαρία Ηλιάδη» (1971) με διευθυντή τον Φίλιππο Χατζηχαμπέρη, ο οποίος εργαζόταν με πάθος και αυταπάρηση σχεδόν μόνος για πολλά χρόνια. Τον διαδέχθηκε ο Εμμανουήλ Ανδρουλακάκης και στη συνέχεια ο ανειδίκευτος Φ. Χατζηχαμπέρη και έμπειρος παιδοχειρουργός Θεόδωρος Αϊβαζόγλου (1999).

5) Στο Νοσηλευτικό Ίδρυμα της Εκκλησίας της Ελλάδος (1975) με διευθυντή τον Νικόλαο Σεκούρη, ο οποίος εργάστηκε για πολλά χρόνια μέχρι τη συνταξιοδότησή του. Σήμερα η κλινική αυτή δεν λειτουργεί.

6) Στο Καραμανδάνειο Νοσοκομείο Παίδων Πάτρας (1971) με διευθυντή τον Γεώργιο Γιαννουλόπουλο, ο οποίος εργάστηκε μόνος του και δημιούργησε μια πρωτότυπη παιδοχειρουργική μονάδα σε επαρχιακό νοσοκομείο. Τον

διαδέχθηκε ο Γεώργιος Ζευγώλης και στη συνέχεια ο Γ. Γεωργίου.

7) Στο Γενικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης «Αγία Σοφία»(1979) με διευθυντή τον Γεώργιο Τρύφωνα. Στην Κλινική του εκπαιδεύτηκαν πολλοί παιδοχειρουργοί, οι οποίοι κατέχουν θέσεις επιμελητών σε μεγάλα Νοσοκομεία Παίδων. Τον Γ. Τρύφωνα διαδέχθηκε ο Βασίλειος Κασελάς.

Το 1979 στο Νοσοκομείο Παίδων «Αγλαΐα Κυριακού» ιδρύθηκε και Β΄ Παιδοχειρουργική Κλινική με διευθυντή τον Χριστόφορο Μουτσούρη και επιμελητές τον Κων. Σκόνδρα και τη Μαρία Τουμαζάνη-Γεωμελά. Μετά τη συνταξιοδότηση του Χρ. Μουτσούρη ανέλαβε θέση διευθυντή προσωρινά ο Γεώργιος Μπαρούχας και στη συνέχεια ο Εμμανουήλ Ανδρουλακάκης. Στην άλλη Κλινική, την Α΄ Παιδοχειρουργική, μετά τη συνταξιοδότηση του Ν. Βογιατζή ανέλαβε τη διεύθυνση ο Κ. Σκόνδρας και στη συνέχεια ο Θ. Αϊβαζόγλου.

Από το 1985-1986, που αρχίζει η εφαρμογή του ΕΣΥ, καινούργιες Κλινικές δημιουργούνται στην Αθήνα όσο και στην υπόλοιπη Ελλάδα. Έτσι δημιουργούνται: α) η Β΄ Παιδοχειρουργική Κλινική του Νοσοκομείου Παίδων «Η Αγία Σοφία» με διευθυντή τον Δημήτρη Κεραμίδα και επιμελητές Α΄ τον Θεόδωρο Ντόλατζα και Θεόδωρο Αϊβαζόγλου, β) η Κρατική Παιδοχειρουργική Κλινική στο Νοσοκομείο Λάρισας με διευθυντή του Γ. Γιαννουλόπουλο, αργότερα τον Β. Κασελά και στη συνέχεια τον Α. Μάρκου, γ) η Κρατική Παιδοχειρουργική Κλινική στο Νοσοκομείο Τρίπολης με διευθυντή τον Γ. Γιαννουλόπουλο, δ) Στο Ηράκλειο Κρήτης δημιουργείται Πανεπιστημιακή Παιδοχειρουργική Κλινική με διευθυντή τον αν. καθηγητή Γεώργιο Χαρίση, ε) στην Αλεξανδρούπολη δημιουργείται Πανεπιστημιακή Παιδοχειρουργική Κλινική με διευθύντρια την Ελένη Θεοχάρους και στη συνέχεια τον Στέφανο Γαρδίκη, στ) στην Πάτρα συστήνεται Πανεπιστημιακή Παιδοχειρουργική Κλινική. Μετά τις συνεχείς προκηρύξεις και διαδικασίες εκλογής εκλέγεται καθηγητής ο Δ. Κεραμίδας, ο οποίος εργάστηκε για ένα μικρό χρονικό διάστημα και παραιτήθηκε, ζ) Το 2007 δημιουργείται Πανεπιστημιακή Παιδοχειρουργική Κλινική στο Αττικό Νοσοκομείο Αθηνών με διευθυντή τον Γ. Σαλάκο. Το 2013 γίνονται ενέργειες να μετακομίσει η Κλινική αυτή σε ένα από τα Νοσοκομεία Παίδων «Αγία Σοφία» ή «Αγλαΐα Κυριακού».

Με τη δημιουργία νέων Παιδοχειρουργικών Κλινικών (Κρατικών και Ιδιωτικών) τη λειτουργία τεσσάρων πανεπιστημιακού επιπέδου μονάδων (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Κρήτη Αλεξανδρούπολη), την οργάνωση Πανελλη-

νίων Συνεδρίων Παιδοχειρουργικής και την ίδρυση της Ελληνικής Εταιρείας Χειρουργών Παιδών (ΕΕΧΠ) (1975), η ειδικότητα της Παιδοχειρουργικής αναβαθμίζεται.

Το Μέλλον. Με βάση τα δεδομένα του Νόμου του 1984 για την απόκτηση της ειδικότητας της παιδοχειρουργικής απαιτούνται σήμερα 7 χρόνια (3 χρόνια γενική χειρουργική, 3 χρόνια παιδοχειρουργική και 2 εξάμηνα εξάσκηση σε κατ' επιλογήν ειδικότητα, πλαστική χειρουργική, ουρολογία, ΩΡΛ, θωρακοχειρουργική). Στ' άμεσο μέλλον, παρ' όλα αυτά, τα προβλήματα των νέων παιδοχειρουργών αναμένεται να οξυνθούν λόγω του υπερπληθυσμού των παιδοχειρουργών (ήδη υπάρχουν 180 εγγεγραμμένα μέλη της ΕΕΧΠ), της ανεπαρκούς εκπαίδευσης λόγω της ελάττωσης των συγγενών ανωμαλιών, της άλωσης της ειδικότητας από άλλες συναφείς ειδικότητες (γενική χειρουργική, ΩΡΛ, πλαστική χειρουργική, ουρολογία), της ανεργίας, και υποαπασχόλησης των παιδοχειρουργών. Εκτιμάται ως εκ τούτου, πως α πρέπει πολύ σύντομα να ληφθούν μέτρα από την Πολιτεία σύμφωνα με τις προτάσεις της ΕΕΧΠ, της UEMS, της EUPSA και των διευθυντών Παιδοχειρουργικών Κλινικών για το μέλλον της ειδικότητας.

Βιβλιογραφικές Αναφορές:

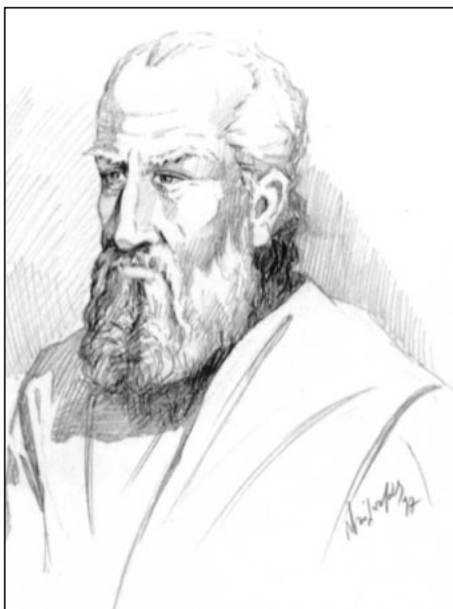
1. Καραπαναγιώτης, Β., «Σύντομη ιστορία της χειρουργικής παιδών στην Ελλάδα». Προσάρτημα στα *Πρακτικά του 4ου Πανελληνίου Συνεδρίου Χειρουργικής Παιδών*, Αθήνα 1980, σελ. 649-655.
2. Κεραμιδάς, Δ., «Η εκπαίδευση στην Παιδοχειρουργική», *Ιατρική*, τεύχ. 61, 1992, σελ. 513-516.
3. Ντόλατζας, Θ., «Παιδοχειρουργική. Το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον». Εναρκτήριο ομιλία στο 19ο Παιδοχειρουργικό Συνέδριο Θεσσαλονίκης 1994. Δημοσίευση *Παιδιατρική*, τόμ. 54, 1995, σελ. 2-4.
4. Ντόλατζας, Θ., «Έλληνες και ξένοι σκαπανείς της Παιδοχειρουργικής». Ανακοίνωση στο *14ο Πανελλήνιο Συνέδριο Παιδοχειρουργικής*, Ηράκλειο Κρήτης 1989.
5. Ντόλατζας, Θ., «Παιδοχειρουργική. Η άλωση της ειδικότητας», *Ιατρικό Βήμα*, τεύχ. 31, σελ. 47-50.
6. Ντόλατζας, Θ., *Πρωτοπόροι της Ιατρικής*. Εκδόσεις Λίτσας, Αθήνα 2000.
7. Φίνος, Β., «Στατιστική του Νοσοκομείου Παιδών "Η Αγία Σοφία" από της ιδρύσεώς του μέχρι σήμερα», *Ακαδημαϊκή Ιατρική*, τεύχ. 14, 1950, σελ. 255-258.

**Πίνακας I. Χειρουργικές παθήσεις που νοσηλεύθηκαν
στο Νοσοκομείο Παιδών «Αγία Σοφία» την 25ετη 1901-1926
(Στατιστική Φίνου 1937)**

Φυματίωση αρθρώσεων	227	περιπτώσεις
» οστών	207	»
» περιτόναιου	201	»
» αδένων	95	»
Λίθος κύστεως	172	»
Κακώσεις	145	»
Εξαρθρώματα	62	»
Κατάγματα	29	»
Εγκαύματα	29	»
Τραύματα	25	»
Εμπύημα	142	»
Οστεομυελίτιδα	71	»
Φλεγμονές	63	»
Σκωληκοειδίτιδα	44	»
Εχινόκοκκος	33	»

**Πίνακας II. Νέοι Τομείς (σταθμοί) παιδοχειρουργικής
(Έλληνες πρωτοπόροι)**

1. 1983: Απολίνωση σπληνικής αρτηρίας σε ρήξεις σπληνός (Κεραμίδας, Ντόλανζας και συν.)
2. 1985: Επιβλενογόνα μετάθεση ουρητήρων για ΚΟΠ (Κεραμίδας και συν.)
3. 1990: Τα laser στην παιδοχειρουργική (Ντόλατζας, Χαρίσης, Waldschmidt).
4. 1993: Color Inspection (Ντόλατζας, Κεραμίδας)
5. 1994: Ίδρυση 1ης μονάδας Νεογνικής Χειρουργικής στο Α.Π.Θ. (Πετρόπουλος)
6. 1995: Μικροχειρουργική (επανασυγκόλληση άνω άκρου) (Πετρόπουλος)
7. 1995: 1η Παγκρεατεκτομή σε παιδί, από κάκωση (Ντόλατζας και συν)
8. 2002: Λαπαροσκοπική παιδοχειρουργική (Παπανδρέου, Κεραμίδας)
9. 2004: Αντικατάσταση στομάχου με στόμαχο (Πετρόπουλος)
10. 2005: Δημιουργία play-room για προεγχειρητική εικαστική θεραπεία (Ντόλατζας)
11. 2007: Πρώτος Ελληνικός Άτλας Παιδοχειρουργικής (Ντόλατζας).

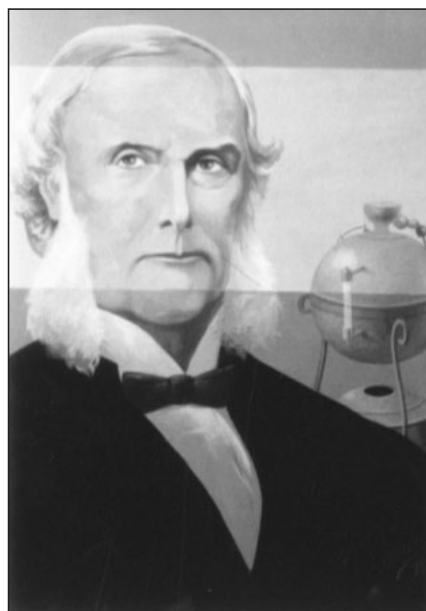
Ορειβάσιος 4ος αι. μ.Χ.
(σχέδιο ακοναρέλα του Θ. Ντόλατσα)

Παύλος Αιγινήτης (6ος αι. μ.Χ.),
πρωτοπόρος στη χειρουργική του ντισπα-
διά (σχέδιο ακοναρέλα του Θ. Ντόλατσα)

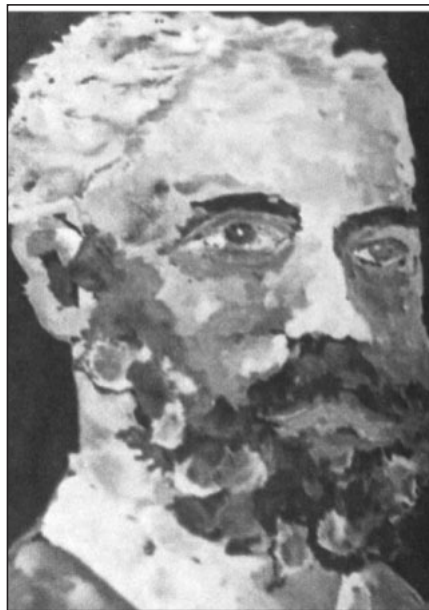
Ambroise Paré (1510-1590)
(τέμπερα σε χαρτί του Θ. Ντόλατσα)

Josef Lister (1817-1912)

Louis Ombradanne (1871-1956)

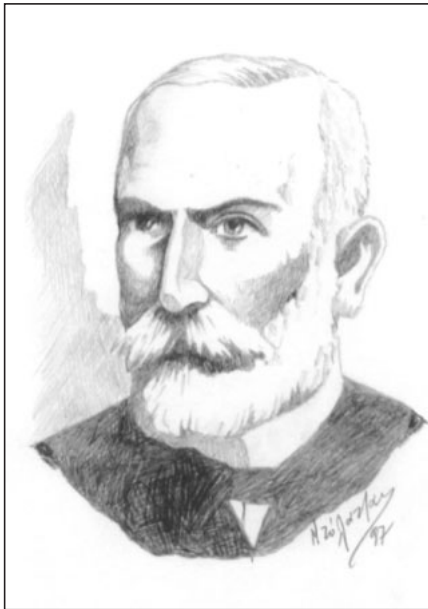
Theodore Kocher (1841-1917), (αεροφωτογραφία σε ακτινολογικό φιλμ του Θ. Ντόλατζα)

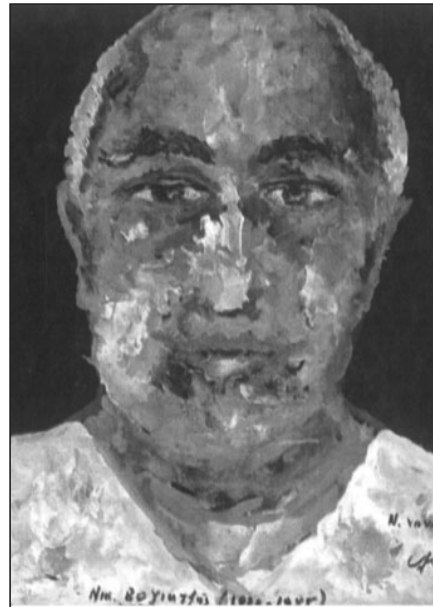
Σπύρος Δοξιάδης (1917-1991), (σχέδιο με μολύβι του Θ. Ντόλατζα)

Ιωάννης Γεωργιάδης (1876-1960) (σχέδιο με μολύβι του Θ. Ντόλατζα)

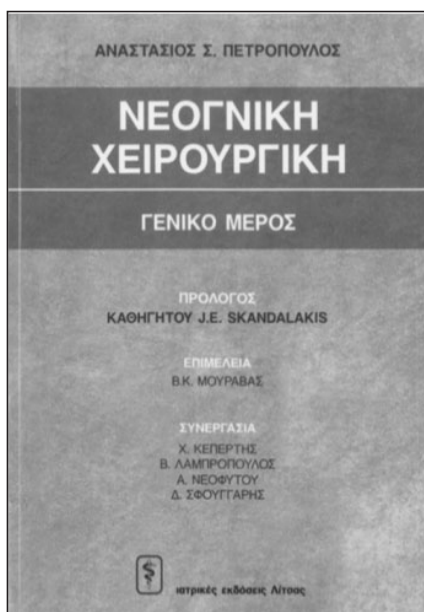
Σπυρίδων Μαγγίνας (1839-1919)
(σχέδιο με μολύβι του Θ. Ντόλατζα)

Νικόλαος Βογιατζής, πρόεδρος Ελληνικής
Εταιρείας Χειρουργών Παίδων, (αεροφωτογρα-
φία σε ακτινολογικό φιλμ του Θ. Ντόλατζα)

Η σελίδα τίτλου του περιοδικού «Ελληνική Παιδοχειρουργική»
της Ελληνικής Εταιρείας Χειρουργών Παίδων

Οι σελίδες τίτλου των βιβλίων «Ατλας Παιδοχειρουργικής» του Θ. Ντόλατζα και «Νεογνική Χειρουργική» του Α. Πετρόπουλου

Η πρώτη Παιδοχειρουργική Κλινική που δημιουργήθηκε το 1901 λειτουργεί στο «Κοργιαλένιο», στο οποίο σήμερα στεγάζονται οι διοικητικές υπηρεσίες του Νοσοκομείου Παιδών «Η Αγία Σοφία», (ακουαρέλα του Θ. Ντόλατζα)

Φωτογραφία των Ιατρών-Παιδοχειρουργών της Α΄ Παιδοχειρουργικής Κλινικής του Νοσοκομείου Παίδων «Η Αγία Σοφία» του 1992. Διακρίνονται από δεξιά οι: Σταύρος Γαλανάκης (επιμ. Α΄), Δημ. Δημητριάδης (επιμ. Β΄) Κώστας Νίκας (επιμ. Β΄), Σπύρος Αντύπας (επιμ. Β΄), Νίκος Γαβαλάκης (ειδικ.), Γεώργιος Γιαννουλόπουλος (δ/ντής), Μαρία Τουμαζάνη (επιμ. Α΄, αναπλ. δ/ντής), Ευθύμιος Δασκαλόπουλος (ειδικ.), Φιλίππια Νικολάου (ειδικ.), Θεόδωρος Ντόλατζας (δ/ντης), Πέτρος Βαλιούδης (ειδικ.), Στέφανος Γαρδίκης (ειδικ.)

Δημήτριος Σπυρίδης,
(Γκοριτσά Σπάρτης 1903-Σέρρες 1965):
ο άριστος Παιδίατρος, ο εξαίρετος
Άνθρωπος

Παναγιώτης Σπυρίδης
αν. Καθηγητής Παιδιατρικής

Ο πρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας Ιστορίας της Παιδιατρικής, πολύ αγαπητός συνάδελφος Δημήτρης Καραμπερόπουλος, μου ζήτησε αν θα ήθελα, στην Ημερίδα της εταιρείας του 2010 να παρουσιάσω κάτι που να σχετίζεται με την Ιστορία της παιδιατρικής και τους ανθρώπους που την υπηρετήσαν. Μου έκανε γνωστό ότι από το 2007 αποφασίσθηκε οι εργασίες της Ημερίδας να έχουν μεγαλύτερη θεματική ποικιλία και στο πλαίσιο αυτό, ήταν επιθυμία να παρουσιάζεται και η ζωή κάποιων παιδιάτρων όπου η προσφορά τους ή κάποια ιδιαίτερη δραστηριότητα τους ή μία ποικιλία δραστηριοτήτων, ήταν δυνατόν να τους κατατάξει στους ξεχωριστούς. Απαραίτητη προϋπόθεση η όποια δραστηριότητα θα έπρεπε να είναι συνδεδεμένη με το κοινωνικό σύνολο.

Χωρίς πολύ σκέψη του απάντησα ότι υπάρχει για μένα μία τέτοια προσωπικότητα, είναι όμως εκλιπών συγγενής μου και συγκεκριμένα θείος μου, αδελφός του πατέρα μου κι ως εκ τούτου δυσκολεύομαι να τον παρουσιάσω εκ του γεγονότος ότι η οπτική γωνία που τον είδα και τον έζησα πιθανόν περιέχει έντονο το συναισθηματικό στοιχείο.

Μετά από μία σύντομη αναφορά στο βιογραφικό του, ο πρόεδρος μου ζήτησε να τον παρουσιάσω. Θα προσπαθήσω να είμαι αμερόληπτος, να αρχεσθώ στην παράθεση στοιχείων και να αποφύγω κατά το δυνατόν τις κρίσεις.

Ο Δημήτρης Σπυρίδης, ο Μίμης (για τους δικούς του), αλλά και για τον πολύ κόσμο, γεννήθηκε το 1903 στη Γκοριτσά Λακωνίας όπου με τα Τσίντζινα (Πολύδροσο) (φωτο), αποτελούσαν δύο κοινότητες των οποίων οι κάτοικοι μοίραζαν τη διαμονή τους στη διάρκεια του χρόνου. Τα Τσίντζινα, χτι-

σμένα στη ράχη του Πάρωνα σε υψόμετρο 1150 μέτρα, αποτελούσαν τη θερινή διαμονή λόγω του υψομέτρου και της πυκνής βλάστησης, έλατα,

Πανοραμική άποψη του χωριού Τσίνταινα (Πολύδροσο) Σπάρτης.

πεύκα, καστανιές, ενώ τα νερά τρέχουν προς κάθε κατεύθυνση μέσα στο χωριό. Απέχει 50 χιλ. περίπου από την Τρίπολη και 35 χιλ. από τη Σπάρτη. Ένα χωριό με κτηνοτροφική οικονομία, η οποία τους χειμερινούς μήνες έδινε τη θέση της στην αντίστοιχη αγροτική με ελαιώνες και πορτοκαλεώνες στον

κάμπο (Κοινότητα Γκορτσάς), κατά μήκος του Ευρώτα.

Ο Μίμης ήταν ο δεύτερος ανάμεσα σε εννέα παιδιά του παππού, επτά αγόρια και δύο κορίτσια. Την στοιχειώδη εκπαίδευση την ολοκλήρωσε στο χωριό και τη μέση στο γυμνάσιο Σπάρτης. Σε ηλικία 23 ετών αποφοίτησε από

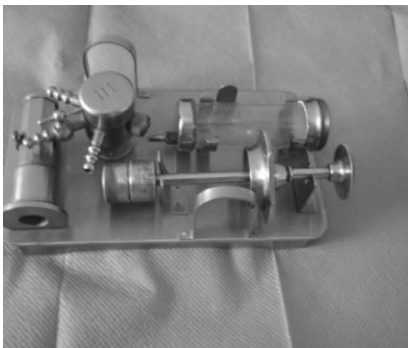
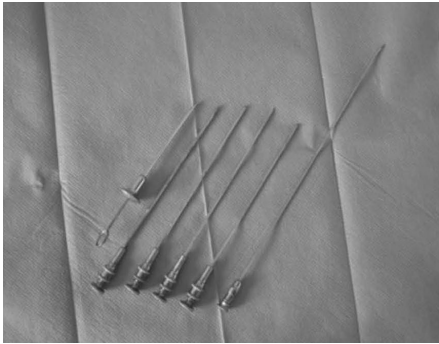

Στον κύκλο ο Δημήτρης Σπυρίδης ως έφεδρος αξιωματικός Υγειονομικού.

την Ιατρική Σχολή του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Το 1927-28 υπηρέτησε ως έφεδρος αξιωματικός Υγειονομικού στο 19° Σώμα Στρατού με έδρα τις Σέρρες.

Στο διάστημα αυτό, με άδεια των αρχών του Σώματος Στρατού και δεδομένης της έλλειψης γιατρών στην περιοχή, εργάστηκε ως γενικός γιατρός. Ήταν μια δύσκολη περίοδος γι' αυτόν, όπως την περιέγραφε, διότι ήταν υποχρεωμένος να ασκεί όλο το φάσμα της ιατρικής, επί ενηλίκων και παιδιών.

Από το 1928-31, μετά την απόλυση του από το Στρατό, εργάστηκε ως γενικός Γιατρός στο Δαφνούδι, το Γάζωρο και τη Ν. Ζίχνη Σερρών, όπου είχε

Μερικά από τα μέσα που χρησιμοποιούσε περιέχονται στις παρακάτω φωτογραφίες.

φαρμακείο και ο μεγαλύτερος αδελφός του Αναστάσιος. Εκεί η εφαρμογή της Γεν. Ιατρικής ήταν ακόμη δυσκολότερη, δεδομένης της παντελούς έλλειψης μέσων. Τοκετοί, τραχειοστομίες, αναρροφήσεις υγρών από το θώρακα, την κοιλιά και τις μεγάλες αρθρώσεις, ήταν μερικές από τις καθημερινές του ιατρικές πράξεις.

Η αγάπη του τοπικού πληθυσμού ήταν συγκινητική, που τελικά εκφράστηκε με την εκλογή του ως προέδρου της κοινότητας Δαφνουδίου. Κατά τη 2ετή θητεία του έγιναν έργα (σύμφωνα με τις δυνατότητες της εποχής) οδόστρωσης, κατασκευάστηκε δεξαμενή για συγκέντρωση πόσιμου νερού και έργα αντιμετώπισης χειμάρρων (τα τελευταία παραμένουν έως σήμερα).

Θα μπορούσε να παραμείνει σ' αυτόν τον τόπο και να ασκεί την Γενική Ιατρική, μια και οι συνθήκες γι' αυτόν ήταν ιδανικές από πλευράς αποδοχής από τον πληθυσμό όλης της περιοχής. Άλλωστε αυτή ήταν η τακτική, όλων των λίγων γιατρών που υπήρχαν τότε. Ήθελε όμως κάτι περισσότερο και εκμεταλλευόμενος την καλή γνώση της Γαλλικής γλώσσας μετέβη το 1932 στο Παρίσι με σκοπό να βρει μία θέση και να ειδικευθεί στην Παιδιατρική. Το ταξίδι έως το Παρίσι διήρκησε πέντε μέρες. Σε ένα μήνα μετά την άφιξη του έγινε δεκτός για ειδίκευση στο πρώτο παγκοσμίως αμιγές Παιδιατρικό

Στον κύκλο ο Δημήτριος Σπυρίδης σε αναμνηστική φωτογραφία στην Παιδιατρική Κλινική του Παρισιού

Νοσοκομείο με έδρα το Παρίσι και έτος ίδρυσης το 1802. Ήταν τεράστια τύχη για ένα Ελληνόπουλο να ειδικευθεί στην Παιδιατρική σε ένα τέτοιο Νοσοκομείο. Παρέμεινε στο Παρίσι επί τρία χρόνια (1935).

Το 1936 εγκαταστάθηκε ως Παιδίατρος στις Σέρρες όπου εργάστηκε επί

4 χρόνια, (1940). Γρήγορα η φήμη του εξαπλώθηκε πέρα από το νομό Σερρών στους γύρω νομούς. Ο αείμνηστος Κων. Χωρέμης ο οποίος εξελέγη το 1935 καθηγητής Παιδιατρικής του Πανεπιστημίου Αθηνών, έλεγε πάντα "ήθελα να έχω μαζί μου τον Δημ. Σπυρίδη, αυτός όμως ριζωσε στη Μακεδονία".

Το 1940 με την κήρυξη του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου κατετάγη στο Στρατό ως Υπίατρος και μετέβη στο Αλβανικό μέτωπο. Μετά την κατάρρευση του μετώπου με όλα του τα αδέρφια του επέστρεψε στην γενέτειρα του τη Λακωνία, ώστε οι οικογένειες να μπορούν να ζήσουν εργαζόμενες στα χωράφια τους.

Το 1943 εντάχθηκε στην πρώτη αντιστασιακή ομάδα του Πάρωνα στον αγώνα εναντίων των κατακτητών και έλεγε πάντοτε ότι αισθανόταν τεράστια προσβολή γι' αυτό που συνέβη στην Πατρίδα. Σύντομα έγινε ο γιατρός του 8ου Συντάγματος του ΕΛΑΣ που ήταν εγκατεστημένο στον Πάρωνα και από εκεί και πέρα αρχίζει η τελευταία και η πιο σκληρή πράξη της ζωής του.

Με την αποχώρηση των Γερμανών επανήλθε στις Σέρρες το 1946 όπου παντρεύτηκε τη Φαίδρα Γερασίμου με την οποία απέκτησε δύο αγόρια τον Λυκούργο και τον Κώστα. Δεν κατάφερε όμως να χαρεί τη δουλειά του, τις σπουδές του και κυρίως την οικογένεια του. Για τις πολιτικές του πεποιθήσεις, κυρίως όμως για την συμμετοχή του στην Εθνική Αντίσταση εξορίστηκε το 1948 στον Άγιο Ευστράτιο όπου παρέμεινε επί 4 χρόνια. Εκεί ήταν ουσιαστικά ο γιατρός τον οποίο εμπιστευόνταν

Ο Δημήτριος Σπυρίδης με τη στολή του αξιωματικού (πάνω) και (κάτω) στον τόπο της εξορίας.

οι εξόριστοι και στον οποίο κατέφευγαν για κάθε πρόβλημα της υγείας τους.

Στις Σέρρες, μετά τη απόλυση του από το νησί, επέστρεψε στο τέλος του 1952 όπου επί 6 συνεχόμενα χρόνια εργάστηκε ως Παιδίατρος. Και πάλι, στο διάστημα αυτό αναδείχθηκε η ανθρωπιά του και η αφοσίωση στον άνθρωπο. Πολλά άρρωστα παιδιά εξετάζοταν χωρίς αμοιβή, ενώ το βράδυ, μετά το κλείσιμο του ιατρείου, περνούσε από το φαρμακείο του αδελφού του για να πληρώσει φάρμακα τα οποία έπαιρναν φτωχά παιδιά που εξέτασε.

Ο Δημ. Σπυρίδης ως Βουλευτής.

Το 1958 εξελέγη βουλευτής της ΕΔΑ στις Σέρρες, με σταυρούς προτίμησης πολύ περισσότερους από τη δύναμη της αριστεράς στο νομό Σερρών. Ήταν καλοί φίλοι με τον Κων. Καραμανλή ο οποίος τον εκτιμούσε ιδιαίτερα, παρά τις πολιτικές τους διαφορές. Στις έντονες πιέσεις του Κ. Καραμανλή και άλλων βουλευτών, να πάρει ένα οικόπεδο στην Πολιτεία, αρνήθηκε μέχρι τέλους, παρά το ότι το edικαιούτο όπως όλοι οι Βουλευτές, λέγοντας ότι αυτά τα οικόπεδα ανήκουν στο Κράτος, στο Λαό.

Αναφέρω εδώ ένα περιστατικό που μου διηγήθηκε ο εκλιπών Καθηγητής Γιάννης Μεσσαριτάκης "Στην αίθουσα αναμονής του γραφείου του καθηγητή Κ. Χωρέμη, περίμεναν να τον δουν δύο βουλευτές παιδίατροι. Ο Μίμης Σπυρίδης (Σερρών) και ο Σπυρόπουλος (Αθηνών). Τους ρώτησε ο Γιάννης, «εσείς από ποιους είστε;» Και απάντησε ο Μίμης "Από τους κακούς παιδιά μου, από τους πολύ κακούς". Ποτέ δεν έλειπε από τον Μίμη το χιούμορ και ο αυτοσαρκασμός. Πέθανε από καρκίνο του πνεύμονα, σε ηλικία 62 ετών, χωρίς να χαρεί τίποτα από τους κόπους και τους αγώνες του, λυπημένος, πονεμένος και απογοητευμένος.

Έλεγε, εκεί κάπου στο 1960. «Αυτός ο τόπος δεν πρόκειται να προκόψει, παρά μόνο αν κυβερνηθεί από μία κεντρική πανευρωπαϊκή κυβέρνηση» (Πόσο προφητικό!). «Ακόμη, δεν μπορώ να εξηγήσω πως δηλητηριαστήκαμε όλοι οι Έλληνες από τόση διχόνοια και μίσος».

Η εφημερίδα της Θεσσαλονίκης "*Μακεδονία*" έγραψε αναφερόμενη στη μνήμη του "...πίστευε στον άνθρωπο και έβλεπε κάθε συνάνθρωπο του με

αγάπη και σεβασμό. Ως γιατρός συνέπασχε και πρόσφερε τις υψηλού επιπέδου παιδιατρικές υπηρεσίες του, πολύ συχνά αφιλοκερδώς". Ενώ η τοπική εφημερίδα των Σερρών "*Πρόσδος*", "... ως πολιτικός ήταν ιδεολόγος, οραματιστής. Πίστευε βαθιά στην ελευθερία και την κοινωνική δικαιοσύνη".

Μετά τη μεταπολίτευση η πόλη των Σερρών, θέλοντας να τιμήσει έναν άνθρωπο που προσέφερε πολλά στη "δεύτερη" πατρίδα του, έδωσε το όνομα του σε κεντρικό δρόμο της πόλης, για να θυμούνται οι παλαιότεροι και να μαθαίνουν και να διδάσκονται οι νεώτεροι.

*Στην πόλη των Σερρών
η οδός φέρει σε ένδειξη ευγνωμοσύνης
το όνομα του Δημ. Σπυρίδη.*

Το Χρονικό της Παιδιατρικής Κλινικής του Γενικού Νοσοκομείου Νίκαιας-Πειραιά

Ξανθή Αγρογιάννη
Παιδιάτρος

Η Παιδιατρική Κλινική του Γενικού Νοσοκομείου Νίκαιας-Πειραιά είναι μια σύγχρονη Παιδιατρική Κλινική με ανθρωπιστική, κοινωνική και ιατρική προσφορά. Τα τελευταία 88 χρόνια αποτελεί χώρο φροντίδας και περίθαλψης του παιδιού στον ελλαδικό χώρο. Η ιστορική εξέλιξη και πορεία της είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με όλα τα σημαντικά εθνικά γεγονότα από το 1922 έως σήμερα. Παράλληλα η ίδρυση είναι ταυτόσημη με την ίδρυση του δήμου Νίκαιας ενώ η ιατρική της ταυτότητα είναι συνυφασμένη με τις επιστημονικές, ιατρικές και ερευνητικές εξελίξεις της Παιδιατρικής στην Ελλάδα.

Συγκεκριμένα, η πορεία της εξελικτικά διακρίνεται σε 4 ιστορικές περιόδους. Η πρώτη περίοδος αφορά τα έτη από το 1922 έως και το 1952. Πρόκειται για μια περίοδο έντονων ιστορικών γεγονότων, όπως η Μικρασιατική Καταστροφή, η Δικτατορία του Μεταξά, ο Ελληνοϊταλικός Πόλεμος, η Κατοχή και ο Εμφύλιος, που αφήνουν ανεξίτηλο το στίγμα τους στη λειτουργία της Κλινικής. Υπό τη σκέπη όλων αυτών των ιστορικών εξελίξεων ο χαρακτήρας της είναι αμιγώς κλινικός και λειτουργεί με γνώμονα την παιδιατρική και κοινωνική εισφορά στα πλαίσια της φροντίδας, της περίθαλψης και της πρόληψης.

Η Μικρασιατική Καταστροφή, ο διωγμός και η εγκατάσταση των Ελλήνων Προσφύγων στις βόρειες παρυφές του Πειραιϊκού λιμανιού αποτελούν την αιτία ίδρυσης του δήμου Κοκκινιάς και πολύ σύντομα ενός Πολυϊατρείου που περιλαμβάνει και παιδιατρικό ιατρείο μέχρις ότου ιδρυθεί το 1923 το Νοσοκομείο Αμερικανίδων Κυριών, γνωστό στους κατοίκους ως το «Αμερικάνικο». Σε αυτό το νοσοκομείο εδρεύει για πρώτη φορά η Παιδιατρική Κλινική,

δημόσια υγιεινή, γυναικολογία και μαιευτική η οποία υπήρξε αυτόπτης μάρτυρας της καταστροφής της Σμύρνης και του επερχόμενου Διωγμού και ως εκ τούτου δραστηριοποιήθηκε άμεσα προκειμένου να προσφέρει τις υπηρεσίες της στα ευάλωτα προσφυγόπουλα. Αφιερωμένη στην παροχή εθελοντικής εργασίας, συγγραφέας ιατρικών βιβλίων και ένθερμη υποστηρίκτρια της δραστηριοποίησης των γυναικών στην ιατρική αποτέλεσε μια εμπνευσμένη προσωπικότητα που έθεσε τις βάσεις της παιδιατρικής προσφοράς σε αυτό το νοσοκομείο για πρόσφυγες.

ΓΕΝΙΚΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ ΝΙΚΑΙΑΣ ΠΕΙΡΑΙΑ

"ΑΓΙΟΣ ΠΑΝΤΕΛΗΜΩΝ"

2η Υ.ΠΕ. ΠΕΙΡΑΙΩΣ & ΑΙΓΑΙΟΥ

Γενικό Νοσοκομείο Νικαίας-Πειραιά, σήμερα

Το 1934 το Νοσοκομείο περιήλθε στην απόλυτη ιδιοκτησία του ελληνικού κράτους ενώ τα γεγονότα του Ελληνοϊταλικού πολέμου και της Κατοχής επιβάλλουν τη μεταφορά σε μια Καπναποθήκη. Την περίοδο αυτή αναφερόμαστε στο Νοσοκομείο «Σαπόρτα» με πολύ γνωστές αναφορές σε αυτό σε αρκετά λογοτεχνικά κείμενα, αφού πλέον προσφέρει τις υπηρεσίες του στο δοκιμαζόμενο και πολύπαθο ελληνικό λαό, ενώ της Κλινικής προΐσταται ένας άξιος κλινικός ιατρός, ο Κ. Κιλμιρίδης.

Μεταπολεμικά το νοσοκομείο αποκτά τη χροιά του Γενικού Νοσοκομείου Νικαίας οπότε και η Παιδιατρική Κλινική διαμορφώνεται αντίστοιχα, ώστε να προσφέρει τις υπηρεσίες της στα παιδιά ενός αστικού πλέον πληθυσμού απόρροια της εσωτερικής μετανάστευσης. Η δεύτερη ιστορική αυτή

Dr Esther Lovejoy

περίοδος που ξεκινά το 1952 σφραγίζεται από τη συνεργασία με την Α΄ Παιδιατρική Κλινική του Πανεπιστημίου Αθηνών και τον καθηγητή Κων. Χωρέμη. Διαμορφώνεται η επιστημονική της ταυτότητα, γίνονται προσπάθειες για ερευνητική και ιατρική ανέλιξη ενώ διεκδικείται επάξια μια θέση στα παιδιατρικά πράγματα της χώρας. Οι βελτιώσεις σε οργάνωση, λειτουργικότητα, εκπαιδευτική και επιστημονική δραστηριότητα αντικατοπτρίζουν την ανοδική πορεία αυτής της περιόδου κατά την οποία εκπαιδεύονται φοιτητές ιατρικής του Πανεπιστημίου Αθηνών και μαθήτριες της Σχολής Αδελφών Νοσοκόμων, λαμβάνουν ειδίκευση στην Παιδιατρική νέοι γιατροί, παραχωρούνται μαθήματα σε γιατρούς άλλων ειδικοτήτων, εκπονούνται διδακτορικές διατριβές και συγγράφονται επιστημονικές εργασίες, που ανακοινώνονται και δημοσιεύονται σε ελληνικά και διεθνή έντυπα. Το έργο της Κλινικής υποστηρίζεται από συναφή εργαστήρια και τα τμήματα προβληματικών νεογνών, συγγενών καρδιοπαθειών και μεσογειακής αναιμίας. Η εποχή αυτή σφραγίζεται από την προσωπικότητα του επίκουρου καθηγητή Παιδιατρικής Χ. Δρόσου-διδάκτορος του Πανεπιστημίου Αθηνών και μετεκπαιδευθέντος στην Αγγλία που από τη θέση του επιμελητού και στη συνέχεια του διευθυντού αποτέλεσε για είκοσι περίπου έτη διαρκή πηγή έμπνευσης και αένας διάθεσης για μια υψηλού επιπέδου εργασία στην Κλινική και την παροχή ιατρικής υπηρεσίας αξιώσεων.

Ακολουθεί η τρίτη ιστορική περίοδος, από το 1984 και έπειτα, που χαρακτηρίζεται από την ένταξη του νοσοκομείου στο ΕΣΥ, το δίλημμα προσχώρησης της Κλινικής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών συνεχίζοντας έτσι το εκπαιδευτικό και ερευνητικό έργο ή της ανακήρυξής της σε κρατική Κλινική. Την εποχή σηματοδοτεί η συνταξιοδότηση του Χ. Δρόσου, τον οποίο διαδέχονται ως διευθυντεύοντες, συνεχίζοντας επάξια το έργο του, έγκριτοι παιδίατροι όπως η κ. Αντωνοπούλου και ο κ. Ζωγράφος. Σε αυτή τη χρονική περίοδο ιδρύεται ανεξάρτητη Μονάδα Εντατικής Νοσηλείας Νεογνών ενώ ο διευθυ-

ντής της και έγκριτος καθηγητής νεογνολογίας κ. Κώσταλος φέρεται για κάποιο χρονικό διάστημα να αναλαμβάνει και την επιστημονική επίβλεψη της Παιδιατρικής Κλινικής.

Στη συνέχεια, το 1998 επέρχεται η μετάβαση στην τέταρτη ιστορική περίοδο που χαρακτηρίζεται από την επιστημονική, εργαστηριακή, κλινική υποστήριξη παιδιατρικών υποειδικοτήτων, τη σταθερή συμμετοχή σε διεθνείς και εγχώριες παιδιατρικές ανακοινώσεις και δημοσιεύσεις, την παροχή ερευνητικού έργου και την κατοχύρωση εφάμιλλης και ανταγωνιστικής θέσης στα ελληνικά παιδιατρικά πράγματα υπο το άγρυπνο βλέμμα και τη φροντίδα του διευθυντού μας κ. Χρ.

Εικόνες από το αντίστοιχο Παιδιατρικό Νοσοκομείο Αμερικανίδων κυριών στη Γαλλία

Καρή, παιδίατρος και διδάκτορας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Η κλινική στελεχώνεται πλέον από 5 παιδίατρος, 9 νοσηλεύτριες και 17 ειδικευμένους ιατρούς στους οποίους παρέχεται πλήρης ειδίκευση.

Εν κατακλείδι, η παιδιατρική κλινική του Γενικού Νοσοκομείου Νικαίας-Πειραιά δεν έπαψε ποτέ να αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της ελληνικής κοινωνίας και των αναγκών της και να λειτουργεί επάξια υπό το βάρος των ιστορικών εξελίξεων, από την ίδρυσή της εως σήμερα υπηρετώντας ακατάπαυστα και με απόλυτη συνέπεια την ιατρική επιστήμη και την παιδιατρική

WOMAN PICTURES SMYRNA HORRORS

Dr. Esther Lovejoy, an Eye-witness, Tells of Terrible Scenes on the Quay.

SHE ASSAILS NEUTRALITY

Declares It a Crime for the World to Lack the Means to Prevent Such Outrages.

Copyright, 1922, by The New York Times Company.
Special Cable to THE NEW YORK TIMES.

PARIS, Oct. 8.—An ugly picture of the cruelty of the Turks in forcing the evacuation of Greeks and Armenians from Smyrna is painted by Dr. Esther Lovejoy, an eyewitness, who arrived in Paris this morning. Dr. Lovejoy is

ASSERTS ATROCITIES IN SMYRNA CONTINUE

Dr. Esther Lovejoy Describes Systematic Robbery and Outrages by Troops.

100 BIRTHS AMONG VICTIMS

Babies Dying From Exposure—Departing Refugees Stripped of Their Remaining Valuables.

CONSTANTINOPLE, Oct. 2 (Associated Press).—“The cries of the Christian refugees of Smyrna for water and food

Συνέντευξη της Dr Lovejoy για την καταστροφή της Σμύρνης στην εφημερίδα New York Times

ειδικότητα. Με γνώμονα τη φροντίδα του βρέφους και του παιδιού που νοσεί, τη συμβουλευτική και προληπτική ιατρική ευελπιστεί να συνεχίσει να προσφέρει τις υπηρεσίες της όπως αυτές υπαγορεύονται από τα σύγχρονα και γενικώς παραδεκτά ιατρικά δεδομένα και τις ανθρώπινες ανάγκες με αγάπη και αφοσίωση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΠΗΓΕΣ

1. Αρχείο Χ.Δρόσου, διευθυντού Παιδιατρικής Κλινικής Γ. Ν.Νίκαιας.
2. Αρχείο Χρ.Καρή, διευθυντού Παιδιατρικής Κλινικής Γ.Ν.Νίκαιας.
3. Irene King Summer, A Women Hospital Unit in France. AJN. May 1915-Vol.15-issue 8-pp. 647-649.
4. Anne Barlow-Ramsey, American Women Association Hospital Service: History.
5. Emilie Wilms, At the American Women Hospitals School in Greece. AJN. Oct.1930-Vol.30-issue 10-pp. 1281-1282.
6. Lovejoy EP., The American women Hospital in Greece. J.Am Med Women Assoc. 1946 June.1:88-90,1952 Aug.7(8):304-6.
7. Assertrts atrocities in Smyrna. The New York Times, Oct 3, 1922.
8. Woman pictures Smyrna horrors. The New York Times. Oct 8, 1922.

Βρεφολογικό Τμήμα του Μαιευτηρίου “Αλεξάνδρας”

Γ. Τσουκαλάς², Μ. Χριστοδουλάκη¹,
Ευρώπη Τσουκαλά³, Α. Σταματάκης⁴, Ι. Τσουκαλάς¹

*«Τό Μαιευτήριον εἶναι ὑπεύθυνον
διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἐμβρύου καὶ τοῦ νεογεννήτου».*

Νικόλαος Κ. Λούρος

Περίοδος 1835 ἕως 1908

Ἔως τα τέλη του περασμένου αιώνα ο κλάδος της Μαιευτικής ήταν παραμελημένος. Ο Καθηγητής της Μαιευτικής Κωνσταντίνος Λούρος στο βιβλίο του «*Τα Περασμένα*» γράφει:

«Υπήρχε το Δημόσιο Μαιευτήριο και μέσα σ αυτό λειτουργούσε η Μαιευτική Ἔδρα του Πανεπιστημίου για την εκπαίδευση δῆθεν και άσκηση των φοιτητῶν και των μαθητριῶν Μαιῶν, πράγματι όμως για να καταφεύγουν εκεί πού και πού της μοίρας απόκληρες επίτοκες γυναίκες.

Οι τοκετοί της ευπόρου και της εργατικής τάξεως εγίνοντο στα σπίτια και στα ξενοδοχεία, ὡστε η νοσηρότητα και η θνη-

1. Ιδιώτης Ιατρός, Χανιά.

2. Περιφερειακό Αντικαρκινικό-Ογκολογικό Νοσοκομείο Αθηνῶν «Ο Άγιος Σάββας».

3. Γραμματεὺς, Μαιευτήριο «ΙΑΣΩ», Λάρισα.

4. Γεωπόνος, Χανιά.

σιμότητα των λεχωϊδων και ιδίως της εργατικής και απόρου τάξεως από μόλυνση υπερέβαινε κάθε όριο ανοχής για πολιτισμένη χώρα.

Η εξάσκηση της Μαιευτικής εκείνα τα χρόνια γινόταν από ιατρούς που έλεγαν ότι είναι Μαιευτήρες και από Μαίες αγράμματες, της κατωτάτης κοινωνικής τάξης και αμφιβόλου ηθικής υποστάσεως. Λίγες μόνο ήταν οι εξαιρέσεις των μορφωμένων Μαιών, ηθικών και αξίων της αποστολής των.

Στο δωμάτιο της επιτόκου παρευρίσκοντο η μητέρα της, ο άνδρας της, τα αδέρφια της κι αυτές ακόμη οι φιλενάδες της. Η «κυρά μαμμή» καθισμένη με τα βρωμοπόδαρά της σταυρωτά πάνω στο κρεβάτι της επιτόκου και απέναντι στα γεννητικά της όργανα, βουτώντας κάθε τόσο τα ακάθαρτα δάκτυλά της μέσα σ' ένα δίπλα της βαλμένο πιάτο με λάδι, τα έβαζε κάθε τόσο μέσα στα γεννητικά όργανα της γυναίκας, για να βοηθήσει δήθεν, πραγματικά όμως για να βλάψει τη φυσιολογική πορεία του τοκετού και συγχρόνως να μολύνει τη γυναίκα με τα ακάθαρτα χέρια της.

Όταν πια έβλεπε ότι οι άσκοπες και βλαβερές αυτές επεμβάσεις της απέβαιναν μάταιες, ζητούσε γιατρό, οπότε συνήθως ήταν αργά γιατί η γυναίκα ήταν ήδη μολυσμένη. Και όταν ο γιατρός αποπεράτωνε τον τοκετό και η γυναίκα πέθαινε στη λεχωνιά της από σηψαιμία, η (κυρά μαμμή) πάντα ανεύθυνη απέδιδε τον θάνατο στα εργαλεία του γιατρού ή αν έκανε μόνο αυτή τον τοκετό, στην «κακιά κράση» ή σε σηψαιμία από επιλόχειο πυρετό».

Υπήρχαν περιπτώσεις «επιδημίας» επιλόχειου πυρετού στην ίδια γειτονιά, θύματα όλες της ίδιας μαίας. Σε μια απ' αυτές, ο Καθηγητής Κ. Λούρος έγινε έξω φρενών και αναγκάστηκε να κατευθυνθεί στο παλάτι και να πείσει την Πριγκίπισσα Σοφία να πάει μαζί του στον τόπο της επιδημίας, στο Παγκράτι. Εκεί με αποτροπιασμό είδαν μαζί τρεις ετοιμοθάνατες γυναίκες, θύματα της «κυράς μαμμής», της γειτονιάς.

Το τότε «Δημόσιον Μαιευτήριο» ήταν ειρωνεία και ντροπή να λέγεται «Δημόσιον Μαιευτήριο». Η κατάσταση που επικρατούσε ήταν φορική. Τα

αποτελέσματα του τρόπου διεξαγωγής των τοκετών στον τόπο μας ήταν τραγικά. Οι εγκαταλελειμμένες γυναίκες και οι γυναίκες της εργατικής τάξης πέθαιναν χωρίς να δίδεται από κανέναν καμιά προσοχή αλλά μόνο με την παρέμβαση της θείας Πρόνοιας περνούσαν την εγκυμοσύνη και τον τοκετό με μεγάλες στερησίες. Την περίοδο αυτή φυσικά δεν υπάρχει στο Μαιευτήριο ειδικό Τμήμα για τα νεογέννητα.

Περίοδος 1908 ως 1939

Η εκλογή στην έδρα της Μαιευτικής του Πανεπιστημίου Αθηνών του Καθηγητού Κωνσταντίνου Λούρου στις 16 Ιουνίου του 1908, αποτελεί ιστορικό σταθμό στην εξέλιξη της Μαιευτικής και της Γυναικολογίας στην Ελλάδα. Ο Κ. Λούρος θεωρείται ο κατ'εξοχήν αναμορφωτής και θεμελιωτής της προόδου της νεωτέρας Μαιευτικής στην Ελλάδα.

Όπως αναφέρθηκε διοργάνωσε το «*Δημόσιον Μαιευτήριο*» της οδού Ακαδημίας 32 σε άρτια Κλινική, συστηματοποίησε τη διδασκαλία της Μαιευτικής στους φοιτητές, στους διδάκτορες της Ιατρικής και τις μαθήτριες Μαίες και για πρώτη φορά ίδρυσε στο Μαιευτήριο Διαμερίσματα για Νεογνά και Γυναικολογικό Τμήμα. Έτσι, οι διδάκτορες της Ιατρικής και οι μαθήτριες Μαίες παρακολουθούσαν όχι μόνο την περίθαλψη των λεχωϊδων αλλά και των υγιών νεογνών.

Οι μαθήτριες Μαίες μετά την αποπεράτωση των σπουδών και της ασκήσεώς των, με έγγραφο του Καθηγητού Διευθυντού του Μαιευτηρίου, αποστέλλονταν κατά σειρά στο Νοσοκομείο των Παίδων «*Η Αγία Σοφία*» και στο Νοσοκομείο των Αφροδισίων Νόσων «*Ανδρέας Συγγρός*» για να παρακολουθήσουν στα Νοσοκομεία αυτά τα νοσήματα που παρουσιάζονται στα νεογνά και για τα οποία ήταν ανάγκη να κληθεί ιατρός. Έτσι οι επιστήμονες Μαίες ασκούνταν για δύο μήνες στο Νοσοκομείο των Παίδων «*Η Αγία Σοφία*» και για ένα μήνα στο Νοσοκομείο «*Α. Συγγρού*», ενώ οι πρακτικές Μαίες για ένα μήνα στο Νοσοκομείο των Παίδων και για 15 ημέρες στο «*Νοσοκομείο Συγγρού*».

Την εκπαίδευσή τους στο Νοσοκομείο «*Η Αγία Σοφία*» αναλαμβάνει ο Διευθυντής του Νοσοκομείου Γεώργιος Ν. Μακκός και φυσικά η Προϊσταμένη νοσηλείας, η πρώτη Ελληνίδα διπλωματούχος Αδελφή, η Κλεονίκη Κλωνάρη ή οι άλλες κατά καιρούς Διευθύνουσες του Νοσοκομείου¹. Η

εκπαίδευση στο «Αγία Σοφία», συνεχίστηκε μέχρι πριν από τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, το 1940^{2,3}.

Παράλληλα οι μαθήτριες Μαΐες από το 1914 άρχισαν να εκπαιδεύονται και στην Παιδιατρική Κλινική του Εθνικού μας Πανεπιστημίου όπως προκύπτει από την αναφορά του Καθηγητού Χρήστου Μαλανδρινού προς τον Πρύτανη του Πανεπιστημίου Αθηνών Γεώργιο Δέρβο:

«ΚΛΙΝΙΚΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ

Πρὸς τὴν Σ. Πρυτανείαν

τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ τοῦ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου.

Κύριε Πρύτανη,

Πλὴν τῶν ἀσκηθέντων τεταρτοετῶν φοιτητῶν τῆς Ἰατρικῆς ἐγένοντο τὸ πρῶτον καὶ φροντιστηριακαὶ ἀσκήσεις ὑπὸ τοῦ Ἐπιμελητοῦ καὶ εἰς μαθητρίας Μαΐας δυνάμει τοῦ ἀπὸ 29 Ὀκτωβρίου 1909 Β.Δ., ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων ἀνῆλθεν εἰς 29.

Ἐδιδάχθησαν δ' αὐταὶ καὶ ἠσκήθησαν ἀνελλιπῶς ἐπὶ ἓνα μῆνα ἐπὶ θεμάτων ἀφορώντων ὑγιεινῇ καθ' ὅλου τῶν βρεφῶν, διατροφῇ, νοσηλείαν καὶ περίθαλψιν τούτων, μεθ' ἃ ὑπέστησαν αὐταὶ εὐδοκίμως τὴν προσήκουσαν ἐξέτασιν...

Ἐν Ἀθήναις τῇ 14 Ἀπριλίου 1915.

Διατελῶ μετὰ σεβασμοῦ

ΧΡ. ΜΑΛΑΝΔΡΙΝΟΣ

Καθηγητῆς καὶ Διευθυντῆς τῆς Κλινικῆς τῶν Παίδων».

Με την πάροδο του χρόνου οι συνθήκες στο «Δημόσιον Μαιευτήριο» άρχισαν να χειροτερεύουν για να φθάσουμε στα μέσα της δεκαετίας του '30 όπου οι συνθήκες που ξεγεννούσαν οι γυναίκες του λαού στο φιλανθρωπικό Ίδρυμα που έφερε το μεγάλο όνομα «Δημόσιον Μαιευτήριο» να: «είναι φρικτές, ανατριχιαστικές και να αποτελούν την τραγικότερη ειρωνία και το Μαιευτήριο να έχει μετατραπεί σε τάφο και κόλαση ζωντανών».

Στο ίδιο κρεβάτι, κι αυτό μονό, ακατάλληλο για να αναπαυθεί ένας υγιής άνθρωπος, νοσηλεύονταν δύο γυναίκες με τα μωρά τους κι αν η μια είχε δίδυμα το ίδιο μονό κρεβάτι το μοιράζονταν 5 (πέντε!) άτομα. Παράλληλα σε όλο τον ενδιαμέσο χώρο μεταξύ των κρεβατιών, κάτω στο ασφουγ-

γάριστο και λοιμογόνο πάτωμα φιλοξενούνταν οι πιο «τυχερές» μητέρες με τα νεογνά τους. Τα νεογνά ήταν φασκισμένα με παλιοκούρελα και μερικές φορές ακόμη και με εφημερίδες!

Οι ιατροί και οι Μαίες, διπλωματούχες και κυρίως οι μαθήτριες, ήταν εξίσου αξιολύπητοι με τις ασθενείς. Κατοικούσαν μέσα στο «Μαιευτήριο». Η αμοιβή τους ήταν ανεπαρκής παρά τις ταλαιπωρίες του σκληρού επαγγέλματός τους. Έκαναν ό,τι μπορούσαν για να ανακουφίσουν τη δυστυχία που εισερχόταν στο «Ίδρυμα».

Ο Καθηγητής της Μαιευτικής Νικόλαος Πετσάλης προσπαθούσε να βελτιώσει τις συνθήκες που επικρατούσαν ώστε να γίνουν ανθρώπινοι οι όροι διαβίωσης. Συναντούσε όμως το ανυπέρβλητο πρόσκομμα της οικονομικής ανεπάρκειας!

Η Πολιτεία έδειχνε και σ' αυτή την περίπτωση την αναληψία της. Επιχορηγούσε το Μαιευτήριο με 1.200.000 δραχμές τον χρόνο, το δε Πανεπιστήμιο χορηγούσε τα φάρμακα και 50.000 δραχμές. Όμως από το Μαιευτήριο περνούσαν περίπου 3.000 γυναίκες τον χρόνο και επιπλέον σ' αυτό μορφώνονταν Νοσοκόμοι, σπούδαζαν Ιατροί και Μαίες και σ' αυτό γίνονταν οι κλινικές παραδόσεις των Καθηγητών του Πανεπιστημίου, του οποίου η αναληψία, προσελάμβανε τη μορφή εκμετάλλευσης των λαϊκών τάξεων του Λαού μας και προκαλούσε όχι την κατάπληξη ή τη φρίκη αλλά την αγανάκτηση.

Όλα αυτά δημοσιεύθηκαν στον ημερήσιο Τύπο της εποχής και έτσι αναγκάστηκε ο τότε Υπουργός Υγιεινής να επισκεφθεί το Μαιευτήριο και να επιβεβαιώσει με δημοσίευσμά του στην «Εστία» την άθλια κατάσταση που επικρατούσε ενώ παράλληλα έδωσε τις ακόλουθες διαταγές:

«Να ευρεθεί νέο οίκημα. Να αγορασθεί άμεσα ρουχισμός για τις επίτοκες, τις λεχωΐδες και τα νεογνά. Να κατασκευασθούν δύο αυτοκίνητα, ως (φορητά Μαιευτικά Συνεργεία), και με αυτά Γιατρός και Μαία με όλο τον απαραίτητο εξοπλισμό θα πηγαίνουν να εκτελούν τον τοκετό στα σπίτια των απόρων γυναικών, όταν δεν υπάρχουν θέσεις στα Μαιευτήρια.»

Την ιδέα αυτή είχε ήδη υποδείξει για το Ίδρυμα «Μαρίκα Ηλιάδη» ο Καθηγητής Νικόλαος Λούρος. Το ένα αυτοκίνητο θα ήταν στη διάθεση του Ιδρύματος «Μαρίκα Ηλιάδη» και το άλλο θα βρισκόταν στο Πατριωτικό Ίδρυμα, χάριν του «Δημοσίου Μαιευτηρίου».

Και ο Υπουργός καταλήγει: «Η κατάσταση όμως θα διωρθωθῆ ὀριστικά μετά τήν ἴδρυσιν Νέου Μαιευτηρίου».

Αξιίζει να διαβάσει κανείς τί ανέφερε ο ημερήσιος Τύπος της εποχής σχετικά με το Μαιευτήριο:

Ἐστία, 11 Φεβρουαρίου 1936: Το αθεράπευτον αίσχος Ἀξιότιμε κ. Διευθυντὰ τῆς Ἑστίας.

Διερχόμενος τήν ἐσπέραν τῆς παρελθούσης Κυριακῆς ἐκ τῆς ὁδοῦ Ἀκαδημίας περὶ ὥραν 11ην τῆς νυκτός, ἤκουσα δαιμονιώδη θόρυβον κρουομένης θύρας ἐκ λαμαρίνας καὶ οἰμωγᾶς γυναικός. Ἐπλησίασα καὶ ἔξωθεν τῆς θύρας τοῦ Μαιευτηρίου εἶδον ἐκτεθειμένας εἰς τὸ ψῦχος τῆς παγερᾶς ἐκείνης νυκτός καὶ ὑπὸ τὸ πῖπτον χιονόνερον δύο γυναῖκας, τὴν μὲν κτυπῶσα μὲ ὄλην τῆς τὴν δύναμιν τὴν ἐξώθυραν τοῦ «φιλανθρωπικοῦ» ἰδρύματος καὶ κραυγάζουσαν ἀνοίξατε, δι' ὄνομα Θεοῦ, δὲν εἶσθε Χριστιανοί; τὴν δὲ ἐτέραν κειμένην ἐπὶ τοῦ παγεροῦ λιθωστρώτου καὶ οἰμάζουσαν ἀπὸ τὰς ὠδίνας ἐπικειμένου τοκετοῦ. Ἄλλ' οἱ κτύποι ἦσαν διὰ ὧτα μὴ ἀκουόντων... μία θυρωρὸς ἀπῆντα στερεοτύπως καὶ ψυχραίμως: δὲν ὑπάρχει θέσις! Ἐπλησίασα... ἰκέτευσα τὴν θυρωρὸν νὰ ἀνοίξῃ... περεκάλεσα... ἀλλ' εἰς μάτην... τὸ χιονόνερον καθίστατο πυκνότερον, οἱ πόνοι τῆς γυναικὸς ἠϋξάνον, ἀλλ' ἡ θύρα δὲν ἠνοίγετο. Ἡ ἀστυνομικὴ παρέμβασις ἔπεισε τὸν διανυκτερεύοντα νὰ κατέλθῃ... καὶ ὁ ἰατρὸς ἐπανελάβε τὸ στερεότυπον (δὲν ὑπάρχει θέσις)... μὲ ἐκάλεσε νὰ εἰσέλθω καὶ πεισθῶ περὶ τῆς ἀληθείας...

Εἰσῆλθον φίλε κ. Διευθυντὰ τῆς Ἑστίας καὶ εἶδον θέαμα, περιγραφὴν τοῦ ὁποίου μόνον εἰς μυθιστορήματα τοῦ Πουσσὸν ντε Τεράιγ καὶ τὰ παρομοίας φύσεως τοιαῦτα συναντᾶ τις. Εἰς τοὺς ἡμικτίστους θαλάμους τοῦ φιλανθρωπικοῦ αὐτοῦ ἰδρύματος, ἔκειντο εἰς πολλὰς τῶν κλινῶν ἀνά δύο γυναῖκες, ἅπας δὲ (ἐπαναλαμβάνω: ἅπας) ὁ μεταξὺ τῶν κλινῶν κενὸς χώρος ἐπὶ τοῦ δαπέδου ἦτο κατειλημμένος ἀπὸ ἐπιτοκείους γυναῖκας, κατακεκλιμένας, χαμαί. Δὲν ἦδυνήθη νὰ παραμείνω ἐπὶ πολὺ, οἰκτεῖρων τὴν κατάστασιν τοῦ τόπου καὶ χάρις εἰς τὰς ἰκεσίας μου καὶ τὴν ἐπιμονὴν

του αστυφύλακος, αλλά και την ευγένειαν και την φιλανθρωπίαν του διανυκτερεύοντος ιατροῦ, ἐπέτυχα τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἀθλίας ἐτοιμογένου.

Δὲν θέλω νὰ διατυπώσω μομφὴν κατὰ τοῦ ὑπουργείου τῆς Ὑγιεινῆς, τοῦ ὁποίου προῖσται ὑπουργός, ὅστις ἀληθῶς εὐτύχημα θὰ ἦτο ἂν ἦτο ἰσόβιος, ἀλλ’ ἐρωτῶ: τί χρειάζονται τὰ ὑπουργεῖα Ὑγιεινῆς, εἰς τί χρησιμεύουν τὰ μεγαλώνημα μαιευτήρια; Κατὰ τί καλλιτερεύουν τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν αἱ ἐτήσια ἐορταί τῆς Μητέρας;

Μεθ’ ὑπολήψεως
Α. Σ. Μπαλᾶνος»⁶.

Τὴν ἄλλη ἡμέρα στὴν εφημερίδα «Ριζοσπάστῆς» διαβάζουμε τὰ ἐξῆς:

«ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ: 12-2-1936

Ὁ καθεστωτικὸς βοῦρκος, Κρατικὸ Μαιευτήριον.

Τὸ ἀκατανόμαστο αἷσχος γιὰ τὸν πολιτισμὸν.

Ἀναδημοσιεύουμε ἀπ’ τὴ χθεσινὴ (Ἑστία) τὸ παρακάτω γράμμα:

«Δὲν εἶναι καμμιά ἀνάγκη νὰ ἀποταθῆ ὁ κ. Μπαλᾶνος στὸν ὑπουργὸν τῆς Ὑγιεινῆς, (τὸ ἀληθῶς αὐτὸ εὐτύχημα), οὔτε νὰ εὔχεται νὰ γίνῃ «ἰσόβιον» τὸ εὐτύχημα. Ἡ «πανᾶκεια» ὄλων αὐτῶν τῶν κακῶν εἶναι κοντά του. Δὲν ἔχει παρὰ νὰ ἀποτανθῆ στὸ φίλο του κ. Ἀχιλλέα Κύρου. Ἐκεῖνος ξέρει τί θὰ κάνῃ. Θὰ βγάλει ἀπλούστατα ἓνα ἀπὸ τοὺς σχετικοὺς στὴν περίστασι δεκάρικους (περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ εἶναι ἡ καλὴ ΕΛΛΗΝΙΣ ΜΗΤΗΡ, ὅπως προχθὲς στὸν «Παρονασό» στὴν «ἐορτὴ τῆς Μητέρας» καὶ ὅλα τὰ πράγματα, ἀκόμα καὶ τὰ αἷσχη θὰ γίνουν ῥόϊδο. Μὴν ἀργεῖται, λοιπόν, κ. Μπαλᾶνε. Ἐννοεῖται ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ ἀθεράπευτα αἷσχη θὰ ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν, γιὰ τὸ αἷσχος τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ, μέχρι τὴ στιγμὴ ποῦ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴν ὁποιαδήποτε κοινωνικὴ του ἀνάγκη δὲν θὰ τὸν κυβερνοῦν οἱ ταρτοῦφοι καὶ οἱ παληανθρώποι.^{7,8,9}

Στις 12 Φεβρουαρίου τοῦ 1936 ὁ Ὑπουργὸς Ὑγιεινῆς Ἀριστοτέλης Κούσης, καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς Ἰατρικῆς στὸ Ἐθνικὸ Πανεπιστήμιον,

απαντά στο δημοσιεύμα της «Ἑστίας»:

«ΕΣΤΙΑ: 12-2-1936

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ (ΕΣΤΙΑΝ).

ΔΙΑ ΤΟ ΜΑΙΕΥΤΗΡΙΟ

Ἄξιότιμε κ. Διευθυντά,

Ἡ περιγραφή ἦν ἔδωκε χθές ἐν τῇ Ἑστία ὁ κ. Α.Σ. Μπαλᾶνος, δὲν ἀφίσταται, δυστυχῶς, τῆς ἀληθείας. Καίτοι δὲ καλῶς ἐγνώριζον ταύτην καὶ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως καὶ ἐκ τῶν ἐν τῇ Ἱατρικῇ Σχολῇ ἐπανειλημμένων παραπόνων τῶν καθηγητῶν τῆς Μαιευτικῆς, ἐν τούτοις καὶ πάλιν, ὡς ὑπουργὸς τῆς Ὑγιεινῆς, μετὰ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου, μετέβην καὶ διεπίστωσα ἅφ' ἐνὸς μὲν τὴν ἀθλίαν κατάστασιν, εἰς ἣν εὐρίσκεται τὸ κτίριον τοῦ Δημοσίου Μαιευτηρίου, ἅφ' ἐτέρου δὲ τὸ πλημμελὲς τῆς περιθάλψεως καὶ νοσηλείας τῶν ἐπιτόκων καὶ λεχωϊδων, ἰδίᾳ ὡς ἐκ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τούτων ἐν χώρῳ λίαν περιορισμένῳ. Ἐπὶ τούτοις, τὴν κατάστασιν ταύτην καθ' ἡμέραν δυσχεραίνει μεγάλως ἡ προσέλευσις νέων ἐπιτόκων, αἵτινες, μολονότι δηλοῦσι εἰς αὐτάς ὅτι οὐδεμία θέσις πλέον ὑπάρχει ἐν τῷ Μαιευτηρίῳ, ἐγκαταλείπονται παρὰ τὴν θύραν αὐτοῦ καὶ κραυγάζουσαι καὶ κλαίουσαι, συγκινοῦσι καὶ τοὺς διαβάτας καὶ τὸ προσωπικόν, ὄπερ ἀναγκάζεται οὕτω νὰ θέσῃ καὶ ἀνὰ δύο γυναῖκας εἰς τὴν αὐτὴν κλίνην καὶ νὰ τοποθετῇ κλίνας καὶ εἰς τὸ ὑπόγειον, ὑπὸ ὄρους ὅλως ἀνθυγιεινούς.

Τὴν κατάστασιν ταύτην ἠθέλησα νὰ διορθώσω πρῶτον μὲν δοῦς ἐντολήν, ὅπως εὐρεθῇ καταλληλότερον οἶκημα, μέχρι τῆς ἰδρύσεως τοῦ νέου Μαιευτηρίου, δεύτερον προτρέψας νὰ δωθῶσιν ἀμέσως ἐκ τοῦ Ταμείου Μητρότητος δραχμαὶ 20.000 πρὸς ἀγορὰν λενχειμάτων διὰ τὰς ἐπιτόκους καὶ τὰ νεογνά, καὶ τρίτον προτείνας τὴν κατασκευὴν 2 αὐτοκινήτων, ὅπως χρησιμεύσωσιν ὡς φορητὰ καὶ ευτικὰ συνεργεῖα...

Πάντως, τὴν κατάστασιν, ὀριστικῶς θέλει διορθώσει ἡ ἴδρυσις τοῦ νέου Μαιευτηρίου, δι' ὃ καὶ ἀνέγραφα ἐν τῷ προὔπολογισμῷ τὸ ποσὸν τῶν 3.500.000 δραχμῶν.

*Ἴδου τί ἐγένετο καί διὰ τὸ Μαιευτήριον κατὰ τὸ ὀλιγό-
χρονον διάστημα τῆς ὑπουργίας μου...*

*Μετὰ ἐξαιρέτου τιμῆς καὶ φιλίας
Ἄριστοτέλης Κούζης»¹⁰.*

Ο τύπος ὁμῶς τῆς εποχῆς, παρὰ τὶς δηλώσεις τοῦ Ὑπουργοῦ, συνέχι-
ζε νὰ ασχολεῖται με τὸ Μαιευτήριον γιὰ αρκετὲς ἡμέρες ἀκόμη. Ἐτσι δια-
βάζουμε:

«ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΓΝΩΜΗ: 13-2-1936

Μετὰ τὴν (Εβδομάδα τῆς μητέρας).

τὸ αἶσχος τῆς οδοῦ Ἀκαδημίας!

*Δημόσιον μαιευτήριον, μὴ κόλασις πού δεν ὠραματίσθη
οὔτε ὁ Δάντης...*

Ἡ ἀφάνταστος τραγωδία τῶν ἐπιτόκων καὶ τῶν λεχῶ.

90 κρεβάττια «μονά» με διπλά ἀνθρώπινα πλάσματα.

Ὅπου ἐπαναλαμβάνεται ἡ σκηνή του... Σολομώντος.

*Ἐπίτοκοι στο... δάπεδον. Τὸ δράμα τῆς αἰθούσης τῶν το-
κετῶν. Εκείνες πού δεν γίνονται δεκτές...*

*«Ὁ ἄρειος ὄχι ἀπὸ ἐκείνους πού ἐφεῦρεν ὁ Χίτλερ ἀλλὰ
αὐτὸς πού θὰ ἔπεφτε κατακορύφως ἀπὸ τὸν ἄρην καὶ θὰ
ἤρχετο κατ' εὐθείαν στὴν λαμπρὰ αὐτὴν χώραν, θὰ εἶχε νὰ
θαυμάσῃ πολλὰ ὠραῖα πράγματα πού θὰ ἦσαν ἀλήθεια ἠλι-
θίως τερπνά, ἂν δὲν ἦσαν ταυτοχρόνως καὶ ἀνατριχιαστικά.*

*Θὰ διάβαζε μαζὴ μὲ ὅλον τὸν ἄλλον κόσμον, τὰς ἐφημερί-
δας τοῦ ὠραίου αὐτοῦ τόπου, θὰ ἔβλεπε νὰ περιγράφεται μὲ
πηχιαῖα στοιχεῖα τὸ πῶς τιμᾶται ἡ ΜΗΤΕΡΑ καὶ ἡ Μητρό-
της στὴν Ἑλλάδα. Θὰ ἐμάνθανε ὅτι ὑπάρχουν Σύλλογοι καὶ
παρασύλλογοι διὰ τὴν προστασίαν τῆς Μητρότητος, ὅτι στο
καρναβάλι δίδονται χοροὶ γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν, ὅτι μιὰ ἀπὸ
τὶς 52 εβδομάδες τοῦ ἔτους ὀνομάζεται Ἐβδομάς τῆς Μητέ-
ρας, ὅτι γίνονται ἐπίσημοι ἐορταὶ καὶ ἐξοδεύονται χρήματα
δι' αὐτό, ὅτι ἐξαντλοῦνται ὅλα τὰ μέσα τυμπανοκρουσίας διὰ
νὰ πληροφορηθοῦν τὰ σύμπαντα πόσο τιμᾶται ἡ Μητρότης.
ἂν πῆγαινε στὸν «Παρνασσὸ» θὰ ἔβλεπε ἐκεῖ συναγμένους
ὑπουργοὺς καὶ ἐπισήμους καὶ ἓνα σοφὸν κύριον μὲ γυαλιὰ*

πού θα ἔξηγοῦσε ἀπὸ καθέδρας στὰς Μητέρας τι... θὰ πῆ Μητέρα!

Ἔγιναν κι' ἄλλα πολλά, μεγαλοπρεπῆ, πολυέξοδα καὶ θαυμαστά. Καὶ Πολιτεία καὶ Κοινωνία, με ἀναπαυμένην τὴν συνείδησιν, ὅτι ἔκαμαν τὸ καθῆκον τους πρὸς τὴν ΜΗΤΕΡΑ, ἐγύρισαν ἀπὸ τὸ ἄλλο πλευρὸ, περιμένοντας τὴν παρέλευσιν πενήτηντα καὶ μιᾶς ἄλλων ἑβδομάδων, διὰ νὰ ἐπαναληφθοῦν αἱ ἴδιαι τυμπανοκρουσίαι, τὰ ἴδια «κλαπατσιμπανα», τὰ ἴδια ἔξοδα, ἢ ἴδια αὐταπάτη.

Γιατὶ ὅλα αὐτά, ὄχι σεβασμὸς στὴ Μητρότητα καὶ τιμὴ στὴν «Μητέρα» δὲν εἶναι, ἀλλὰ κατανοῦν αὐτόχρομα σαρκασμὸς καὶ διαπόμπευσις τῆς ἐννοίας τῆς Μητρότητος, κατανοῦν ὕβρις πρὸς τὴν ἰδίαν «Μητέρα» πού διατείνονται ὅτι θέλουν νὰ τὴν τιμήσουν καὶ ἀφιερώνουν καὶ «Ἑβδομάδα» καὶ θέλουν νὰ συνάξουν ἐράνους γιὰ νὰ τῆς ἀναγείρουν καὶ... μνημεῖον!

Θέλετε νὰ δῆτε πῶς πραγματικὰ (τιμᾶται) ἡ Μητρότης καὶ πῶς πραγματοποιεῖται ἡ περιλάλητος «προστασία» τῆς Μητέρας;

Περάστε μίαν ὁποιανδήποτε ἀπὸ τὰς νυκτερινὰς ὥρας, ἔξω ἀπὸ τὸ ἀνεκδιήγητον αἶσχος ποῦ λέγεται «Δημόσιον Μαιευτήριον»!

Δὲν εἶναι καμμία ἀνάγκη νὰ ἔρχεσθε ἀπὸ τὸν ἄρην, διὰ νὰ ἰδῆτε καὶ νὰ φρίξετε πράγματα ποῦ ἔπρεπε νὰ τὰ γνωρίζουν ὅλοι οἱ παροικούντες τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ ποῦ δὲν τὰ ξερῶν παρὰ μόνον οἱ δυστυχισμένες ἐκεῖνες ὑπάρξεις ποῦ τὰς ὠθεῖ ἡ ἀνάγκη νὰ πᾶν νὰ χτυπήσουν τίς ἀμπαρωμένες λαμαρίνες τῆς ἐξώπορτας τοῦ τραγικοῦ κτιρίου. ὅπως προχθές, ὅπως ἀντιπροχθές καὶ πάντα...

ΤΡΑΓΙΚΕΣ ΕΙΚΟΝΕΣ...

Ἡ πόλις τῶν ἑπτακοσίων χιλιάδων κατοίκων ἔχει ἓνα (ἀριθμ. 1) Δημόσιον Μαιευτήριον. Αὐτὸ ἔχει ἐνενηντὰ (ἀριθμ. 90) κρεβάτια. Τὰ ἐνενηντὰ αὐτὰ κρεβάτια βρῖσκονται μέσα σὲ θαλάμους ἡμικτίστους, ἀνασβέστους, ἐλεεινοῦς. Τὸ καθένα τους σημειωτέον ὅτι εἶναι «μονὰ» τὰ κρεβάτια

δέχεται να κρεββατώση «κανονικῶς» ἀνά δύο ἐπιτόκους, ἢ μίαν ἐπίτοκον καὶ μίαν λεχὼ πότε ἢ μιὰ ἐπάνω στήν ἄλλη καὶ πότε τὰ πόδια τῆς μιᾶς στὸ πρόσωπο τῆς ἄλλης.

Συμβαίνει νὰ σπαράζουν καὶ αἱ δύο ἀπὸ τοὺς πόρους τῆς Μητρότητος. Συμβαίνει νὰ σπαράξη μόνο ἢ μιὰ, ἐνῶ ἡ ἄλλη τὶς πρῶτες ὥρες μετὰ τὸν τοκετόν, ὁπότε ὡς γνωστόν, ἐπιβάλλεται ἐπὶ ποινῇ θανάτου ἢ πλήρης καὶ ἀπόλυτος ἀκινήσια. Συμβαίνει ἢ μιὰ νὰ χαροπαλαίη μὲ τὸν ἐπιλόχειον καὶ ἡ ἄλλη νὰ παραδέρη στήν ἀγωνία τῶν ἐπιπλοκῶν. Συμβαίνει, τοκετὸς νὰ μὴ ἐπιδέχεται ἀναβολὴν ἐνὸς λεπτοῦ, ἢ νὰ ἐπιβάλλεται ἄμεσος ἢ λαπαροτομία ἢ ἡ καισαρική τομὴ ἢ οἰαδήποτε ἐπέμβασις καὶ νὰ συνταράσσεται τὸ τραγικὸ ἀνθρώπινο ῥάκος, ἐνῶ ἡ αἴθουσα τοῦ τοκετοῦ εἶναι κατελιημμένη, ἐνῶ τὸ χειρουργεῖον μοιάζει μὲ ἀποθήκην ἀχρήστων ἀντικειμένων, ἐνῶ τὰ νεογέννητα τσιρίζουν, ἐνῶ αἱ ἀδελφαὶ πηγαινοέρχονται μὲ πακεταρισμένα μωρὰ, δίχως καλὰ-καλὰ νὰ εἶναι βέβαιαι σὲ ποιά λεχὼ ἀνήκει τὸ τάδε μωρὸ, ἐνῶ αἱ ἐπίτοκοι τσακῶνονται γιὰ νὰ διεκδικήσουν σειρᾶν! ... ἐνῶ ἐπαναλαμβάνονται σκηναί, ὅπως ἐκεῖναι ποὺ ἐγνώρισε καὶ ἐδίκασεν ὁ Σολομὼν δύο μητέρες νὰ διεκδικοῦν τὸ ἴδιο παιδί, ἐνῶ ἓνα ἄλλο ἀνθρωπόμορφο ἔκτρομα κλαίει, δίχως καμμιὰ ἀπὸ τὰς δύο νὰ τὸ διεκδικῇ. Αὐτὰ συμβαίνουν ἐπάνω στὰ κρεββάτια.

Ἄλλὰ ἡ τραγωδία καὶ τὸ αἶσχος δὲν σταματοῦν ἕως ἐδῶ. Δὲν εἶναι μόνο τὰ κρεββάτια.

Μεταξὺ δύο κρεββατιῶν ὑπάρχει φυσικά, ἢ μᾶλλον ἔπρεπε νὰ ὑπάρχη ἓνα διάκενο γιὰ τὸ πέρασμα τῶν ἐπιτόκων, τῶν λεχῶ, τῶν νοσοκόμων, τῶν «ἀδελφῶν». Στὸ διάκενο ἀκριβῶς αὐτὸ ἐκτυλίσσονται τραγωδίες ἀσύγκριτα πιὸ φρικιαστικὲς ἀπὸ ἐκεῖνες ποῦ διαδραματίζονται ἐπάνω στὰ κρεββάτια. Οἱ στενοὶ καὶ στενόχωροὶ αὐτοὶ χῶροι εἶναι κατελιημμένοι. Χάμω, κατάχαμα, στὸ πάτωμα τὸ ἀσφονγγάριστο καὶ λοιμογόνον, κοίτονται στρωματσάδα, ἢ μιὰ ἐπάνω στήν ἄλλη, ἄλλες γυναῖκες ἐπίτοκες...

Ἄλλὰ μήπως τὰ χάλια τῆς αἰθούσης τῶν τοκετῶν εἶναι

άνθρωπινότερα; Ώς γνωστόν, παντοῦ ἠμπορεῖ νὰ βιασθῆ κα-
νεῖς, ἀλλὰ ποτέ μιὰ γυναῖκα στήν ὥρα τῆς γέννας της. ὅπως
ποτέ καμμιά τους δὲν μπορεῖ νὰ... συγκρατηθῆ.

Καὶ ὁμως... Ἐνῶ ἡ μία βιάζεται, μιὰ ἄλλη ἢ καὶ περισσό-
τερες ποὺ ἀναμένουν ἐκεῖ δίπλα, πρέπει νὰ... συγκρατηθοῦν,
νὰ ἀναβάλουν.

Αὐτὰ πάλι γίνονται μέσα στὸ τραγικὸ κτίριο. ἔξω!... μόλις
ἀρχίσει νὰ νυκτώνη, ἀρχίζει τὸ ἀσυγκράτητο πιὸ φρικτὸ
μαρτύριο. Ἐκεῖνο ποὺ κάμνει τὴν κόλασι νὰ φαίνεται... πα-
ράδεισος στίς δυστυχησμένες, ποὺ ἐκλιπαροῦν τὴν εἴσοδο.
Ἀπελπισμένα, ἀπεγνωσμένα χτυποῦν τὴν πόρτα μὲ τὰ δύο
τους χέρια. Κι ἀκούγονται φωνές ποὺ ξεσχίζουν τὴν καρδιά:
ἄν εἶσθε Χριστιανοί... ἀνοῖξτε!

ἄν ἔχετε καρδιά, λυπηθῆτε!

Ποιὸς ν' ἀκούσῃ; Ποιὸς νὰ λυπηθῆ; Ποιὸς ν' ἀνοῖξῃ; Ὁ
θυρωρὸς ἔχει ἐντολὴ ῥητήν. Ἀλλὰ καὶ ἄν ἀνοῖξῃ, ποῦ θὰ χω-
ρέσουν οἱ καινούργιοφερμένες. Γι' αὐτὸ, δέκα ὡς δεκαπέντε
γυναῖκες κάθε νύχτα ἀφήνονται ἔρμαια στὸ πεζοδρόμιο.
ὅπως καὶ χθές, προχθές... ὅπως καὶ πάντα... Ποιὸς θὰ περι-
γράψῃ αὐτὴ τὴν τραγωδίαν! ... Ἀρκεῖ ὁμως ὅτι ἀφιερώνουμε
μιὰν ἑβδομάδα γιὰ... γιορτὲς τῆς Μητέρας!

Π. Π.»¹¹.

«ΗΜΕΡΗΣΙΟΣ ΚΗΡΥΞ: 13-2-1936

ΜΕΓΑ ΑΙΣΧΟΣ

Δεχόμεθα τὰς ἐξηγήσεις τοῦ κ. ὑφυπουργοῦ τῆς Ὑγιεινῆς
σχετικῶς μὲ τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τοῦ Δημοσίου Μαιευτη-
ρίου. Ἀλλὰ ἀτυχῶς μὲ ἐπιστολὰς δὲν θεραπεύεται τὸ κακόν.
Τὸ Δημόσιον Μαιευτήριον ἀπέβη ἐν μέγα αἴσχος διατηρού-
μενον ἐν μέσαις Ἀθήναις. Ἐκεῖ μέσα πεθαίνουν καθ' ἡμέραν
Μητέρες καὶ παιδιὰ, σκοτώνεται δηλαδὴ αὐτὴ αὐτὴ ἡ ὑπαρ-
ξὴ τοῦ ἔθνους. Συνεπῶς καμμιὰ δικαιολογία δὲν ὑπάρχει.
Μόνον ἡ ἄμεσος ἐξεύρεσις καὶ ἄλλων οἰκημάτων ἐν συνδυα-
σμῷ μὲ ἄφθονον παροχὴν τῶν μέσων περιθάλψεως ὑπὸ τῶν
ἀξίων ἐπιστημόνων τοῦ Ἰδρύματος οἱ ὅποιοι καταβάλλουν

υπερανθρώπους προσπάθειας διὰ νὰ ἐλαφρώσουν τὸ κακὸν μόνον οὕτω εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξηλεωθοῦν οἱ κατὰ καιροῦς ὑπεύθυνοι διὰ τὸ τοιοῦτο στίγμα εἰς βάρους τοῦ πολιτισμοῦ μας»¹².

«ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ: 16-2-1936

ΤΟ ΜΑΙΕΥΤΗΡΙΟ ΕΡΕΠΠΙΟ. ΕΝΑ ΙΔΡΥΜΑ ΓΙΑ... ΤΗ ΜΗΤΡΟΤΗΤΑ

ΧΕΙΡΟΥΡΓΟΥΝ ΜΕ ΣΠΑΡΜΑΤΣΕΤΑ!

... (Δημόσιο Μαιευτήριο)... Πόσες χιλιάδες Ἀθηναῖοι περνοῦν κάθε μέρα μπροστὰ ἀπὸ τὸ κρατικὸ αὐτὸ (Φιλανθρωπικὸ) κατάστημα τῆς ὁδοῦ Ἀκαδημίας, χωρὶς νὰ ὑποπτεύονται πόση φρίκη, πόση δυστυχία, πόση συμφορὰ εἶναι κρυμμένη πίσω ἀπὸ τὴ σιδερένια του πόρτα.

Χρόνια καὶ χρόνια λειτουργεῖ τὸ «Δημόσιο Μαιευτήριο» χωρὶς νὰ βρεθεῖ οὔτε ἓνας ἀπὸ τοὺς τόσους ὑπουργοὺς τῶν ἀστικῶν Κυβερνήσεων, πού ἐγνώρισε τίς τελευταῖες δεκαετίες ὁ τόπος γιὰ νὰ ῥίξη ἔστω καὶ μιὰ ματιὰ σ' αὐτὸ τὸ αἷσχος.

Γιατὶ αἷσχος, χίλιες φορές αἷσχος πού στιγματίζει ἀκόμα καὶ τὸ χιλιοστιγματισμένο καθεστῶς τῆς σημερινῆς κεφαλαιοκρατικῆς ῥεμούλας, ἀποτελεῖ ἡ ὑπαρξὶς καὶ ἡ (λειτουργία) τοῦ Δημοσίου Μαιευτηρίου Ἀθηνῶν.

Θὰ ἔπρεπε νὰ ἦταν δυνατὸν νὰ περάσῃ ὅλη ἡ Ἑλληνικὴ φτωχολογιά γιὰ μιὰ φορὰ ἀπὸ ἐκεῖ μέσα γιὰ νὰ ἀντικρύσῃ κάτω ἀπὸ πόσο φρικτὲς καὶ ἀνατριχιαστικὲς συνθήκες ξεγεννοῦν οἱ γυναῖκες τοῦ λαοῦ μέσα στὸ «Φιλανθρωπικὸ» ἴδρυμα.

Ἐμεῖς ἐδῶ θὰ περιορισθοῦμε νὰ ἐκθέσουμε γυμνὴ τὴν ἀλήθεια γιὰ τὴν κατάστασιν ποῦ ἐπικρατεῖ σήμερον στὸ (Δημόσιο Μαιευτήριο).

Τὸ «Δημόσιο Μαιευτήριο» εἶναι ἓνα ἐρειπωμένο σπίτι στὴν ὁδὸ Ἀκαδημίας προορισμένο ὄχι γιὰ κλινικὴ, ἀλλὰ γιὰ ἄμεση κατεδάφιση.

Μέσα στὸ ἐρειπίο αὐτὸ ποῦ ἔχει συνολικά, μαζὺ μὲ δύο-

τρια παραπήγματα, 57 αϊθουσες γεμάτες κρεββάτια υποτίθεται, ότι πρέπει να νοσηλεύονται 75 περίπου έγκυες και λεχώνες. Πόσες νοσηλεύονται σήμερα; Άκουστε και φορίξετε: 135-140. Δύο-δύο είναι στα περισσότερα κρεββάτια ξαπλωμένες οι γυναίκες και σε κάθε αίθουσα είναι στημένα κατά μέσο όρο περί τα 20 κρεββάτια.

Δέν υπάρχει ούτε ένα... λουτρό. Μπορεί τώρα κανείς να καταλάβη μέσα σε ποιά φοβερή αποφορά, ζούνε οι δυστυχημένες εκείνες γυναίκες, που η φτώχεια τις ανάγκασε να μπουν μέσα για να ξεγεννήσουν.

Άποχωρητήρια... Τα αποχωρητήρια του Δημοσίου Μαιευτηρίου θα έπρεπε να φωτογραφηθούν για να σταλούν στους χρηματιστές ύπουργούς. Η άνυπόφορη βρωμάτους γεμίζει το πρώτο πάτωμα του Μαιευτηρίου.

Ένα μικρό ανήλιο δωμάτιο χρησιμοποιείται για αίθουσα όπου γίνονται οι γεννήσεις. Εκεί μέσα είναι στημένα τέσσαρα ειδικά κρεββάτια επάνω στα όποια ξεγεννούν οι έγκυες. Δηλαδή συχνά συμβαίνει τέσσερες γυναίκες να ξεγεννούν μαζί. Μπορεί ο άναγνώστης να φαντασθή τη φορική αυτής της σκηνης.

ΧΕΙΡΟΥΡΓΟΥΝ ΜΕ ΣΠΑΡΜΑΤΣΕΤΑ!

Συνέβει όμως επί μήνες ολόκληρους και κάτι ακόμα φοβερότερο. Έπειδή δέν υπήρχαν χρήματα στο ταμείο του Μαιευτηρίου για να αντικατασταθούν οι ήλεκτρικές λάμπες στο πρόχειρο χειρουργείο όπου γίνονται οι αποξέσεις, οι γιατροί ήσαν αναγκασμένοι να κάνουν τις χειρουργικές επεμβάσεις των κάτω από το φως... των σπαρματσέτων. Μάλιστα με σπαρματσέτα δούλευαν οι τρεις έσωτερικοί γιατροί του Μαιευτηρίου από τρεις τουλάχιστον μήνες στο πρόχειρο χειρουργείο. Δέν πρόκειται περι αίσχους, αλλά περι έγκλήματος.

Μέσα στο Δημόσιο Μαιευτήριο εκτός από τις έγκυες και τις λεχώνες μένουν οι τρεις γιατροί και οι τρεις νοσοκόμες και καμμιά είκοσαριά έσωτερικές μαθήτριες της Μαιευτικής Σχολής, δηλαδή περι τα 170 πρόσωπα.

Γιὰ ὄλον αὐτὸν τὸν κόσμον ὑπάρχει μιὰ (1) μαγεύρισσα. Καὶ ἐπειδὴ φυσικὰ αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ τὰ βγάλῃ πέρα ὑποχρεώνονται οἱ ἔγκυες γυναῖκες νὰ κατεβαίνουν κάτω στὴν κουζίνα γιὰ νὰ τὴν βοηθᾶν.

Ὅσο γιὰ ὑπηρετικὸ προσωπικὸ, καθαρισμοῦ, αὐτὸ ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ μοναδικὴ καθαρίστρια, γιὰ ὁλόκληρο τὸ Μαιευτήριον, μιὰ καθαρίστρια ποὺ ἔχει ἐπὶ πλέον τὸ προσὸν νὰ εἶνε τρελλή.

Κάτω ἀπὸ τέτοιες συνθήκες λειτουργεῖ τὸ αἶσχος τοῦ Δημοσίου Μαιευτηρίου τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ τρεῖς γιατροὶ ποὺ ζοῦνε καὶ ἐργάζονται μέσα σ' αὐτὴ τὴν κόλαση εἶνε πραγματικοὶ ἥρωες.

Ἄλλὰ πῶς νὰ κατορθώσουν νὰ ἐξυπηρετήσουν μὲ αὐτὰ τὰ μέσα, μὲ τὰ ἀνύπαρκτα μέσα ποὺ διαθέτει γιὰ τὸ Μαιευτήριον, τὸ ὑπουργεῖο τῆς Ὑγιεινῆς τίς 2.500 τῶν ἐγκύων ποὺ ξεγεννοῦν κάθε χρόνο ἔχει μέσα;

Γιὰ τίς 2.500 γυναῖκες τὸ ὑπουργεῖο διαθέτει ἐπὶ χρόνια τώρα 1.200.000 δραχμὲς ἐτησίως. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι γιὰ κάθε ἔγκυο ἀναλογοῦν 350 δραχμὲς, ἂν ὑπολογίσουμε καὶ τοὺς μισθοὺς τῶν νοσοκόμων, τὰ ἔξοδα γιὰ τὴ διατροφή τους καθὼς καὶ γιὰ τὴ διατροφή τῶν 20 ἐσωτερικῶν μαθητριῶν τῆς Μαιευτικῆς Σχολῆς. Μὲ αὐτὲς τίς 350 δραχμὲς πρόκειται νὰ ἀγοραστοῦν φάρμακα καὶ φαγητὸ γιὰ κάθε λεχῶνα ποὺ κατὰ μέσο ὄρο μένει τρεῖς καὶ τέσσερες βδομάδες μέσα στὸ Μαιευτήριον! Καταλαβαίνει τώρα ὁ καθένας τί εἶδος περιποίηση καὶ περίθαλψη μπορεῖ νὰ ἔχουν τὰ δυστυχημένα αὐτὰ πλάσματα μὲ τὰ 3 κατοστάρικα.

Αὐτὰ τὰ λίγα εἶνε ἀρκετὰ γιὰ νὰ δοῦν οἱ ἐργαζόμενοι τῆς χώρας καὶ πρὸ παντὸς οἱ γυναῖκες τῆς φτωχολογιᾶς, μὲ ποιά βάρβαρη, ἀνάληπτη ἀπανθρωπία ἀντιμετωπίζει τὸ ἀστικὸ κράτος τὸ μεγάλο πρόβλημα τῆς Μητρότητος. Τὸ Δημοσιον Μαιευτήριον Ἀθηνῶν εἶνε ὁ καθρέπτης μέσα στὸν ὁποῖο καθρεφτίζεται ἀνάγλυφο, τὸ ἀπερίγραπτο κατάντημα τῆς σημερινῆς ἀστικῆς κοινωνίας. Ντροπὴ καὶ αἶσχος!

Θ. Γερμανός»¹³.

«ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ: 19-2-1936

Κηλίδες...

Το δράμα μιας μητέρας έξω από το μαιευτήριο

Του κ. Κωστή Μπαστιά

«Πρὸ μιᾶς ἑβδομάδος καὶ ὑπὸ λαμπρὸν Ἰατρικὸν ἥλιον ἔγιναν ἑορταὶ καὶ πανηγύρεις πρὸς τιμὴν τῆς Μητέρας. Τὸν ἴδιον καιρὸν καὶ εἰς τὴν καρδίαν τῆς πόλεως κάτω ἀπὸ τὰ ὠχρὰ νυκτερινὰ λαμπιόνια, ἡ Μητέρα ἐσταυρώνετο κατὰ τὸν πλέον ἀπάνθρωπον τρόπον. Ἀκόμη δὲν εἶχαν τελειώσει οἱ ἑορτασμοὶ καὶ οἱ λόγοι. Τὰ περίπτερα εἰς τὰς γωνίας τῶν δρόμων δὲν εἶχαν περισυλλέξει τὰς ἀνηρτημένας ἐφημερίδας, μὲ σελίδας ἀφιερωμένας εἰς τὴν Μητέρα, μὲ πολυχρόμους ἀπεικονίσεις καὶ συγκινητικὰς περιγραφάς. Καὶ ἡ ὥρα θὰ ἦτο μεσονύκτιον.

Οἱ ῥομαντικοὶ συγγραφεῖς ἔχασαν ἓνα σπαρταριστὸν δράμα ποῦ ἐξετυλίσσετο τὴν ὥραν ἐκείνην εἰς τὸ ἀθόρυβον πεζοδρόμιον τῆς ὁδοῦ Ἀκαδημίας, ἔμπρὸς ἀπὸ μίαν σιδηρὰν ἐξώθυραν.

Εἶμεθα ὀλίγοι διαβάται, περαστικοί, βιαστικοί, ἀπορροφημένοι εἰς σκέψεις ποῦ ἐσταματήσαμεν τὰ βήματά μας εἰς τὸ ἄκουσμα φωνῶν, ἐπικλήσεων, θρήνων καὶ κάποιας γοερᾶς κραυγῆς πόνου.

Μία γυναῖκα ἔκειτο εἰς τὸ πεζοδρόμιον ἔμπρὸς ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ Δημοσίου Μαιευτηρίου καὶ παρεκάλει νὰ τῆς ἐπιτρέψουν νὰ περάσῃ, διὰ νὰ φέρῃ εἰς τὸ φῶς τοῦ κόσμου τὸν καρπὸν τῆς κοιλίας της. Ἰκέτευε καὶ ἐκραύγαζε. Ἦτο πελιδνή, ῥάκος τῆς ζωῆς, ἐτοιμόγενος, εἰς τὸν οἶκτον, εἰς τὸν στοιχειώδη ἀνθρωπισμόν. Ἐπλανᾶτο ὁμως. Τὸ Μαιευτήριον ἤρνεϊτο.

Οἱ διαβάται ἐσχημάτησαν κύκλον, ἔγιναν προστάται αὐτόκλητοι τῆς γυναικὸς καὶ ἀπήτησαν μὲ τὴν δύναμιν τοῦ ὑγιοῦς ν' ἀνοίξουν οἱ πόρτες.

ἓνας ἀνθρωπος ὁμως, ὑπάλληλος τοῦ Μαιευτηρίου, ποῦ ἐγνώριζε καὶ εἰς τὰς πλέον κρισίμους στιγμὰς τῶν συναισθηματικῶν ἐκρήξεων, νὰ ἀπλώνῃ τὴν λογικὴν, εἶπε:

Δέν ὑπάρχει κανένας λόγος νά ἀνοίξωμεν. Διότι καί εἰς τὰ ὑπόγεια καί εἰς τὰ δυσώδη διαμερίσματα εὐρίσκονται φύρδιν μίγδην γυναῖκες, καί μωρά, ἐκτεθειμένες εἰς τήν μόλυνσιν, εἰς τὰς στεροήσεις, εἰς τήν ἀνυπαρξίαν καί στοιχειώδους νοσοκομειακῆς περιθάλψεως. ἄς περάσει ἕνας κύριος, ἄς δῆ καί ἄς μᾶς πῆ ποῦ νά τήν βάλουμε.

Καί κάποιος ἄλλος πρόσθεσε:

ἄν τόσοι κύριοι ποῦ εἴσθε δώσετε κάτι ὁ καθένας θά μπορέσετε νά τήν τοποθετήσετε στήν τρίτη θέση μᾶς ἰδιωτικῆς κλινικῆς.

Μιά συμβουλή δηλαδή. Τόσοι κύριοι! Καί πράγματι, ὑπῆρχαν ἄνθρωποι μέ κολλάρο καί παλτό. Ἄλλ’ εἶναι τεκμήριον πλούτου ἢ στοιχειωδῶς εὐπρεπῆς ἐνδυμασία;

Ἡ συμβουλή περιεῖχε δόσιν ματεριαλιστικῆς λογικῆς. Δόσιν σκληρότητος...

Ἄλλὰ καί ὁ πρῶτος λόγος καί ἡ συμβουλή ποῦ μᾶς ἦλθαν ἀπό τὸ ἴδρυμα δέν ἔσβυναν μίαν κηλίδα: Τὸ Δημόσιο Μαιευτήριο. Τί τραγωδία! Ὅποια κιβωτὸς ἀκαθαρσίας, σκληρότητος, ἀφροντισίας! Τί ἐστία δυσωδῶν ἀναθυμιάσεων, ποῖος κύκλος κολάσεως! Κραυγῆς ποῦ σουβλίζουν τήν ἀκοήν, δυσσομία ποῦ προσβάλλει τήν ὄσφρησιν, ἀστοργία ποῦ ποδοπατεῖ τὸν ἀνθρωπισμόν.

Καί ὁμως, ὁ τόπος αὐτὸς δέν εἶναι τόσον πτωχὸς ὥστε νά μὴν ἠμπορῆ νά ἔχη ἕνα Δημόσιον Μαιευτήριο ἄξιον τοῦ ὀνόματος. Εἰς κάθε γωνίαν τῆς Ἀττικῆς γῆς ὑψώνονται τὰ τεῖχη ὠραίων οἰκοδομῶν καί παντοῦ ἐκτείνονται τὰ τεκμήρια κάποιου πλούτου. Καί ἰδιῶται καί τὸ Δημόσιον ἔχουν δι’ ἐκεῖνα ποῦ θέλουν. Τὸ Δημόσιον εὔρε εὐχερῶς δεκάδας ἑκατομμυρίων διὰ ἐκλογικὰς μάχας. Εὔρε καί τρόπον ἀνεξέλεκτον διαχειρίσεως. Καί δέν εὔρε τίποτε, οὔτε ψυχεῖα διὰ νά συντηρήσῃ στοιχειωδῶς ἕνα ἴδρυμα τόσης σκοπημότητος.

Ὁ κ. Μπαλᾶνος ποῦ παρενέβη εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν, εἰς τὴν τραγικὴν σκηρὴν προεκάλεσε μίαν ἐπέμβασιν τοῦ ἀρμοδίου ὑπουργοῦ. Ἄλλὰ ποῖον τὸ ἀποτέλεσμα. Οἱ ὑπῆρέται τῶν οἰκογενειῶν ποῦ κατοικοῦν ἀπέναντι καί δίπλα ἐβεβαί-

ωναν, ὅτι ἡ σκηνή πού εἶχε καταπλήξει ἡμᾶς, ἦτο συνήθης, συχνά διαδραματιζομένη, περιστατικόν σχεδόν καθημερινόν πού δέν εὑρίσκει καμμίαν ἀπήχησιν εἰς τοὺς ἀρμοδίους. ὅ,τι ἐπρότεινα διὰ τὸ Βρεφοκομεῖον τὸ λέγω καὶ διὰ τὸ Δημόσιον Μαιευτήριον. Ὁ κ. Δήμαρχος δέν ἔμπορεῖ νὰ ἠγηθῆ καὶ νὰ ὀργανώσῃ μίαν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν ἐν προκειμένῳ; Τὸν ἐρωτῶ καὶ θὰ ἦτο σκόπιμον νὰ εἴπῃ ἂν εὑρίσκη ἄσκοπον αὐτὴν τὴν πρότασιν»¹⁴.

ΤΥΠΟΣ: 19-2-1936

Ἡ ἀφάνταστος κοινωνικὴ ἀναλγησία

Τὸ δημόσιον μαιευτήριον

Τάφος καὶ κόλασις ζωντανῶν

Τα θλιβερά συμπεράσματα μίᾱ ἐπισκέψεως.

Ἡ μαρτυρικὴ διαμονὴ τῶν ἐπιτόκων καὶ τῶν λεχῶν εἰς τὸ Ἴδρυμα. Τέσσερα άτομα εἰς ἓνα μόνον κρεβάτι. Τί λέγουν τα πτωχὰ πλάσματα διὰ τοὺς ὅρους τῆς διαμονῆ τῶν.

Ἀπὸ τὸ μαιευτήριον εἰς τὸ βρεφοκομεῖον.

Ἡ τραγικὴ βασίλισσα καὶ ὁ τρυφερός βλαστός τῆς.

Ἀθλιότης, ἐγκατάλειψις, κακομοιριά.

Αἱ μεγάλαὶ εὐθύναι τοῦ Πανεπιστημίου.

Μία ἐρευνα συνεργάτιδος τοῦ «Τύπου» εἰς τὸ Ἴδρυμα.

«Υπάρχει εἰς τὰς Ἀθήνας ἓνα ἴδρυμα, τὸ ὁποῖον ἔμπορεῖ νὰ ἀποκληθῆ χωρὶς καμμίαν ὑπερβολὴν τάφος τῶν ζωντανῶν· εἶνε τόση ἡ φρίκη, τὴν ὁποῖαν τὸ ζωντανόν περιεχόμενον τοῦ ἐμπνέει εἰς τὸν ἐπισκέπτην, ὥστε εἶνε δύσκολος, σχεδόν ἀκατόρθωτος ἡ περιγραφή τῆς. ὅταν ἐξέλθῃ κανεὶς ἀπὸ τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀκαδημίας Δημόσιον Μαιευτήριον διότι περὶ αὐτοῦ πρόκειται εἰς τὸν δρόμον, ἔχει τὴν αἴσθησιν ὅτι ἐξῆλθεν ἀπὸ φυλακὴν, ἀπὸ ὑπόγεια ἐγκαταλείκτων, ἀπὸ ἀνήλια καὶ καταθληπτικὰ (μπουντρούμια), εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ζωὴ εἶνε μαρτύριον καὶ ἡ διαμονὴ κόλασις.

Διατὶ αὐτὴ ἡ ἀφάνταστος ἀναλγησία πρὸς ὅσας καταφεύγουν εἰς τὸ ἴδρυμα; Ποιὸς πταίει; Μήπως αὐτοὶ πού τὸ διευθύνουν; ὄχι! Μήπως τὸ Κράτος τὸ ὁποῖον τὸ συντηρεῖ; Ναί! Μήπως καὶ κανεὶς ἄλλος; Ναί! Τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν.

Αὐτὸ τὸ ἀνώτατον ἐκπαιδευτικὸν ἴδρυμα, τὸ ὁποῖον ποδηγετεῖ τὰς κατωτέρας τάξεις καὶ δίδει εἰς τὴν κοινωνίαν τὰ φῶτα καὶ τὸ παράδειγμα τῆς ἀρωγῆς εἶνε ἐκμεταλλευτὴς μόνον τοῦ Μαιευτηρίου. Τὸ χρησιμοποιεῖ διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν σπουδαζόντων καὶ δὲν τοῦ δίδει τίποτε. Ἄλλὰ περὶ αὐτοῦ θὰ ὁμιλήσωμεν καὶ κατωτέρω. ἅς ἀρχίσωμεν τώρα ἀπὸ τὰ διάφορα Τμήματα τοῦ «κοινοφελοῦς» αὐτοῦ ἰδρυματος καὶ ἅς προσπαθῆσωμεν ν’ ἀναπαραστήσωμεν τὴν ἀθλιότητά του κατὰ τὸ δυνατόν ζωηρότερον. Εἰκόνας ἄλλως τε θὰ δώσωμεν. Διότι, ὅποιος δὲν τὸ ἐπισκευθῆ, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἀντιληφθῆ τὸ μέγεθος τῆς δυστυχίας, εἰς τὴν ὁποίαν καταδικάζεται ἢ ἐπίτοκος πού θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ἴδρυμα αὐτό.

Τὸ ἴδρυμα τὸ διευθύνει ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Πετσάλης, τοῦ ὁποῖου αἱ προσπάθειαι διὰ τὴν δημιουργίαν ἀνθρωπίνων ὄρων διὰ τὰς ἀσθενεῖς συναντοῦν τὸ ἀνυπερβλήτον πρόσκομμα τῆς οἰκονομικῆς ἀνεπαρκείας...

Ἡ ἐντύπωσις διὰ τὸν ἐπισκέπτην δημιουργεῖται δυσμενῆς εὐθύς μόλις εὐρεθῆ πρὸ τῆς θύρας του. Ὁ θόρυβος εἰς τὸ κεντρικὸν αὐτὸ σημεῖον τῆς πόλεως εἶνε ἀφάνταστος. Τροχιοδρομικὰ ὀχήματα στριγγλίζοντα δαιμονιωδῶς διασταυροῦνται μὲ αὐτοκίνητα τῶν ὁποίων τὰ κλάξον ἤχουν εἰς τὴν διαπασών, εἰς πείσμα τῆς ἐπιγραφῆς (ΗΣΥΧΙΑ), τὴν ὁποίαν ἡ εἰρωνία τῆς ἀστυνομικῆς διατάξεως ἔχει ἀναρτήσει εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ Μαιευτηρίου.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τοὺς θαλάμους ἀλγοῦν καὶ ὑποφέρουν ἀπὸ τὰς ὠδίνας τοῦ τοκετοῦ αἱ πτωχαὶ γυναῖκες, ἡρωῖδες εἰς τὴν φρικτὴν αὐτὴν κόλασιν.

Προχωροῦμεν. Αἱ κλίμακες τῆς εἰσόδου, ἀληθινὸς γολγοθᾶς διὰ τὰς ἐπιτόκους, μᾶς φέρουν εἰς τὸ γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως, ὅπου φιλοφρονέστατα μᾶς ὑποδέχονται οἱ ἰατροί. Μάρτυρες καὶ αὐτοὶ ἐν μέσῳ τῆς ἀγωνιώσης πληθῆος τῶν ἀπόρων γυναικῶν. Ἀδημονοῦν νὰ ἀποκομίσωμεν τὰς ἐντυπώσεις μας, διὰ τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον τὸ Μαιευτήριον παρέχει τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὴν κοινωνίαν.

Πρώτη επίσκεψις εἰς τὸ χειρουργεῖον, ὅπου γίνεται ἡ ἐπέμβασις διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν κόσμον ὁ καρπός, συνήθως, παρανόμου ἔρωτος. Ἐνα μικρὸ δωμάτιον μὲ μοναδικὰ ἐπιπλα δύο χειρουργικὰς τραπέζας.

Ἐς ὁδηγηθῶμεν ὁμως ἐκεῖ ὅπου καὶ αἱ λεχοὶ ὁδηγοῦνται μετὰ τὸν τοκετὸν μὲ τὰ βρέφη των, ἐὰν τὰ τελευταῖα ἔλθουν, μετὰ τὴν καλοπέρασι τῶν μητέρων των, ζῶντα εἰς τὸν κόσμον. Μία αἰθουσα μὲ δεκαπέντε κλίνας. Ἰσόγειος ἢ ὑπόγειος. Κάθε 5 λεπτὰ τὴν συγλονίζει τὸ τράνταγμα τοῦ διερχομένου τράμι. Αὐτὸ ὁμως εἶνε τὸ ὀλιγώτερον. Εἰς ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ κρεβάτι δύο ἀσθενεῖς γυναῖκες. Ἐνῶ μὲ δυσκολίαν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀναπαυθῇ ἓνας ὑγιῆς ἄνθρωπος. Διὰ τὴν ἐξοικονόμησιν χώρου καὶ... διὰ μεγαλυτέραν ἀνεσιν, τὸ πρόσωπο τῆς μᾶς εἶνε εἰς τὰ πόδια τῆς ἄλλης καὶ ταῦτα παλιν. Γίνονται λοιπὸν τέσσαρες εἰς τὸ μονὸ κρεβάτι.

Κλινοσκεπάσματα σχεδὸν ἀνύπαρκα. Μερικὲς παληοκουβέρτες τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Τὰ σεντόνια δίδουν τὴν ἐντύπωσιν ἐνὸς πελωρίου κοσκίνου μὲ σεβαστῶν διαστάσεων τρύπες. Δὲν ὑπάρχει βέβαια ἡ πολυτέλεια τῆς πονκαμίσσας. Ἡ γυναῖκα ποὺ θὰ ἔχει τὴν τύχην νὰ «ξεγεννήσῃ» εἰς τὸ «εὐαγὲς» αὐτὸ ἴδρυμα, περὶ ὅλες τῆς ἡμέρας τῆς νοσηλείας τῆς εἰς τὸ κρεβάτι μὲ τὰ ῥοῦχα ποὺ ἔτυχε νὰ φορῇ κατὰ τὴν ἄφιξίν τῆς. Τὰ βρέφη εἶνε «φασκιομένα» ἢ μὲ παληοκούρελα ἢ ὅπερ συμβαίνει κάποτε μὲ ἐφημερίδες.

Εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν μένουσιν αἱ λεχοὶ ἐπὶ 8-10 ἡμέρας, ἐὰν δὲν συμβῇ ἐπιπλοκὴ.

Θὰ σημειώσωμεν ἐδῶ ὅτι αἱ ἀποθῆκαι τοῦ ὑπουργείου Ὑγιεινῆς εἶνε γεμάτες ῥουχισμὸν. Εἰς ἓναν ἄλλον θάλαμον, ὅπου τὰ κρεβάτια εἶνε ἐπίσης γεμάτα κατὰ τὸ ἀνωτέρω σύστημα, τὸ ὅποῖον ἔχει καταργήσει τὸν νόμον τοῦ ἀδιαχωρήτου, καμαρώνομεν μίαν Μητέρα, ἢ ὅποια ἔχει φέρει εἰς τὸν κόσμον δίδυμα. Καὶ τὰ δύο ἀγοράκια, ὑγιέστατα, ἔχουν γεννηθῇ τὸ πρωτὶ τῆς ἰδίας ἡμέρας. Τὸ φύλον μᾶς δίδει εἰς τὴν Μητέρα κάποιαν ἐλευθερίαν νὰ μᾶς ὀμιλήσῃ.

Εἶσαι εὐχαριστημένη; τὴν ῥωτᾶμε διστακτικά.

Πολύ εὐχαριστημένη, ἀπαντᾷ. Τὰ ἔκανα μαζεμμένα.

ἔχεις ἄλλα παιδιά;

Πῶς; ἔχω ἄλλα τέσσαρα. Ὁ ἄνδρας μου θὰ μὲ περιμένη με χαρὰ νὰ γυρίσω στὸ σπίτι.

Οἱ γιατροὶ σὲ περιποιῶνται;

Πάρα πολὺ. Καὶ οἱ γιατροὶ καὶ οἱ νοσοκόμες μᾶς περιποιῶνται πολὺ.

Τὴν ἴδια στιγμή βλέπουμε εἰς τὸ παράπλευρο κρεββάτι μὰ μικροῦλα Μητέρα, τῆς ὁποίας φαίνονται βουρκομένα τὰ μάτια. Δὲν εἶνε μεγαλυτέρα ἀπὸ 19 χρονῶν.

Τί ἔχεις μικροῦλα μου; τὴν ἐρωτᾷμε.

Παρεμβαίνει ὁμως ἡ νοσοκόμος ἢ ὁποία μᾶς ἀφηγεῖται ἓνα ἀκόμη ἀπὸ τὰ συνηθισμένα δράματα, πὺ συμβαίνουν εἰς τὸ ἴδρυμα. Ἡ νοσηλεύομενη ἰσχυρίζεται ὅτι περιμένει τὸν ἄνδρα της, ὁ ὁποῖος θὰ τὴν ὀδηγήσῃ εἰς τὴν οἰκογενιακὴν ἐστίαν. Ὁ ἰσχυρισμὸς της γίνεται διὰ νὰ ἀποφευχθῶν αἱ συνέπειαι τῆς κλεψιγαμίας. Ἐπειδὴ ὁμως «ἄνδρας» δὲν ὑπῆρχε, ἡ λεχὼ ὀδηγήθη ὑπὸ ἀστυφύλακος εἰς τὸ Βρεφοκομεῖον Ἀθηνῶν, διὰ νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ διάταξις τοῦ νόμου (Περί θηλάζοντος βρέφους).

Αἱ 85 κλῖναι, τὰς ὁποίας ἔχει τὸ Μαιευτήριον εἶνε πλήρεις. Εἰς κάθε μίαν ἀπὸ αὐτὰς συμβαίνει τὸ ἴδιον δράμα ἢ μᾶλλον, συμβαίνουν δύο δράματα, ἀφοῦ δύο εἶνε εἰς κάθε κρεββάτι. Δὲν νοσηλεύονται ἄλλως τε, ὅλαι αἱ ἀσθενεῖς διὰ τοκετόν. Ὑπάρχουν ἀσθενεῖς καταφυγοῦσαι εἰς τὸ Μαιευτήριον, διότι μία ἐπέμβασις δι’ ἐκτροσιν ἐμπειρικῆς μαίας τοὺς ἔχει δημιουργήσει ἐπικίνδυνον ἐπιπλοκὴν. Ὑπάρχουν ἄλλαι νοσηλεύομεναι δι’ ὄγκους, ἄλλαι διὰ καρκίνον.

Μέσα εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἀσθενῶν πὺ ἔχουν καταφύγει εἰς τὸ Μαιευτήριον διὰ νὰ ζητήσουν τὴν προστασίαν τῆς μαιευτικῆς, ὑπάρχουν πολλαί, κατατροχόμεναι ἀπὸ πλῆθος ἄλλων ἀσθενειῶν. Τὸν οἶκτον μας προκαλεῖ μία ἄρρώστη, φυματικὴ, ἢ ὁποία ἀφοῦ ἐγέννησε εἰς τὴν (Σωτηρίαν) καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βρέφους μετεφέρθη εἰς τὸ Μαιευτήριον, διότι εἰς τὴν φυματίωσιν καὶ τοὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ

εἶχε προστεθῆ και ὁ ἐπιλόχειος. Εἰς χωριστὸν θάλαμον νοσηλεύονται αἱ πάσχουσαι ἀπὸ ἀφροδίσια νοσήματα.

ἓνας ἰδιαίτερος θάλαμος φιλοξενεῖ τὰς ἐπιτόκους. Ἐδῶ καθρεπτίζεται ὅλη ἡ ἀνθρώπινη δυστυχία. Διὰ νὰ φθάσετε ἕως ἐκεῖ, περνᾶτε κάτι ὑγροὺς και σκοτεινοὺς διαδρόμους, εἰς τοὺς ὁποίους κυριαρχεῖ ἡ μουῦχλα και ἡ σαπίλα. Ὁ θάλαμος εὐρίσκεται εἰς τὸ βάθος τοῦ κήπου, δίδει δὲ τὴν ἐντύπωσιν καταγωγίου. Μερικὰ κρεββάτια ποὺ κάποτε ὑπῆρξαν καινούρια, χωρὶς κλινοσκεπάσματα και χωρὶς στρώματα. Ἐπάνω των εἶνε σωριασμένες αἱ ἀσθενεῖς, ἀναμένουσαι τὴν ὥραν, ποὺ θὰ ὀδηγηθοῦν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ χειρουργείου. Εἶνε ἐνδιαφέρουσα ἡ μελέτη τῶν φυσιγνωμιῶν των.

Προέρχονται ὅλες ἀπὸ τὰ κατώτερα λαϊκὰ στρώματα. Πρόσωπα κουρασμένα, δειλά, καταβεβλημένα ἀπὸ τὴν βιοπάλην, τὴν κακὴν δίαιταν, τὸ ἠθικὸν κατρακύλισμα, τὴν ἀγωνίαν. Κατὰ πλειονότητα ἂν ὄχι ἐν ὀλότητι ἔχουν ἔλθει ἢ ἀπὸ γειτονικὰ πρὸς τὰς Ἀθήνας χωρία ἢ ἀπὸ ἐπαρχίας. Ἐκεῖ ὁ τοκετὸς και δύσκολος εἶνε και δαπανηρὸς και τὰς ἐκθέτει εἰς σχόλια τῶν ὁμοχωρίων των και πολλάκις εἰς τὴν ἀνάληπτον μανίαν τοῦ ἀδελφοῦ, τοῦ πατρὸς ἢ και τοῦ ἐξαδέλφου ἀκόμη διὰ τὸ παραστράτημά των. Διότι νόθος ὑπῆρξεν ἡ σύλληψις.

Εἰς τὸν θάλαμον αὐτὸν ἐκάμαμε τὴν γνωριμίαν και μιᾶς ἐξεχούσης προσωπικότητος τοῦ Μαιευτήριου. Εἶνε ἡ (Βασίλισσα). Πρόκειται περὶ μιᾶς δυστυχοῦς, ἡ ὁποία πρὸ 12 ἢ 13 ἐτῶν ἔτεκεν εἰς τὸ Μαιευτήριον τὸν καρπὸν τοῦ παρανόμου ἔρωτός της, τὸν ὁποῖον συνέλαβε μὲ ἓνα φρενοβλαβῆ ἐντὸς τοῦ ἀσύλου τῆς Ἀγίας Ἐλεούσης καθ' ἣν ἐποχὴν ἐνοσηλεύετο εἰς αὐτό. ἔκτοτε παρέμεινεν εἰς τὸ Μαιευτήριον ὡς καθαρίστριά του. Καὶ εἶνε ἀπαραίτητος. Διότι τὸ Ὑπουργεῖον Ὑγεινῆς, φοβούμενον τὴν δημιουργηθησομένην μεγάλην ἐπιβάρυνσιν εἰς τὸν προϋπολογισμόν, δὲν ἠθέλησεν νὰ διορίσῃ μίαν καθαρίστριαν. Καὶ δι' αὐτὸ χρεῖα καθαριστρίας ἐκτελοῦν ἡ «Βασίλισσα» και αἱ μαθητευόμεναι μαῖαι. Ἡ δυστυχοῦς αὐτὴ ἔδωσε μόνη της εἰς τὸν ἑαυτὸν της τὸν τίτλον

τῆς (Βασιλίσης). Φαντάζεται ὅτι εἶνε σύζυγος τοῦ ἀειμνήστου Βασιλέως Κωνσταντίνου. Καί διὰ τὴν ἐνισχύση αὐτὴν τὴν γνώμην τῆς ἐπιδεικνύει μὲ ὑπερηφάνειαν μίαν βέραν τὴν ὁποίαν φορεῖ καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ὁποίας εἶνε γραμμέ-να τὰ ἀρχικὰ τοῦ φανταστικοῦ Μεγάλου συζύγου τῆς. Εἶνε ὁμως ἡ (Βασιλίσα) ἡ ὀλιγώτερον δυστυχῆς τοῦ Μαιευτηρίου. Παρ’ αὐτὴν ζῆ καὶ τὸ παιδί τῆς, ἓνα ὠραιότατον ἀγοράκι, ὑγιέστατον καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου οὐδεμίαν ἔσχεν ἐπίδρασιν ἢ διανοητικὴ βλάβη τῶν γονέων του. Φοιτᾷ τώρα εἰς τὴν β’ τάξιν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Ἡ ἐπιθυμία ὄλων ἀκόμη καὶ τῆς Μητέρας του, ἡ ὁποία λογικεύεται κατὰ τὰς στιγμὰς ποὺ σκέπτεται τὸ παιδί τῆς, εἶνε νὰ εὐρεθῆ κάποια ἀπὸ τὰς ἀπείρους φιλανθρωπικὰς ὀργανώσεις, ἡ ὁποία νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ μικροῦ εἰς ἓνα ὀρφανοτροφεῖον.

Εἰς τὸν κῆπον τοῦ ἰδρύματος εἶχαμε τὴν εὐτυχίαν ν’ ἀποθαυμάσωμεν τὸν κλίβανον, ὁ ὁποῖος δίδει καὶ αὐτὸς τὴν εἰκόνα τῆς γενικῆς ἀθλιότητος καὶ ὁ ὁποῖος θὰ ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ἀπολύμανσιν τῶν ἐνδυμάτων τῶν ἀσθενῶν. Δὲν χρησιμοποιεῖται ὁμως. Διότι τὸ Ὑπουργεῖον Ὑγιεινῆς ἐπὶ πολὺν καιρὸν τώρα ἀρνεῖται νὰ διαθέσῃ τὴν ἀπαιτουμένην μικρὰν πίστωσιν διὰ τὴν ἐπισκευὴν του. ἔχει καὶ ὑπόγεια τὸ κτίριον τοῦ ἰδρύματος, εἰς τὰ ὁποία ὑπάρχουν αἶθουσαι, ἐντὸς τῶν ὁποίων νοσηλεύονται ἀσθενεῖς. Παραπλεύρως τῶν τὰ μαγειρεῖα. Ἡ ἀθλιότης ἐπιτείνεται, ἓνα καζάνι ἐπάνω εἰς τὴν φωτιὰ μᾶς παρακινεῖ νὰ ἐρευνήσωμεν τί θὰ ἔτρωγαν οἱ ἀσθενεῖς.

Πατάτες γιαχνί, ἀπαντᾷ ἡ μαγειρίσσα.

Γιὰ τίς ἄρρωστες;

Ναί. Καὶ πατάτες μουσακᾶ γιὰ τοὺς γιατρούς.

Πάντα τὸ ἴδιο διαιτολόγιο ὑπάρχει; ἐρωτοῦμε ἓνα γιατρό.

Τὸ ἴδιο καὶ χειρότερο· ἀπόψε ὅλοι μας ἔχουμε Πάσχα· χθὲς αἱ ἀσθενεῖς ἔφαγαν σουπτα φακὲς μὲ ἐλιές.

Τὸ διαιτολόγιο ποιὸς τὸ κανονίζει;

ἓνας ἐντεταλμένος τμηματάρχης τοῦ Ὑπουργείου Ὑγι-

εινῆς, ὁ ὁποῖος δὲν εἶνε γιατρός.

Χρειάζονται σχόλια ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω διαιτολογίου; Πῶς ὁμως νὰ δημιουργηθοῦν καλύτεροι ὄροι διαβιώσεως τῶν ἀσθενῶν, ὅταν τὸ μὲν κράτος διαθέτει εἰς τὸν προϋπολογισμόν του 1.200.000 δραχμῶν ἑτησίως ὑπὲρ τοῦ Μαιευτηρίου δι' ἐνοίκιον, φωτισμόν, νερό, καθαριότητα, ὑλικόν καὶ διατροφήν, τὸ δὲ Πανεπιστήμιον μόνον τὰ φάρμακα καὶ 50.000! δραχμῶν. Καὶ ὁμως ἀπὸ τὸ Μαιευτήριον αὐτὸ περνοῦν τρεῖς χιλιάδες ἀσθενῶν τὸν χρόνον. Ἐπὶ πλέον μορφώνονται εἰς αὐτὸ νοσοκόμοι, σπουδάζουν ἰατροὶ καὶ μαῖαι, κάμνουν τὰς κλινικάς τῶν παραδόσεις οἱ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου, τοῦ ὁποίου ἡ ἀναλγησία, προσλαμβάνουσα τὴν μορφὴν ἐκμεταλλεύσεως, προκαλεῖ ὄχι τὴν κατάπληξιν, ὄχι τὴν φρίκην, ἀλλὰ τὴν ἀγανάκτησιν.

Ἐξ ἀφορμῆς ἐνὸς ἐπεισοδίου, ἐπισυμβάντος πρὸ ἡμερῶν πρὸ τῆς ἐξωθύρας τοῦ Μαιευτηρίου, ἡ ὁποία δὲν ἠνοίγετο εἰς δύο καταφυγούσας ἐπιτόκους, πολλαὶ ἐφημερίδες ἐνήγησαν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Διευθύνσεως καὶ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ ἰδρύματος. ἄδικος ἡ ἐπίθεσις. Διότι ἡ ἔρευνα τὴν ὁποίαν ἐκάμαμε μᾶς ἔπεισεν ὅτι ἐξ ἴσου ἀξιολύπητος μὲ τοὺς ἀσθενεῖς εἶνε καὶ ἡ Διεύθυνσις καὶ οἱ ἰατροὶ τοῦ ἰδρύματος. Ὑποχρεωμένοι ἀπὸ τὴν συνεχῆ ἐργασίαν τῶν νὰ κατοικοῦν μέσα εἰς τὸ Μαιευτήριον καὶ εἰς τὴν προχείρως διαρῥυθμισθεῖσαν σοφίταν, ὑφιστάμενοι τὴν ταλαιπωρίαν τοῦ σκληροῦ τῶν ἐπαγγέλματος, κάμνουν ὅ,τι μποροῦν διὰ ν' ἀνακουφίσουν τὴν δυστυχίαν πού εἰσέρχεται εἰς τὸ ἴδρυμα. Τὸ Κράτος, ἀνάληγον ὅπως πάντοτε, δείχνει καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν τὴν ἀναλγησίαν του. Ἐναντίον τοῦ Κράτους πρέπει νὰ στραφοῦν ὅλοι. Ἐφημερίδες, ὀργανώσεις, σωματεῖα ὑπὲρ τῆς προστασίας τῆς Μητρότητος καὶ τοῦ παιδιοῦ καὶ πᾶς φιλόανθρωπος. Νὰ ὀργανωθῇ μία ἐκστρατεία ὄλων, ὅσοι ἐνδιαφέρονται ὑπὲρ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Καὶ νὰ ἐπιτύχουν: ἢ τὴν βελτίωσιν τῶν ὄρων τῆς λειτουργίας του ἢ τὴν πλήρη κατάργησιν τοῦ Μαιευτηρίου. Ἡ ὑπὸ τοὺς σημερινούς ὄρους λειτουργία του ἀποτελεῖ τὴν τραγικωτέραν εἰρωνείαν.

*ΚΟΡΙΝΝΑ*¹⁵.

Μετά από όλον αυτόν τον θόρυβο υπήρξε μια ελαφρά βελτίωση των συνθηκών λειτουργίας του «*Δημοσίου Μαιευτηρίου*», ενώ παράλληλα γινόταν προσπάθεια μεταφοράς του σε άλλο κτίριο.

Περίοδος 1939 ως 1954

Πέρασαν τρία χρόνια από τότε που ο Τύπος έγραφε για το «*Δημόσιον Μαιευτήριο*» και το 1939 το Δημόσιο Μαιευτήριο μεταφέρθηκε σε άλλη οικία, στην οδό Ζαλοκώστα 3 και παρέμεινε εκεί ως το 1942. Οι συνθήκες λειτουργίας ήταν καλύτερες, πιο ανθρώπινες από αυτές του Μαιευτηρίου της οδού Ακαδημίας. Εκτός όμως από τα γενικότερα προβλήματα που αντιμετώπιζε η χώρα λόγω της ξενικής κατοχής (*έλλειψη τροφίμων, φαρμάκων, καυσίμων*) υπήρχαν και ειδικότερα προβλήματα όπως αυτό της μετακίνησης των λεχωϊδων ή των χειρουργημένων από γυναικολογικά νοσήματα ασθενών λόγω της στενότητας της σκάλας του κτιρίου και έτσι γινόταν από το ένα μπαλκόνι στο άλλο με τη βοήθεια σχοινιών και τροχαλίας.

Στο Μαιευτήριο αυτό προβλεπόταν και Τμήμα Νεογνών.

Διευθυντής του Μαιευτηρίου την περίοδο αυτή ήταν ο Καθηγητής Κωνσταντίνος Λογοθετόπουλος και Διευθύνουσα η Μαία Βιργινία Καλαϊτζάκη.

Το 1942 το «*Δημόσιον Μαιευτήριο*» μεταφέρεται και εγκαθίσταται στον Αε όροφο του Μαιευτηρίου «*Μαρίκα Ηλιάδη*», για να μεταφερθεί όπως έχει ήδη αναφερθεί το 1954 στο νεόκτιστο «*Μαιευτήριο Αλεξάνδρα*».

ΒΡΕΦΟΛΟΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΜΑΙΕΥΤΗΡΙΟΥ**Περίοδος 1908-1936**

Στον θάλαμο για τα μικρά νεογνά που δημιούργησε αρχικά (1908) Καθηγητής Κωνστ. Λούρος, στο «*Δημόσιον Μαιευτήριο*» της οδού Ακαδημίας, υπεύθυνοι για τη φροντίδα τους ήταν οι Μαιευτήρες. Αν κάποιος από τα νεογνά αυτά παρουσίαζε κάποιο πρόβλημα μεταφερόταν είτε στην Παιδιατρική Κλινική του Πανεπιστημίου είτε κυρίως στο Νοσοκομείο Παίδων «*Η Αγία Σοφία*», στο οποίο εκπαιδευόνταν τόσο οι επιστήμονες όσο και οι πρακτικές μαιές στην Παθολογία των Νεογνών.

Αξιίζει να σημειωθεί ότι μέχρι την εποχή του Καθηγητού Κ. Λούρου, όλα τα ανεπιθύμητα από τις μητέρες τους νεογνά αμέσως μετά τον τοκετό μεταφέρονταν από υπάλληλο του Μαιευτηρίου ή από Αστυφύλακα στο «*Δημοτικόν Βρεφοκομείον Αθηνών*».

Ο Κ. Λούρος απαγόρευσε την αποστολή των νεογνών στο Βρεφοκομείο και επέμενε ιδιαίτερα σ αυτό. Πίστευε ότι τα προοριζόμενα για το Βρεφοκομείο νεογνά έπρεπε να παραμένουν στο Μαιευτήριο γαλουχούμενα από τις μητέρες τους σ' όλο το χρονικό διάστημα των 6-8 ημερών που αυτές παρέμειναν στο Μαιευτήριο. Έτσι τα νεογνά αυτά που σιτίζονταν με μητρικό γάλα θα παρουσίαζαν μεγαλύτερη αντοχή στη διατροφή του Βρεφοκομείου από ξένη τροφή (*παραμάνα*) ή στο γάλα της αγελάδας, θα μειωνόταν η τάση εγκατάλειψής των από τις μητέρες τους και επιπλέον η παραμονή τους στο Μαιευτήριο θα συνέβαλε τα μέγιστα, όπως οι νεαροί ιατροί και οι μαθήτριες μαιείς ασκούνταν στον τρόπο περιθάλψης και γαλούχησης των νεογνών.

Από το μέτρο αυτό μειώθηκε σταδιακά ο αριθμός των νεογνών που μεταφέρονταν στο Βρεφοκομείο γιατί η υποχρεωτική γαλούχηση κατά το χρονικό αυτό διάστημα ανέπτυξε το μητρικό φίλτρο, ώστε όλο και περισσότερες απ αυτές τις μητέρες εγκατέλειπαν την αρχική τους ιδέα να στείλουν το νεογνό τους στο Βρεφοκομείο και την επομένη ή λίγες ημέρες μετά από την έξοδό τους από το Μαιευτήριο ζητούσαν πιστοποιητικό για να παραλάβουν το παιδί τους από το Βρεφοκομείο. Έτσι, ενώ το 1909 το 50% των νεογνών κατέληγε στο Βρεφοκομείο το 1917 κατέληγε μόνο το 25%, γεγονός πολύ σημαντικό.

Το μέτρο αυτό ήταν πραγματικά σημαντικό γιατί η παραλαβή αυτή των νεογνών από τις μητέρες τους συνετέλεσε στο να σώζονται πάρα πολλές πολύτιμες Υπάρξεις δεδομένου ότι την εποχή εκείνη η θνησιμότητα των νεογνών στο Βρεφοκομείο ήταν πάρα πολύ υψηλή. Κατορθώθηκε λοιπόν να μειωθεί σημαντικά η νεογνική θνησιμότητα.

Περίοδος 1937-1945

Δ /ντής Βρεφολογικού Τμήματος ο Κίμων Κοκκολάτος

Για πρώτη φορά στην ιστορία του «*Δημοσίου Μαιευτηρίου*», το 1937 και όταν αυτό είναι εγκατεστημένο στο κτίριο της οδού Ακαδημίας 32, προ-

βλέπεται να υπάρχει στο «Βρεφολογικόν Τμήμα» υπεύθυνος Παιδίατρος.

Σχετικά με τη φροντίδα των νεογνών κατά την περίοδο 1937-42, η τότε υπεύθυνος Μαία του «Δημοσίου Μαιευτηρίου» Φιλομίλα Αργυροπούλου, που γεννήθηκε στην Αθήνα το 1917, θυμάται τα ακόλουθα:

«Για πρώτη φορά στο Μαιευτήριο διόρισαν Παιδίατρο, τον Κίμωνα Κοκκολάτο, υπεύθυνο για τα μικρά νεογέννητα. Ο Κ. Κοκκολάτος, επισκεπτόταν καθημερινά το Μαιευτήριο και εξέταζε τα μωρά. Το απόγευμα ή το βράδυ αν κάποιος νεογνό είχε πρόβλημα τον φωνάζαμε και σε σύντομο χρονικό διάστημα ήταν στο Ίδρυμα»¹⁶.

Και η Μαία Φ. Αργυροπούλου συνεχίζει να θυμάται:

«Τα υγιή τελειώμηνα νεογνά νοσηλευόντουσαν κοντά στις μητέρες τους. Τα άρρωστα νεογνά τα μεταφέραμε στα Νοσοκομεία των Παίδων. Για τα μικρού βάρους νεογνά είχαμε ειδικό θάλαμο που όμως λόγω πολέμου δεν είχε θέρμανση. Τα νεογνά τα ζεσταίναμε με φιάλες ζεστού νερού και θερμοφόρες, τυλιγμένες σε πανιά, που τις τοποθετούσαμε στα κοννάκια τους.

Στο κέντρο του θαλάμου υπήρχαν κάτι υποτυπώδη τραπέζια που ακουμπούσαμε τα νεογνά για να τ' αλλάξουμε. Δεν υπήρχε Ο².

Τους κάναμε μπάνιο δύο φορές την ημέρα μέσα στην ίδια λεκάνη, απλώς αλλάζοντας το νερό από νεογνό σε νεογνό.

Η σίτιση γινόταν με το σταγονόμετρο και δίναμε πάντα μητρικό γάλα. Ολόκληρες ώρες Μαίες και μαθήτριες σιτίζαμε τα νεογνά αυτά ενώ ταυτόχρονα τα κανακεύαμε»¹⁷.

Περίοδος 1945 ως 1949

Δ /ντής Βρεφολογικού Τμήματος ο Σπυρίδων Α. Χαροκόπος

Στη συνέχεια, από το 1945 ως το 1949, Διευθυντής του «Βρεφολογικόν Τμήματος» ήταν ο Σπυρίδων Α. Χαροκόπος. Αρχικά, από το 1945 ως το 1948 εξήταζε τα παιδιά μετά από πρόσκληση και ακολούθως από το 1948 ως το 1949 ήταν διορισμένος.

Τον Σ. Χαροκόπο βοηθούσαν οι ιατροί του «Ιδρύματος» Ευθύμιος

Πετρίδης και Κωνσταντίνος Παδιατέλλης.

Η αντιμετώπιση των νεογνών ήταν η αυτή, όπως και στην περίοδο του Κ. Κοκκολάτου. Στοιχεία για τη νοσηλευτική αντιμετώπιση των νεογνών την περίοδο αυτή δίδει έμμεσα ο επόμενος Διευθυντής του Τμήματος Ιωάννης Δαβάκης όπως θα αναφερθεί στη συνέχεια.

Περίοδος 1949 ως 1954

Δ /ντής Βρεφολογικού Τμήματος ο Ιωάννης Δαβάκης

Το 1949 μετά την αποχώρηση του Σ. Χαροκόπου προκηρύσσεται η θέση του Διευθυντού, την οποία καταλαμβάνει ο καταλληλότερος από τους πέντε υποψήφιους, ο Ιωάννης Δαβάκης, παρά τις αντιδράσεις του Καθηγητού Νικολάου Λούρου.

Μόλις αναλαμβάνει ο Ι. Δαβάκης τη Δ/ση του «Βρεφολογικού Τμήματος» πηγαίνει στο Παρίσι για τρεις μήνες και εκπαιδεύεται ειδικά στα πρόωρα. Είναι ο πρώτος Έλληνας Παιδίατρος που εξειδικεύεται στο εξωτερικό για τα πρόωρα.

Σύμφωνα με τη μαρτυρία του Ι. Δαβάκη:

«Δεν υπήρχε κανείς εξειδικευμένος στη νοσηλεία των προώρων. Ο Σ. Χαροκόπος δεν ασχολείτο ιδιαίτερα με τα πρόωρα»¹⁸.

Επιμελητής του Δαβάκη διορίζεται ο Ευριπίδης Σαμαράς¹⁹ και λίγο αργότερα ο Ιωάννης Νινιός και η Μαρία Παραβάλου.

Σχετικά με την περίοδο αυτή ο Γιάννης Δαβάκης αναφέρει:

«Όταν παρέλαβα το Βρεφολογικό Τμήμα υπήρχαν μόνο 23 πρωτόγονες θερμοκοιτίδες και τίποτε άλλο. Ανακάλυψα όμως στις αποθήκες του Μαιεντηρίου 5 θερμοκοιτίδες τελευταίας τεχνολογίας για την εποχή τους. Προοριζόνταν για το νέο Μαιεντήριο, δηλαδή το Μαιεντήριο «Αλεξάνδρα». Τις έβγαλα από τα κουτιά με το έτσι θέλω λέγοντας:

Εγώ θα τις βγάλω κι ας έρθει ο Εισαγγελέας να με βάλει φυλακή. Πρέπει να σώσουμε τα νεογνά γιατί όσπον να πάμε στο (Αλεξάνδρα) θα πεθάνουν ένα σωρό παιδιά.

Πράγματι τα νεογνά μπήκαν στις καινούργιες θερμοκοιτίδες και δεν επέτρεπα σε κανένα να τα αγγίζει και σταμάτησα την καθημερινή ενδομυϊκή χορήγηση οστεοκαλσίνης, σκευά-

σμα που περιείχε Ca και βιταμίνη D, που γίνονταν μέχρι τότε.

Οι Μαιές αντιδρούν σ’ αυτή τη διακοπή γιατί πίστευαν ότι τα πρόωρα χωρίς οστεοκαλσίνη θα πέθαιναν. Σε μικρό διάστημα φάνηκε το αποτέλεσμα»²⁰.

Παρ’ όλο που οι συνθήκες νοσηλείας στο «Δημόσιον Μαιευτήριο» ήταν πολύ χειρότερες από τις αντίστοιχες του Ιδιωτικού Μαιευτηρίου, «*Ίδρυμα Μαρίκα Ηλιάδη*», ο Ι. Δαβάκης κατόρθωσε να έχει μικρότερη θνησιμότητα στο Τμήμα του. Έτσι οι Μαιές πείσθηκαν για τη νοσηλευτική του Ι. Δαβάκη.

Το γεγονός αυτό, το 1950, χρονιά που πεθαίνει ο Καθηγητής Γεώργιος Μαρουδής και αναλαμβάνει Καθηγητής ο Νικόλαος Λούρος, προκαλεί ανησυχία στους Μαιευτήρες και στο «*Μαρίκα Ηλιάδη*» και δημιουργείται τέτοιο «σούσουρο» που αναγκάζει τον Ν. Λούρο να εκφράσει την επιθυμία να γίνει «μονομαχία» μεταξύ των Διευθυντών Παιδιάτρων των συστεγαζόμενων Μαιευτηρίων με θέμα τη θνησιμότητα των νεογνών. Σχετικά με το ζήτημα αυτό ο Ι. Δαβάκης θυμάται:

«Μια Τρίτη βράδυ, στην καθιερωμένη συγκέντρωση των Μαιευτήρων, έγινε η μονομαχία. Ο μακαρίτης ο Ε. Πετρίδης (Διευθυντής του Τμήματος Προώρων του Μ. Μ. Ηλιάδη) μίλησε πρώτος για αρκετή ώρα, αναλύοντας στους Μαιευτήρες τη θεραπευτική αγωγή και τον τρόπο νοσηλείας των προώρων που εφαρμόζε στο Τμήμα του. Αναφέρθηκε επίσης στις μεταφορές νεογνών που εκτελούσε το Τμήμα του με τη φορητή θερμοκοιτίδα, το περίφημο εκείνο «καλαθάκι».

Εγώ μίλησα για πολύ λίγο και θυμάμαι ότι έγινε ο ακόλουθος διάλογος:

- Κύριε Πετρίδη, ζυγίζετε και μετράτε κάθε μέρα τα πρόωρα;
- Ναι, απαντά ο Πετρίδης.
- Τους κάνετε καθημερινά ένεση οστεοκαλσίνης;
- Ναι.

- Από τη στιγμή που θα σταματήσετε όλα αυτά θα έχετε μικρότερη θνησιμότητα, γιατί αν όλα τα πρόωρα ήταν στην κοιλιά της μάνας τους δε θα τα έπιανε κανείς. Τα πρόωρα δεν επιτρέπεται να τα πιάνεις χωρίς λόγο και χωρίς (άσηπτα χέρια). Σταματήστε λοιπόν αυτά και θα δείτε το αποτέλεσμα.

Η (μονομαχία) σταμάτησε στο σημείο αυτό. Ο Λούρος είχε ευχαριστηθεί πάρα πολύ και ο Κασκαρέλης, ο μετέπειτα Καθηγητής, μαζί με τον Αντώνη Κοιμνηνό και τους άλλους όταν τελειώσαμε μου είπαν:

- Δαβάκη είσαι ο Τζιμ Λόντος!»²¹.

Το «Βρεφολογικόν Τμήμα» βρισκόταν στο τέρμα του διαδρόμου του 1ου ορόφου του κτιρίου του «Μαρίκα Ηλιάδη» και περιελάμβανε:

α) Το Τμήμα Προώρων, το οποίο είχε:

ένα μικρό προχώλ

ένα χωλ (1,5 x 2,5m) στο οποίο υπήρχε μια θερμοκοιτίδα που σ' αυτή ζεσταίνονταν τα παγωμένα νεογνά και ένα μεγαλύτερο στενόμακρο δωμάτιο (1,5 x 3m) στο οποίο υπήρχαν 4 θερμοκοιτίδες και 34 κουνάκια και

β) τον θάλαμο Νεογεννήτων. Αυτός ήταν ένας μεγάλος θάλαμος με πολλά κουνάκια γύρω-γύρω και στη μέση υπήρχε ένας μεγάλος πάγκος τραπέζι με θήκες από τις δύο πλευρές για 34 νεογνά.

Η Προϊσταμένη του Τμήματος Βασιλική Λαμπρινοπούλου αναπολεί τα ακόλουθα:

«Στον πάγκο αυτόν αλλάζαμε τα νεογνά και αφήναμε τα νεογνά του 1ου 24ώρου για άμεση παρακολούθηση με το κεφαλάκι τους σε χαμηλότερη θέση. Ο αριθμός των νοσηλενομένων νεογμών πολλές φορές έφθανε τα 100.

Αρχικά με εντολή του Λούρου όλα τα νεογνά έμεναν στον μεγάλο θάλαμο και στις μητέρες τους πήγαιναν μόνο για να θηλάσουν.

Για να αποφευχθούν οι ενδονοσοκομειακές λοιμώξεις, ο Ι. Δαβάκης πρότεινε και έγινε δεκτό από τον Ν. Λούρο, τα γεράκαλά νεογνά να τα μεταφέρουμε στο δωμάτιο των μητέρων τους.

Παράλληλα απαγορεύθηκαν οι επισκέψεις και έτσι μειώθηκε σημαντικά ο κίνδυνος μόλυνσης από Candida.

Αρχικά τις βλέννες από το στόμα των νεογμών τις βγάξαμε με το χέρι μας, στη συνέχεια με σκέτα απλά λαστιχάκια και λίγο αργότερα με σωληνάκια που κοντά στην άκρη που βάζαμε στο στόμα μας είχαν ένα γυαλάκι.

Η χορήγηση οξυγόνου γινόταν χωρίς καμιά προφύλαξη. Ήταν άγνωστοι τότε οι κίνδυνοι από την οξυγονοθεραπεία. Η κάθε Μαία χορηγούσε από την οβίδα που υπήρχε δίπλα στη θερμοκοιτίδα όσο οξυγόνο ήθελε με το σωληνάκι δια μέσου του υγραντήρα που φυσικά δεν ήταν θερμοαινόμενο.

Για τη σίτιση των νεογνών χρησιμοποιούσαμε κυρίως μητρικό γάλα αλλά και κονιοποιημένο. Το γάλα το ετοιμάζαν μέσα στο Τμήμα οι Μαίες. Το μάζευαν από όλες τις μητέρες και στη συνέχεια το έβραζαν»²².

Η Μαία Αρετή Νάνου αναφέρει σχετικά με το μητρικό γάλα:

«Είχαμε όλες βγάλει τόσο γάλα από τα στήθη των μητέρων που τώρα που μου πονάνε τα χέρια μου νομίζω ότι μου πονάνε από εκείνη την εποχή. Η προσφορά μητρικού γάλακτος ήταν μεγάλη και το Μαιεντήριο παραχωρούσε σημαντικές ποσότητες και στα Νοσοκομεία Παίδων όταν υπήρχε ανάγκη.

Τα μικρά πρόωρα τα σιτίζαμε με σταγονόμετρο ή με καθετήρα που δεν ήταν μόνιμος. Τα μεγαλύτερα τα σιτίζαμε με (μπιμπερόν), δηλαδή με απλά μπουκάλια απ αυτά που το Μικροβιολογικό Εργαστήριο πετούσε μετά από τη χρήση τους. Τα παίρναμε λοιπόν απ' εκεί, τα βράζαμε σε μια κατσαρόλα και μετά τα χρησιμοποιούσαμε. Σε ειδικές περιπτώσεις δίναμε υγρά υποδόρια ή και ενδοφλέβια.

Προληπτική αντιβίωση δε δίναμε. Δίναμε όταν τα νεογνά ήταν άρρωστα και πάντα βάσει αντιβιογραμματος.

Τον ιματισμό των νεογνών τον έφεραν οι γονείς τους.

Σε κάθε βάρδια υπήρχε μια Μαία στο Τμήμα Προώρων και δύο Μαίες στο Τμήμα Νεογεννήτων. Αν υπήρχε ανάγκη βοηθούσαν κι άλλες.

Υπευθυνότητα στο Τμήμα κάνουν οι μαθήτριες Μαίες: Παρασκευή Χανιωτάκη, Ροδάνθη Τσαπάκη, Κωνσταντίνα Σημωτά, Βασιλική Πίκουλα, Δήμητρα Τεφάνη και η Αρετή Νάνου.

Η ομάδα αυτή των Μαιών έμελλε αργότερα να παίξει σημαντικό ρόλο στη νοσηλεία των προώρων και στη διδασκαλία της νοσηλευτικής τους. Ο Ι. Δαβάκης μαζί με τον Ευριπίδη Σαμα-

ρά έκαναν στις Μαίες μαθήματα νοσηλευτικής προώρων της Γαλλικής Σχολής καθώς και Νεογνολογίας»²³.

Προϊστάμενες στο «*Βρεφολογικόν Τμήμα*» του «*Δημοσίου Μαιευτηρίου*» στην περίοδο αυτή είναι οι Μαίες Αντωνία Κουκουλάκη και Βασιλική Λαμπρινοπούλου.

Η *Αντωνία Κουκουλάκη* ήταν Χιώτισσα και όλες οι τότε υπεύθυνες Μαίες, που τη θυμούνται με αγάπη, αναφέρουν ότι ποτέ δε θα ξεχάσουν την ευσυνειδησία και την εντιμότητα αυτής της Μαίας.

Η *Βασιλική Λαμπρινοπούλου*, «*ένας εξαίρετος άνθρωπος*», σύμφωνα με τις μαρτυρίες των Μαιών, υπήρξε μαθήτρια Μαία της πρώτης μεταπολεμικής τάξης της Σχολής Μαιών του «*Δημοσίου Μαιευτηρίου*», η οποία ξαναρχίζει να λειτουργεί τον Μάρτιο του 1946, για πρώτη φορά με τριετή φοίτηση και ένα χρόνο υποχρεωτική άσκηση.

Η Β. Λαμπρινοπούλου ήδη από την εποχή που επελέγει για μαθήτρια από την τότε Διευθύνουσα της Σχολής, την Έλλη Παπαθανασίου, πρωτοστατεί στη διαμαρτυρία των Μαιών, όταν το 1945 γίνεται γνωστό ότι πιθανόν η Σχολή δε θα λειτουργήσει. Η διαμαρτυρία αυτή και η σθεναρή στάση των υποψηφίων Μαιών πείθουν την Ε. Παπαθανασίου να κινητοποιηθεί και να κατορθωθεί να αναγνωρισθεί η ανάγκη της επαναλειτουργίας της Σχολής. Έτσι από τον Μάρτιο του 1946 ως τον Σεπτέμβριο του ίδιου χρόνου η Σχολή λειτούργησε στον 1ο όροφο του κτιρίου του Ιδρύματος «*Μαρίκα Ηλιάδη*», στη συνέχεια στην Υγειονομική Σχολή, στο τέarma της Α. Αλεξάνδρας και από το 1954 στο ιδιόκτητο πια κτίριο της Σχολής στο «*Μαιευτήριον Αλεξάνδρα*». Η αρχική της ονομασία ήταν, «*Σχολή Μαιών Βασιλισσα Φρειδερίκη*», στη συνέχεια μετονομάσθηκε σε «*Ανωτέρα Σχολή Μαιών του Μαιευτηρίου Αλεξάνδρα*», ενώ το 1986 καταργείται και εντάσσεται στα Τ.Ε.Ι.²⁴

Οι 40 Μαίες της πρώτης αυτής μεταπολεμικής τάξης, με την αποφοίτησή τους, αναλαμβάνουν τη λειτουργία του «*Δημοσίου Μαιευτηρίου*» γιατί η Διευθύνουσα του, δεν επιτρέπει σε καμιά από τις προηγούμενες πρακτικές Μαίες που υπήρχαν να παραμείνει στο Μαιευτήριο. Τις απέλυσε όλες²⁵.

Έτσι, όλα τα Τμήματα του Μαιευτηρίου και φυσικά και το «*Βρεφολογικόν*» έχουν πλέον Διπλωματούχες Επιστήμονες Μαίες επικουρούμενες από τις μαθήτριες της Σχολής. Για δύο χρόνια οι Μαίες αυτές στηρίζουν τη λει-

τουργία του Μαιευτηρίου, ενώ η Πολιτεία πληρώνει μόνο 12 μισθούς, τις 12 Προϊστάμενες του Μαιευτηρίου. Οι υπόλοιπες Μαίες προσφέρουν τις πολύτιμες υπηρεσίες τους χωρίς να πληρώνονται²⁶.

Οι Μαίες αυτές μένουν μέσα στο Μαιευτήριο. Έχουν έξοδο μόνο κάθε Πέμπτη και Κυριακή, αυστηρά για 4 ώρες. Στις 9 το βράδυ και ποτέ στις 9 και 1 λεπτό, όλες τους έχουν γυρίσει στο σπίτι τους, δηλαδή στο Μαιευτήριο²⁷.

Οι συνθήκες διαβίωσης ήταν δύσκολες. Η αναφορά της Προϊσταμένης Β. Λαμπρινοπούλου ότι *«κρύβαμε το ψωμί, μέσα σε σακουλάκια σε διάφορα σημεία π.χ. μέσα στο μαξιλάρι μας, για να μην το φάνε οι άλλες»*, νομίζουμε ότι λέει πολλά πράγματα²⁸.

Αλλά και η διαβίωση των Παιδιάτρων του «Ιδρύματος» ήταν απάνθρωπη. Ο τότε Επιμελητής του «Βρεφολογικού», ο αείμνηστος Ευριπίδης Σαμαράς φέρνει στη μνήμη μας τα ακόλουθα:

«Παρ’ όλο που γεννήθηκα (1915) και μεγάλωσα σε χωριό (Βέργη Σερρών) και στη συνέχεια εφημέρευα σαν ειδικευόμενος στην Α΄ Παιδιατρική Κλινική του Πανεπιστημίου Αθηνών και στο Δημοτικό Βρεφοκομείο, οι συνθήκες δουλειάς στο Μαιευτήριο ήταν εξαντλητικές.

‘Ημουν όλη την ημέρα στο Τμήμα. Έπρεπε να εξετάζω τα νεογνά, να ενημερώνω ιστορικά και να κάνω νοσηλεία. Στις 12-1 το μεσημέρι ερχόταν ο Διευθυντής, ο Ι. Δαβάκης και με ρωτούσε:

- Σαμαρά τι κάνεις; τι νέα έχουμε; τι γίνονται τα παιδιά;

‘Εδινα πλήρη αναφορά, συζητούσαμε τα προβλήματά τους και κάναμε επίσκεψη.

Το βράδυ, από τις 10 ως τα μεσάνυχτα, πήγαινα στην αίθουσα τοκετών και μαζί με τους Μαιευτήρες παρακολουθούσα τους τοκετούς.

Λίγο μετά τα μεσάνυχτα πήγαινα στο «υπνοδωμάτιό μου», δηλαδή στο γραφείο του Διοικητικού Διευθυντού. Έπαιρνα ό,τι υπήρχε επάνω στο γραφείο του, τα τοποθετούσα στο πάτωμα, έστρωνα μια κουβέρτα πάνω στο γραφείο και εκεί κοιμόμουν. Στις 6 το πρωί (κτύπαγε το ξυπνητήρι), δηλαδή ερχόταν η καθαρίστρια που έπρεπε να καθαρίσει το γραφείο. Με

ξύπναγε. Σηκωνόμουν, τακτοποιούσα με προσοχή το γραφείο του Διευθυντού και πήγαινα στο Τμήμα για να αρχίσω πάλι την καθημερινή μου ρουτίνα.

Στις αρχές του 1952 αρχίζουμε και εμείς να κάνουμε στα ικτερικά νεογνά, που έχουν ανάγκη, αφαιμαξομετάγγιση αλλά χέρι με χέρι. Δηλαδή: εγώ αφαιρούσα αρχικά αίμα από κάποια περιφερική φλέβα του νεογνού και στη συνέχεια του έβαζα το αίμα που στο μεταξύ, την ίδια στιγμή, μια Μαία ή ένας Μαιευτήρας είχε αφαιρέσει από τον δότη. Έτσι κάναμε την αφαιμαξομετάγγιση. Στα τέλη του 1952 και εμείς στο (Δημόσιο Μαιευτήριο), αρχίζουμε να κάνουμε τις αφαιμαξομεταγγίσεις με τον τρόπο του Πετρίδη, μέσω της ομφαλικής φλέβας, που πρώτος αυτός στη χώρα μας είχε εφαρμόσει το 1951, στο Ίδρυμα (Μαρίκα Ηλιάδη)²⁹.

Όπως έχει αναφερθεί την περίοδο αυτή είχε αρχίσει να κτίζεται πλέον το «Μαιευτήριο Αλεξάνδρα». Στις αρχικές προδιαγραφές του δεν υπήρχε «Βρεφολογικόν Τμήμα».

Σύμφωνα με τη μαρτυρία του Ι. Δαβάκη, ο Νικόλαος Λούρος, φυσικά με την έγκριση του Καθηγητού Γεωργίου Μαρουδή, μαζί με τον Ι. Δαβάκη κάνουν τροποποιήσεις στα σχέδια, προδιαγράφουν το «Βρεφολογικόν Τμήμα» και επί δύο χρόνια ανεβοκατεβαίνουν στο γιαπί του Μαιευτηρίου μέχρι να ολοκληρωθούν όλες οι πτέρυγες και τα διάφορα Τμήματά του και μεταξύ αυτών και το «Βρεφολογικόν Τμήμα». Ο Ν. Λούρος ήταν αδύνατο να παρακολουθήσει τον Δαβάκη στο ανεβοκατέβασμα γιατί ο πανύψηλος Ι. Δαβάκης ανέβαινε ή κατέβαινε δυο-δυο τα σκαλιά.

Πλησιάζει όμως ο καιρός που το «Μαιευτήριο Αλεξάνδρα» είναι έτοιμο για να λειτουργήσει. Ο Ι. Δαβάκης δεν είναι πια αρεστός στον Ν. Λούρο. Απολύεται και στη θέση του διορίζεται ο Υφηγητής Σπύρος Δοξιάδης.

Περίοδος 1954 ως 1962

Διευθυντής Βρεφολογικού Τμήματος ο Σπύρος Δοξιάδης

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, στις 10 Δεκεμβρίου του 1954, τα νεογνά του «Δημοσίου Μαιευτηρίου», δηλαδή του «Μαιευτηρίου Αλεξάνδρα», αποκτούν την ιδιόκτητη νέα τους κατοικία. Την ημέρα αυτή ο Νικ. Λούρος στον

λόγο που εξεφώνησε έκανε ιδιαίτερη μνεία στο γεγονός αυτό λέγοντας:

«Μεγάλη κατεβλήθει επίσης φροντίς διά τήν περίθαλψιν
τῶν νεογνῶν καί ἰδίως τῶν προῶρων»,

και θεωρούσε το «Βρεφολογικόν Τμήμα» σαν ένα από τα πρότυπα Τμήματα της Κλινικής του.

Πρώτος Διευθυντής του «Βρεφολογικού Τμήματος» του «Μαιευτηρίου Αλεξάνδρα» ήταν ο Σπύρος Δοξιάδης.

Την ημέρα των εγκαινίων του «Βρεφολογικού Τμήματος» του «Μαιευτηρίου Αλεξάνδρα» συνεργάτες του Σ. Δοξιάδη είναι η Επιμελήτρια Μαρία Παραβάλου και ο βοηθός Ηρακλής Παρασκευόπουλος.

Με την πάροδο του χρόνου στο Τμήμα του υπηρετούν άξιοι ιατροί όπως η Δράμη Μπεκιάρη, η Όλγα Χρυσοστομίδου, η Βασιλική Πρόκου, η Πίτσα Καλπακτσόγλου, ο Περικλής Γεωργακόπουλος, ο Τίμος Βαλαής, η Καρραγγέλη, ο Κωνσταντίνος Αλεξόπουλος, ο Αντώνης Πάσχος, ο Νικόλαος Πάρχας, η Πίτσα Πρεβεδουράκη, ο Τρέμπελας, ο Περάκης, η Ματίνα Παναγιωτοπούλου, ο Δημήτρης Δεληγιώργης, ο Στέφανος Παντελάκης, ο Πέτρος Λαπατσάνης, ο Γεώργιος Παναγόπουλος και άλλοι. Οι περισσότεροι απ’ αυτούς έγιναν Υφηγητές και πήραν καιρίες Διευθυντικές θέσεις και άλλοι έγιναν Καθηγητές σε Ελληνικά ή Ξένα Πανεπιστήμια.

Από πλευράς νοσηλευτικού προσωπικού έχει την τύχη να είναι στελεχωμένο το Τμήμα του με Μαίες αρκετά εκπαιδευμένες στη νοσηλευτική των προῶρων.

Αρχικά Υπεύθυνη Μαία στον πρώτο όροφο είναι η Μαία Κουκουλάκη Αργυρώ και στον δεύτερο όροφο η Μαία Λουρίδου. Πολύ σύντομα αναλαμβάνει Προϊσταμένη η Μαία Βασιλική Λαμπρινοπούλου που ήταν Προϊσταμένη και στο αντίστοιχο Τμήμα του «Δημοσίου Μαιευτηρίου».

Η προετοιμασία του υπόλοιπου προσωπικού του Τμήματος είχε αρχίσει προ πολλού.

Ήδη ο Ν. Λούρος είχε κάνει την επιλογή των Μαιών με διορατικότητα και προσωπική προσπάθεια, με σκοπό οι Μαίες να γίνουν:

«Κυρίες που δε θα ντρέπονται να καθαρίζουν ακόμη και το πάτωμα και που θα πιστεύουν στην υψηλή αποστολή τους».

«Ωστόσο η φοίτηση στη Σχολή Μαιών, με τη ρωμαϊκή εξυπνάδα, την αυστηρότητα και την πειθαρχία, κατορθώνει μετά από τέσσερα χρόνια να παράγει Μαίες που μπορούν να συνα-

γωνισθούν τις καλύτερες του κόσμου»,
όπως γράφει ο Ν. Λούρος στο βιβλίο του «ΧΘΕΣ»³⁰.

Από την άλλη πλευρά ο Ι. Δαβάκης ήδη είχε εκπαιδεύσει μια ομάδα Μαιών στη νοσηλευτική των προώρων, της Γαλλικής Σχολής, ενώ παράλληλα δίδασκε τις μαθήτριες Μαίες Νεογνολογία και έτσι έχει αποκτηθεί αρκετή εμπειρία.

Οι Μαίες που θα στελεχώσουν το νεοσυσταθέν «Βρεφολογικόν Τμήμα» έχουν επιλεγεί από τον Σ. Δοξιάδη και θα αποτελούν τις μόνιμες Υπεύθυνες του Τμήματος. Ο Σ. Δοξιάδης έχει πείσει τη Διευθύνουσα του Ιδρύματος Άννα Βαγιωνή-Σωτηροπούλου για την αναγκαιότητα ύπαρξης μόνιμου προσωπικού στο Τμήμα του.

Με την έναρξη λοιπόν της λειτουργίας του «*Μ. Αλεξάνδρα*» ο Σ. Δοξιάδης εκπαιδεύει συστηματικά την πρώτη αυτή ομάδα των Μαιών στη νοσηλευτική των προώρων, της Αγγλοσαξωνικής Σχολής. Η ομάδα αυτή μέλλει να διδάξει τις νεώτερες Μαίες και να τις μυήσει στη νοσηλεία των νεογνών.

Την ομάδα αυτή αποτελούν αρχικά η Π. Χανιωτάκη, η Ρ. Τσαπάκη, η Β. Πίκουλα, η Δ. Τεφάνη και σε λίγους μήνες συμπληρώνεται από την Κ. Σημωτά και την Α. Νάνου.

Η Παρασκευή Χανιωτάκη είναι η πιο αγαπητή Μαία του Σ. Δοξιάδη και κατά την ομολογία των συγχρόνων της Μαιών:

«Είναι μια Μαία με μεγάλη υπευθυνότητα και πολύ προσεκτική παρά τις ισχνές της διαστάσεις».

Η Ροδάνθη Τσαπάκη συμμετέχει ενεργά σε μεταφορές νεογνών από όλη την Ελλάδα και κατά γενική ομολογία:

«Η επί 35 ολόκληρα χρόνια προσφορά της στην περίθαλψη των νεογνών, υπήρξε ανεκτίμητη».

Για τη Βασιλική Πίκουλα η ομάδα των Μαιών ομολογεί:

«Η Πίκουλα κι αν δεν ήταν ευσυνείδητη».

Η Δήμητρα Τεφάνη-Παπαδάκη εργάζεται συνεχώς στο «*Βρεφολογικόν Τμήμα*» του «*Μαιεντηρίου Αλεξάνδρα*».

Οι τέσσερις αυτές συμμαθήτριες Μαίες είναι αχώριστες μέχρι την εποχή που παντρεύεται η Δ. Τεφάνη. Οι επόμενες δύο της ομάδας, η *Κωνσταντίνα Σημωτά Χριστοπούλου* και η *Αρετή Νάνου* είναι μια τάξη μικρότερες.

Η *Αρετή Νάνου* ήταν:

«Η Μεγάλη Κυρία της παρέας των 6 αυτών λαμπρών Μαιών που τίμησαν με το έργο τους τον ρόλο της Μαίας στην περίθαλψη των Περιγεννητικών Αρρώστων».

Στη νοσηλεία των νεογνών συμμετέχουν ενεργά, μετά από τρίμηνο παρακολούθηση, όλες οι ανώνυμες μαθήτριες Μαίες της Σχολής προσφέροντας με τη σειρά τους σημαντικότατο έργο και βοήθεια για τη σωστή λειτουργία του «Βρεφολογικού Τμήματος» του Ιδρύματος.

Το «Βρεφολογικόν» λοιπόν Τμήμα της Α΄ Μαιευτικής και Γυναικολογικής Κλινικής του Πανεπιστημίου Αθηνών διαθέτει τους εξής χώρους:

Στον πρώτο όροφο, στην πτέρυγα του Καθηγητού Μιλτιάδου Βενιζέλου, υπάρχουν:

Ένας μεγάλος Θάλαμος Υποδοχής, για Σταθεροποίηση των Εξωγάμων. Γύρω-γύρω υπάρχουν πολλά κουνάκια και μια θερμοκοιτίδα για έκτακτη ανάγκη και στη μέση ένας πάγκος για την αλλαγή των νεογνών.

Το γραφείο της Προϊσταμένης και στη γωνία,

Το Τμήμα Προώρων με 45 θερμοκοιτίδες και 2 κουνάκια.

Στο δεύτερο όροφο, στην πτέρυγα του Καθηγητού Νικολάου Πετσάλι, υπάρχουν:

Ένας μεγάλος Θάλαμος Νεογνών για Σταθεροποίηση, που μπορεί να δεχθεί ως και 20 νεογνά. Εκεί παρακολουθούνται για 24 ώρες μήπως αιμορραγήσει ο ομφαλός τους ή μήπως παρουσιάσουν σημεία ασφυξίας. Στον θάλαμο αυτό παρακολουθούνται για 24 ώρες και όλα τα νεογνά μητέρων υψηλού κινδύνου, πριν μεταφερθούν σε κουνάκι, δίπλα στις μητέρες τους.

Υπάρχει επίσης μια θερμοκοιτίδα για έκτακτη ανάγκη και στο κέντρο δύο πάγκοι αλλαγής των νεογνών.

Μία Απομόνωση, το λεγόμενο «Νοσοκομείο», που χρησιμοποιείται κύρια για νεογνά με γαστρεντερίτιδα ή άλλα μεταδοτικά νοσήματα καθώς και τα εξωτερικά νεογνά. Διαθέτει 24 θερμοκοιτίδες και 2 κουνάκια. Αν το «Νοσοκομείο» γεμίσει τότε τα εξωτερικά νεογνά νοσηλεύονται μαζί με τα εσωτερικά.

Ο Καθηγητής Παιδιατρικής Τίμος Βαλαής, τότε Επιμελητής του Τμήματος, θυμάται τα ακόλουθα για το «Νοσοκομείο»:

«Στη διάρκεια της παραμονής μου στο Αλεξάνδρα υπήρχε σε μεγάλο ποσοστό η γαστρεντερίτιδα πολλές φορές θανατη-

φόρα. Υπήρχαν εντεροπαθογόνα μικρόβια, όπως τα λέγαμε τότε, και τα οποία στη συνέχεια εξαφανίστηκαν. Υπήρχαν βέβαια σ όλη την Ευρώπη και όχι μόνο στην Ελλάδα. Είχαν κλείσει Μαιευτήρια λόγω επιδημίας ακόμη και στην Αγγλία. Η γαστρεντερίτιδα στον θάλαμο των εξωγάμων ήταν συχνότερη. Έζησα λοιπόν μια θανατηφόρα επιδημία γαστρεντερίτιδος στο Τμήμα Προώρων. Πέθαναν σχεδόν όλα τα νεογνά εκτός από δύο που γεννήθηκαν στη φάση της επιδημίας. Με δική μου ευθύνη τα έστειλα σπίτι τους και τα παρακολουθούσα ο ίδιος. Είχαν και τα δύο Β.Γ. περίπου 1.800gr. Πήγαινα κάθε μέρα σπίτι τους και μάλιστα ο πατέρας του ενός έγινε φίλος μου και αυτόν τον καιρό με κάλεσε στον γάμο του αγοριού του»³¹.

Το Τμήμα Προώρων, στον γωνιακό θάλαμο, του ορόφου. Από τον προθάλαμο του Τμήματος οι γονείς θα βλέπουν τα (μωρά) τους. Ο κυρίως θάλαμος διαθέτει 5-6 θερμοκοιτίδες και μια παλαιού τύπου στο κέντρο του. Οι θερμοκοιτίδες είναι λίγες και γι αυτό, σύμφωνα με τις μαρτυρίες των Μαιών, πολλές φορές υπάρχει επιτακτική ανάγκη να νοσηλεύονται 2 ή ακόμη και 3 πρόωρα στην ίδια θερμοκοιτίδα.

Ο θάλαμος των προώρων θεωρείται ιερός χώρος. Αν ο Καθηγητής Ν. Λούρος ήθελε καμιά φορά να μπει μέσα έπρεπε να φορέσει κι αυτός μπλούζα!

Στο ισόγειο υπάρχει «*Βρεφοκομικόν Εξωτερικόν Ιατρείον*» για τη συστηματική παρακολούθηση (follow-up) των νοσηλευθέντων νεογνών.

Τα πρώτα νεογνά που νοσηλεύονται στο Τμήμα αυτό είναι τα 10 πρόωρα που μεταφέρθηκαν από το «*Βρεφολογικόν Τμήμα*» του «*Δημοσίου Μαιευτηρίου*», που στεγαζόταν ως τότε στο Μαιευτήριο «*Έλενα*».

Τη μεταφορά αυτή έκανε η Παιδιάτρος Μαρία Παραβάλου μαζί με τη Μαία Αρετή Νάνου, η οποία θυμάται σχετικά:

«Τοποθετούσαμε τα πρόωρα μέσα σε καλάθια και με το αυτοκίνητο της Γιατρού τα μεταφέραμε στο «Αλεξάνδρα». Κάναμε τρία δρομολόγια. Τα τελειώμηνα νεογνά πρέπει να είχαν φύγει από το «Μαρίκα Ηλιάδη». Δε μεταφέραμε κανένα τελειώμηνο. Δε θυμάμαι όμως αν είχαμε μεταφέρει και καμιά άρρωστη μητέρα»³².

Κάθε θάλαμος έχει το δικό του προσωπικό που δουλεύει πάντα φορώ-

ντας μάσκα. Στην πρωϊνή βάρδια πλην της Προϊσταμένης, υπάρχει σε κάθε όροφο μια Υπεύθυνη Μαία και 23 μαθήτριες. Στην απογευματινή και στη νυκτερινή βάρδια υπάρχει μια Υπεύθυνος Μαία στο Τμήμα και 23 μαθήτριες σε κάθε όροφο.

Τη σημασία του σωστού πλυσίματος των χεριών τη γνωρίζουν όλοι. Ο Σ. Δοξιάδης όταν έβλεπε τον νιπτήρα χωρίς σαπούνι έκανε πολύ αυστηρές παρατηρήσεις.

Με την έναρξη της κάθε βάρδιας και μετά την “παράδοση” του Τμήματος οι Υπεύθυνες Μαίες κάνουν επίσκεψη στα νεογνά των ορόφων. Βλέπουν όλα τα νεογνά και αναφέρουν στον ιατρό τυχόν προβλήματά τους, π.χ. το τάδε νεογνό έχει ίκτερο ή ραιβοϊποποδία, ή αν η μαθήτρια Μαία του ορόφου ανέφερε ότι κάτι δεν πηγαίνει καλά στο νεογνό η Υπεύθυνος Μαία το μεταφέρει στο Τμήμα για παρακολούθηση. Όλες οι τότε Υπεύθυνες Μαίες αναφέρουν με καμάρι και δικαιολογημένα άλλωστε ότι αυτές πρώτες είχαν βάλει διάγνωση διαφόρων χειρουργικών προβλημάτων π.χ. ατρησία οισοφάγου ή πεπτικού σωλήνα ή διαφραγματοκήλης κ.λπ.

Ο ιατρός μένει συνεχώς όλα το 24ωρο στο Τμήμα. Σχετικά με το θέμα αυτό ο Τ. Βαλαής αναφέρει:

«Το πρωϊ ήμασταν όλοι οι ιατροί. Την εφημερία είχε αναλάβει να καλύπτει σταθερά ο Νίκος Πάρχας, σήμερα Παιδίατρος στην Πάτρα. Είχε αρχίσει να εφημερεύει ως φοιτητής και είχε δικό του δωμάτιο μέσα στο Μαιευτήριο. Αν κάποια φορά έβγαινε έξω, κάποιος άλλος κάλυπτε το Τμήμα και γύρω στα μεσάνυχτα που επέστρεφε ο Νίκος από τη βόλτα του, ο αντικαταστάτης του έφενγε. Κάπως έτσι είχαν τα πράγματα. Δε θυμάμαι εγώ να είχα κοιμηθεί ποτέ μέσα στο “Αλεξάνδρα”»³³.

Κάθε Σάββατο πρωϊ, όταν οι ηλεκτρικοί πίνακες των ορόφων έδειχναν ώρα 11, ο Καθηγητής Ν. Λούρος κάνει επίσκεψη στο Μαιευτήριο με όλο το επιτελείο της Κλινικής του, δηλαδή τους Υφηγητές, τους Επιμελητές, τους βοηθούς, τους φοιτητές, τους τεχνικούς, τους ηλεκτρολόγους, τους υδραυλικούς, τους μαραγκούς και βέβαια τη Διευθύνουσα και τον Διοικητικό Διευθυντή. Το επιτελείο προχωρεί με απόλυτη ιεραρχική σειρά και ο Καθηγητής περνώντας από το κάθε Τμήμα ρωτάει:

- «Τι ανάγκες έχετε; Να τις γράψετε.

Τις γράφαμε και σε δύο ημέρες είχαμε ό,τι ζητούσαμε. Όλοι

οι Καθηγητές είχαν εμπιστοσύνη στους Παιδιάτρους και φορόντιζαν να μη λείπει υλικό από το Τμήμα έστω κι αν καμιά φορά χρειαζόταν να γίνει κανένα κανγαδάκι γι' αυτό»³⁴,

αναφέρει η Ρ. Τσαπάκη.

Ο Σ. Δοξιάδης κάθε Δευτέρα-Τετάρτη και Παρασκευή κάνει επίσκεψη στο Τμήμα ενώ τις άλλες ημέρες κάνει επίσκεψη στο Κέντρο Βρεφών η «Μητέρα». Κάθε πρωί μαζί με την Προϊσταμένη του Τμήματος επισκέπτεται τις μητέρες των ορόφων και ενημερώνεται για τα “μωρά” τους.

Ο Σ. Δοξιάδης την ώρα της επίσκεψης, μέσα στον θάλαμο ή στον προθάλαμο κάνει ταυτόχρονα και μάθημα στους ιατρούς και στις Μαίες.

Θέλει να ενημερώνεται για οτιδήποτε συμβαίνει στο Τμήμα του σ όλη τη διάρκεια του 24ώρου. Απαιτεί να γνωρίζει τα πάντα για κάθε νεογνό κι αν κάτι απ αυτά που έχει καθορίσει πρέπει να αλλαχθεί ζητά να ενημερώνεται πιο πριν.

Έτσι, αν κάποια μητέρα του αναφέρει ότι θηλάζει το (μωρό) της κάθε δύο ώρες ενώ η εντολή του ήταν κάθε τρεις ώρες ψάχνει να βρει ποιος το είπε. Σχετικά η Ρ. Τσαπάκη θυμάται για μια τέτοια περίπτωση:

«Προϊσταμένη, λέει ο Δοξιάδης, πρέπει να βρεθεί μια νόστιμη, μελαχρινή, με κότσο, Μαία που έδωσε αυτή την εντολή.

Η Προϊσταμένη Β. Λαμπρινοπούλου μας συγκεντρώνει και μας λέει:

Ο Δοξιάδης θέλει απ' αυτό το (ζουλάπι) την κεφαλή του επί πίνακι.

Αυθόρμητα ανέφερα ότι εγώ είχα δώσει την εντολή. Ο Δοξιάδης το έμαθε, γέλασε και μου είπε:

- Τσαπάκη, ό,τι θεωρείτε καλό και σωστό να το λέτε και να το κάνετε, δε με νοιάζει, αρκεί να με ενημερώνετε κι εμένα για να μη βρίζομαι στη συνέχεια σε δύσκολη θέση»³⁵.

Η Π. Χανιωτάκη αναπολεί:

«Φοβερός ψυχολόγος καθώς ήταν, με μια ματιά που έριχνε μπορούσε να καταλάβει πόσο προετοιμασμένος ήταν κάποιος γι αυτό που του έλεγε κι αν πράγματι του έλεγε την αλήθεια ή ψέματα. Ήθελε να γνωρίζει πάντα την αλήθεια όσο πικρή κι αν ήταν. Από κει και πέρα ανελάμβανε όλη την ευθύνη και ρύθμιζε τα προβλήματα του Τμήματος»³⁶.

Η Β. Πίκουλα λέει σχετικά:

«Κάλυπτε το προσωπικό του Τμήματός του για οποιαδήποτε κακοήθεια λεγόταν από μέρους των γονιών ή των συγγενών κάποιου νεογνού»³⁷.

Και η Ρ. Τσαπάκη συνεχίζει:

«Από την έκφραση του προσώπου μας καταλάβαινε πως είχαν περάσει τη μέρα τους τα νοσηλευόμενα νεογνά. Είχε απόλυτη εμπιστοσύνη σε όλο το προσωπικό του Τμήματος, δεδομένου ότι ο ίδιος το είχε επιλέξει. Αν κάποιος δεν ήταν σωστός τον απέρριπτε. Δεν υπήρχε μέση οδός για τον Δοξιάδη. Δεν περίμενε να γίνεις καλός. Σου έλεγε έτσι απλά:

ΚύριεΚυρία δε μου κάνετε. Τελειώσατε από το Τμήμα μου»³⁸.

Η Δ. Τεφάνη θυμάται:

«Με πέντε κουβέντες δικές μας έπλαθε όλη την πορεία της νόσου του κάθε νεογνού και ενημέρωνε τους γονείς»³⁹.

Και η Α. Νάνου συμπληρώνει:

«Όταν δίδασκε Νεογνολογία στο αμφιθέατρο δεν υπήρχε μαθήτρια που να μην τον παρακολουθεί. Δίδασκε απλά και νομίζω ότι μας είχε συνεπάρει όλες μας. Εκτός από τον Δοξιάδη μας δίδασκε αρχικά η Μαρία Παραβάλου, μια αυστηρή, άριστη Παιδιάτρος μα πάνω απ όλα ένας θαυμάσιος άνθρωπος. Στη συνέχεια μας έκαναν μαθήματα αρκετοί από τους συνεργάτες του όπως π.χ. ο Τίμος Βαλαής»⁴⁰.

Οι Παιδιάτροι του Τμήματος πήγαιναν στην αίθουσα τοκετών πάντα όταν γεννούσε κάποια “πελάτισσα” των “μεγάλων” και βέβαια όταν τους καλούσε κάποιος Μαιευτήρας που αντιμετώπιζε πρόβλημα. Όμως πάρα πολλές φορές, αναφέρει η Β. Πίκουλα:

«Εμείς, οι Υπεύθυνες Μαίες, κάναμε ανάνηψη στην αίθουσα. Παρά τους δικαιολογημένους φόβους μας είχαμε κάνει επιτυχή ανάνηψη ακόμη και σε περίπτωση ασφυκτικών διδύμων»⁴¹,

ενώ ο Τίμος Βαλαής προσθέτει:

«Με την πείρα που είχα αποκτήσει από την προϋπηρεσία μου στο Νοσοκομείο του Λίβερπουλ, μας δινόταν η δυνατότητα να εφαρμόσουμε πλην των νέων μεθόδων στη νοσηλεία των

προώρων και την ανάνηψη των ασφυκτικών νεογνών στην αίθουσα.

Εμείς λοιπόν πρωταρχίσαμε την ανάνηψη. Η αίθουσα ήταν κοντά στο Τμήμα και οι Μαιευτήρες μας φώναζαν σε περίπτωση ανάγκης. Ήταν ηρωϊκές οι προσπάθειές μας τότε. Βέβαια δεν υπήρχαν πολλές γνώσεις για την παθοφυσιολογία του νεογνού και των τρόπων παρακολούθησης των αποτελεσμάτων της ανάνηψης. Μη ξεχνάμε ότι οι δυνατότητες επέμβασης ήταν ελάχιστες, Και αν ακόμη ήσουν μέσα στην αίθουσα δεν είχες πολλά πράγματα να κάνεις. Διασωλήνωση δε γινόταν παρά σπάνια και ακόμη σπανιότερα στην αίθουσα τοκετών. Σε κάποια περίπτωση είχε χρειασθεί να κάνω και ανοιχτή μάλαξη καρδιάς μετά από θωρακοτομή και βέβαια όχι με επιτυχία. Η καρδιά του νεογνού άρχισε να επαναλειτουργεί αρχικά αλλά μετά από κάποιες λίγες ώρες το νεογνό κατέληξε»⁴².

Τα νοσηλεύόμενα νεογνά του Τμήματος είναι εσωτερικά, δηλαδή αυτά που έχουν γεννηθεί στο «Μ. Αλεξάνδρα» ή εξωτερικά, δηλαδή αυτά που μεταφέρονται στο Μαιευτήριο απ όλη την Ελλάδα.

«Η μεταφορά των νεογνών από την αίθουσα τοκετών στο Τμήμα αρχικά γινόταν στην αγκαλιά. Αργότερα όταν αναμενόταν πρόωρος τοκετός στέλναμε στην αίθουσα τη φορητή θερμοκοιτίδα και μ' αυτή μεταφέραμε τα πρόωρα στο Τμήμα»⁴³.

Το υλικό του Τμήματος είναι πολύ περιορισμένο. Σχετικά με αυτό το πρόβλημα η Ρ. Τσαπάκη θυμάται:

«Είχαμε αρκετό ιματισμό, μα λίγες γυάλινες σύριγγες, μεταλλικές βελόνες, καθετηράκια αναρρόφησης, πεταλούδες και ομφαλικούς καθετήρες. Πήγαινα μια φορά τον μήνα στην αποθήκη για να αλλάξω τις 30 σπασμένες σύριγγες και μου έλεγαν:

30 σύριγγες σπασμένες; 30 σύριγγες σπασμένες; Πότε και γιατί τις σπάσατε;»⁴⁴.

Αλήθεια, αναρωτιέται η Α. Νάνου:

«Πόσες ώρες δεν είχαν καταναλωθεί για να ξεβουλώνουμε τις φραγμένες βελόνες και πόσες φορές δεν είχαμε τρυπηθεί όλες όταν ελέγγαμε τις βελόνες μήπως και έχουν άγκιστρο στην άκρη τους»⁴⁵,

ενώ η Ρ. Τσαπάκη συνεχίζει:

«Αρκετό από το υλικό που είχαμε ήταν από δωρεές όπως οι δύο πρώτες θερμοκοιτίδες Isollete το 1950 από την κ. Γουλανδρή που ταυτόχρονα είχε χαρίσει άλλες δύο στο Τζάνειο Νοσοκομείο του Πειραιά.

Από πλευράς νοσηλευτικών εντύπων είχαμε τα ακόλουθα:

Το ιστορικό της αιθούσης που στη συνέχεια συμπληρωνόταν από το ιστορικό του νεογνού στο Τμήμα. Υπεύθυνος για τη συμπλήρωσή του αρχικά ήμασταν εμείς οι Μαίες, στη συνέχεια ο ειδικευόμενος Μαιευτήρας και τελικά οι Παιδίατροι.

Το μητρώο νοσηλευομένων. Σ αυτό υπέγραφε η Μαία της αιθούσης που έφερε το νεογνό στο Τμήμα και η Μαία του Τμήματος που το παραλάμβανε.

Το βιβλίο νοσηλείας και το αντίστοιχο της Λογοδοσίας.

Το βιβλίο εξερχομένων και το βιβλίο θανάτων.

Διάφορα διαγράμματα όπως, βάρους σώματος, θερμοκρασίας, σιτίσεως κ.λπ.»⁴⁶.

Σύμφωνα με τη μαρτυρία του Τίμου Βαλαή δεν υπήρχαν εργαστηριακές μικρομέθοδοι. Λήψη καλλιέργειας αίματος γινόταν επί υποψίας λοιμώξεως, ενώ ήταν συχνό φαινόμενο οι λήψεις καλλιιεργειών κοπράνων⁴⁷.

«Το πιο απλό και καθημερινό πρόβλημα ήταν η λήψη αίματος για μέτρηση χολερυθρίνης. Γινόταν πραγματικός αγώνας για τη λήψη του αίματος με τις γυάλινες σύριγγες και τις μεταλλικές αποστειρωμένες βελόνες και με τις φλέβες να σπάνε συνέχεια»⁴⁸,

αναφέρει η Ρ. Τσαπάκη, ενώ η Δ. Τεφάνη θυμάται:

«Η νοσηλευτική ήταν δύσκολη, ήταν μεγάλο πρόβλημα. Όμως η σχολαστικότητα στη δουλειά μας, η μεγάλη ευσυνειδησία, η ευστροφία του πνεύματός μας, μα πάνω απ’ όλα η ανθρωπιά μας, μετρίαζαν το πρόβλημα. Εμείς οι Υπεύθυνες αρχίζαμε να καθαρίζουμε ντουλάπια, ράφια, νιπτήρες κ.λπ. μας έβλεπαν οι μαθήτριες Μαίες και συνέχιζαν αυτές την καθαριότητα»⁴⁹.

Αρχικά η χορήγηση ορού γίνεται υποδόρια αφού προηγουμένως μέσα στον ορό έχουν προστεθεί ένζυμα. Σπάνια γίνεται χορήγηση ορού σε πρό-

ωρο γιατί αρχίζει αμέσως σίτιση με γάλα.

Η τοποθέτηση ενός ορού είναι ένα φοβερό πρόβλημα μέχρι που οι ιατροί Τίμος Βαλαής και Περικλής Γεωργακόπουλος προτείνουν γύρω στα 1959 τη χρήση αυτοσχέδιων πεταλούδων.

Σχετικά με την κατασκευή πεταλούδων ο Τ. Βαλαής μας λέει:

«Μια από τις απασχολήσεις μου την εποχή εκείνη ήταν να φτιάχνω ένα είδος πεταλούδας. Υπήρχαν καθετήρες ναύλον, διάφορων διαμετρο-μάτων σε κουλούρες με το μέτρο. Έπαιρνα λοιπόν αυτά τα καθετηράκια και τα έκοβα σε μικρά τεμάχια. Έκοβα μια βελόνα 22Gr, 0,5cm πάνω από το (μπεκ), τοποθετούσα τα δύο κομμάτια της βελόνας στα δύο άκρα του καθετήρα και ζεσταίνοντας τις συνδέσεις αυτές το “scalpvein” ήταν έτοιμο»⁵⁰,

και η Α. Νάνου τον συμπληρώνει:

«Τις αυτοσχέδιες αυτές πεταλούδες τις τοποθετούσαμε σε διάλυμα Cετανλον για 24 ώρες. Στο μπολ που τις βάζαμε, κολούσαμε ένα λευκοπλαστάκι με την ημερομηνία και την ώρα τοποθέτησης για να ξέρει κανείς αν είναι αποστειρωμένη ή όχι»⁵¹,

και ο Τ. Βαλαής παρεμβαίνει:

«Μετά την τοποθέτηση της πεταλούδας έπρεπε να τη στεραιοώνουμε. Σκεφθήκαμε διάφορους τρόπους και ένας απ αυτούς ήταν η στήριξη της πεταλούδας στις επικράνιες φλέβες με γνψοταινία.

Με την επιστροφή μου από την Αγγλία, το 1959, διεπίστωσα ότι ήταν ανάγκη να αρχίσουμε την παρεντερική χορήγηση υγρών. Στο (Αλεξάνδρα) χειρουργούσαν τότε νεογνά οι θωρακοχειρουργοί Κατσαράς και Αλυγιζάκης καθώς και ο Μίχας που συχνά χειρουργούσε συγγενείς ατρησίες του πεπτικού σωλήνα. Νάρκωση έδινε η γυναίκα του Κατσαρά. Στα νεογνά αυτά έπρεπε να χορηγούμε υγρά ενδοφλεβίως.

Από αυτή την περίοδο θυμάμαι την πιο καταπληκτική περίπτωση που είχα την τύχη να δω. Ήταν ένα πρόωγο που έκανε ρήξη της μεκελείου αποφύσεως και εγκατέστησε περιτονίτιδα. Η διάγνωση έγινε γρήγορα και χειρουργήθηκε από τον Μίχα.

‘Όλα πήγαν καλά και για να επανέλθει η λειτουργία του εντέρου χρειάστηκαν δώδεκα ολόκληρες ημέρες. Σ αυτό το διάστημα χορηγήθηκαν στο πρόωρο αγοράκι ενδοφλεβίως υγρά χωρίς να γίνεται μέτρηση ηλεκτρολυτών γιατί για τη μέτρησή τους χρειάζονταν 5ml αίμα. Η χορήγηση των υγρών γινόταν με υπολογισμούς. Το πρόωρο αυτό σήμερα είναι ένας από τους πιο έγκριτους φαρμακοβιομήχανους της χώρας μας»⁵².

Μια άλλη κατηγορία νεογνών που έχει άμεση ανάγκη χορήγησης υγρών ενδοφλεβίως είναι τα πολύ μικρού βάρους γέννησης και η Κ. Σημωτά θυμάται τα εξής:

«Όλες οι Μαίες είχαμε παρατηρήσει ότι τα πολύ μικρού βάρους νεογνά που αρχικά ήταν μια χαρά, ζωηρούλια άρχιζαν το 2ο ή το 3ο 24ωρο της ζωής τους να παρουσιάζουν άπνοιες. Αναφέραμε στον κ. Βαλαή την παρατήρησή μας και τη σκέψη μας ότι στα νεογνά αυτά κάτι πρέπει να συμβαίνει, πιθανόν υπογλυκαιμία γιατί δεν είχαν σιτισθεί ακόμη και ότι κάτι έπρεπε να κάνουμε γι αυτό. Από τότε ο Τ. Βαλαής άρχισε να χορηγεί υγρά ενδοφλεβίως αμέσως με τη γέννηση, να τα σιτίζει νωρίτερα και δεν άφηγε πλέον να περάσουν 2 ή 3 24ωρα για να αρχίσει η σίτιση. Έτσι τα νεογνά ξεπερνούσαν αυτή τη φάση των απνοιών, φάση κατά την οποία είχαμε χάσει αρκετά νεογνά και μ αυτόν τον τρόπο μετά εξελίσσονταν σε φυσιολογικά παιδιά.

Από την αρχή που ανέλαβε ο Σ. Δοξιάδης είχε πει:

Είναι κρίμα να πεθαίνουν τα νεογνά από ίκτερο. Πρέπει να εφαρμόσουμε την αφαιμαξομετάγγιση. Κάποια στιγμή μαθεύτηκε ότι ο Δοξιάδης θα έκανε ο ίδιος την πρώτη αφαιμαξομετάγγιση στο (Αλεξάνδρα), στο νεογνό Χούσογλου αγόρι. Το Μαιευτήριο ήταν σε συναγερμό. Όλοι έλεγαν θορυβημένοι:

Ο Δοξιάδης θα αλλάξει στο χειρουργείο το αίμα ενός παιδιού!

Η αφαιμαξομετάγγιση έγινε μέσω της ομφαλικής φλέβας με ένα αυτοσχέδιο καθετήρα από πολυαιθυλένιο που εμείς είχαμε φτιάξει, μια μεταλλική στρόφιγγα τριών οδών που είχε συνδεθεί με τον καθετήρα, τη συσκευή αίματος και τη γυάλινη σύριγγα.

για των 20ml. Η ανταλλαγή του αίματος έγινε 20 - 20ml.

Σιγά-σιγά η αφαιμαξομετάγγιση άρχισε να γίνεται στο Τμήμα, στον θάλαμο των νεογνών. Ο χώρος στη διάρκεια της αφαιμαξομετάγγισης ζεσταινόταν με σόμπες ενώ τα νεογνά τα τοποθετούσαμε πάνω στο γραφείο προκειμένου να τους αλλάξουμε το αίμα τους»⁵³.

Με την επάνοδο του Τίμου Βαλαή από την Αγγλία το «Βρεφολογικόν Τμήμα» του «Μ. Αλαξάνδρα» έμελλε να γίνει πρωτοπόρο, σε παγκόσμια κλίμακα, όσον αφορά στη διερεύνηση του νεογνικού ικτέρου. Ο Καθηγητής Τ. Βαλαής θυμάται σχετικά με αυτό:

«Κατά την παραμονή μου στην Αγγλία, τα δύο τελευταία χρόνια ήμουν Επιμελητής στο Παιδιατρικό Τμήμα του Νοσοκομείου Southmend του Πανεπιστημίου του Μπρίστολ, έχοντας υπό την επίβλεψή μου μεταξύ άλλων και το Τμήμα Νεογεννητών και Προώρων δυναμικότητας 60 κλινών.

Διευθύντρια του Τμήματος ήταν η Καθηγήτρια Beryl Corner, η οποία μαζί με τη Victoria-Marry Cross στο Μπίρμιγχαμ και τη Smallpiece στην Οξφόρδη ήταν οι τρεις “Βασίλισσες των Προώρων” της Αγγλίας που μαζί με τον Elligran είχαν δημιουργήσει πρωτοποριακά Τμήματα και εφήρμοζαν νέες μεθόδους νοσηλείας των προώρων όπως τις ξέρουμε στα μέσα της δεκαετίας του '50 και του '60.

Εκεί έκανα τη διδακτορική μου διατριβή. Το θέμα της αφορούσε την κατανομή της χολερυθρίνης στο σώμα και τα ποσοτικά δεδομένα της απομάκρυνσης της χολερυθρίνης κατά την αφαιμαξομετάγγιση και επιπλέον πολλές εργασίες σχετικές με τον ίκτερο του νεογνού.

Σε κάποιο ταξίδι του Σπύρου Δοξιάδη στο Λονδίνο με την παρέμβαση της Ματίνας Παπαγιαννοπούλου-Παναγιωτοπούλου, που ήταν Επιμελήτριά του και ήταν κι αυτή στην Αγγλία για μετεκπαίδευση, συναντήθηκα μαζί του.

Του είπα για τις σπουδές μου και εκείνος με τη σειρά του μου είπε την κατάσταση που επικρατούσε τότε στην Ελλάδα. Από τη συζήτηση αυτή συμπεράνα ότι έπρεπε να μάθω καλά και το εργαστηριακό μέρος της διερεύνησης του νεογνικού

ικτέρου και των διαφόρων αιτίων του. Πήρα λοιπόν εκπαιδευτική άδεια και πήγα στην Τράπεζα Αίματος της περιοχής (Δ/ντής ο Gr. Tovey) και ασκήθηκα θεωρητικά και πρακτικά στις ομάδες αίματος, στον παράγοντα Rh, στη διασταύρωση, στην ανίχνευση ανόσων αντισωμάτων κ.λπ. Έτσι ήμουν έτοιμος να αντιμετωπίσω το θέμα του ικτέρου απ’ όλες τις πλευρές κάτι που και σήμερα ακόμη με βοηθάει όχι τόσο για να κάνω τη δουλειά μου αλλά κύρια για να καταλαβαίνω και να βρίσκω αδυναμίες σε εργασίες που γίνονται γιατί οι περισσότεροι κλινικοί ιατροί δεν έχουν υπ’ όψιν τους τα «εσωτερικά» του εργαστηρίου. Όταν γύρισα στην Αθήνα (Δεκέμβριος του 1958) ο Σ. Δοξιάδης δεν είχε κενή θέση στο Τμήμα του. Βρήκε ένα είδος υποτροφίας από την Εταιρία Pfizer και σαν εταίρος ερευνητής αναλαμβάνω και κλινικά καθήκοντα Επιμελητού στο (Βρεφολογικό Τμήμα του (Μ. Αλεξάνδρα). Τη θέση του Επιμελητού κατέχει η Πίτσα Καλπατσόγλου που είναι όμως στην Αγγλία για μετεκπαίδευση. Η Μαρία Παραβάλον και ο Ηρακλής Παρασκευόπουλος έχουν τελειώσει τη θητεία τους αλλά παραμένουν σαν συνεργάτες του Τμήματος.

Στα ίχνη της έλλειψης του G-6PD σαν αίτιο νεογνικού ικτέρου μπήκαμε κατά δύο τρόπους.

Η πρώτη ένδειξη ήταν η συζήτηση που είχα στην Αγγλία με τον Σπύρο Δοξιάδη που μου είχε πει τότε:

- Μάθε καλά τα περί ικτέρου γιατί στην Ελλάδα κάτι συμβαίνει. Στα περισσότερα νεογνά που έρχονται με πυρηνικό ίκτερο, το εργαστήριο βγάζει ότι δεν έχουν ασυμβατότητα Rh ή ομάδων. Επομένως κάτι άλλο περιέργο συμβαίνει.

Η δεύτερη ένδειξη ήταν μέσα από την οικογένειά μου. Μια πρώτη μου εξαδέλφη, τον καιρό που ήμουν στην Αγγλία, έχασε ένα παιδί από πυρηνικό ίκτερο. Τότε μου είχαν στείλει αίμα της μητέρας και του πατέρα. Κάναμε την πιο εμπειριστατωμένη έρευνα και δεν υπήρχε πια καμιά αμφιβολία ότι δεν υπήρχε ασυμβατότητα Rh ή ομάδων ή υποομάδων.

Μόλις γύρισα στην Ελλάδα η εξαδέλφη μου γεννάει ένα δεύτερο παιδί που κι αυτό έκανε έντονο ίκτερο χωρίς όμως να

παρουσιάζει σημεία πυρηνικού ικτέρου. Ο ίκτερος όμως αυτού του νεογνού κράτησε πολύ καιρό και τελικά έζησε. Και εκεί δεν υπήρχε ασυμβατότητα και το μυστήριο έμεινε πάλι. Οι υποψίες όμως ότι κάτι συμβαίνει αυξάνουν. Αρχίζουμε να κάνουμε τη δοκιμασία Motulsky.

Η εξαδέλφη μου γεννάει τρίτο παιδί στον Βόλο και μέχρι να το φέρει στην Αθήνα είχε εγκαταστήσει πυρηνικό ίκτερο. Προλάβαμε όμως και διαπιστώσαμε ότι πράγματι το νεογνό είχε έλλειψη του ενζύμου G-6PD. Βέβαια πήγε το μυαλό μου εκεί όταν διάβαζα τα πρώτα άρθρα για το G-6PD. Θυμήθηκα ότι από την οικογένειά μου μια θεία μου και η αδελφή της είχαν πάθει κναιμισμό κι έτσι τα συνδύασαμε και αρχίσαμε τη μελέτη για το G-6PD και κάναμε όλες εκείνες τις σχετικές εργασίες.

Ήμασταν οι πρώτοι, (Τίμος Βαλαής, Σπύρος Δοξιάδης και Φαίδων Φέσσας), στη διεθνή βιβλιογραφία, (*Lancet* 2: 44, 1960), που δημοσιεύσαμε εργασία με την οποία αποδεικνυόταν η σχέση της ενζυμικής αυτής ανωμαλίας των ερυθρών αιμοσφαιρίων και του έντονου νεογνικού ικτέρου στηριζόμενοι σε σημαντικό αριθμό περιπτώσεων. Εκ των υστέρων πληροφορηθήκαμε ότι ο Ranison στη Σαρδινία, σε τοπικό περιοδικό είχε δημοσιεύσει μεμονωμένες περιπτώσεις έντονου νεογνικού ικτέρου που οφειλόταν σε έλλειψη G-6PD καθώς και μια τρίτη ομάδα στη Σιγκαπούρη είχε κάνει το ίδιο.

Η συστηματοποίηση της μελέτης της συχνότητας και της αιτιολογικής κατανομής του νεογνικού ικτέρου στην Ελλάδα είχε σαν αποτέλεσμα, στην περίοδο αυτή, να γίνουν στο Τμήμα αυτό παρατηρήσεις και πάλι για πρώτη φορά στη διεθνή βιβλιογραφία που αφορούσαν διαφορές μεταξύ πληθυσμών ως προς τη συχνότητα του νεογνικού ικτέρου, (*Brid. Med. J.* 2: 1359, 1962).

Επίσης για πρώτη φορά αποδεικνύεται η αιμόλυση από εισπνοή ναφθαλίνης στα νεογνά, (*J. Ped.* 63: 904, 1963), η αιμολυτική δράση της *Novalgine* και του *Ocimum* και εκφράζεται η άποψη περί ηπατικής ανεπάρκειας του νεογνού που επιβεβαιώνεται αργότερα με εργασίες και άλλων ερευνητών, ενώ οι Μαίες όπως αναφέρει η Χανιωτάκη, σύντομα συνειδητοποιούν

την εμφάνιση ή την επίταση του ικτέρου μετά από τη χορήγηση *Karavit* και φυσικά δεν την ξαναχορηγούν.

Επί πλέον στο Τμήμα μας εφαρμόζουμε νέα τεχνική για την αφαιμαξομετάγγιση που εγώ επινόησα. Στη φάση της μετάγγισης του αίματος για αναπλήρωση του ήδη αφαιρεθέντος το αίμα ρέει στάγδην προς αποφυγή του μηχανικού τραυματισμού των ερυθρών και έτσι τη μείωση του ποσοστού των επανειλημμένων αφαιμαξομεταγγίσεων. (*Lancet*, 2: 496, 1960).

Χρησιμοποιούμε νέα συσκευή αφαιμαξομεταγγίσεων που σχεδιάστηκε από εμένα και φτιάχτηκε από τον Αμερικανικό οίκο *Pharmaseal and Don Baxter Inc*. Τη μέθοδο περιγράφει και ο Νίκος ο Λούρος στο βιβλίο της Μαιευτικής του, (σελ. 497). Η συσκευή αυτή ήταν μιας χρήσεως και με τη μέθοδο αυτή ένας «εκτελεστής» αφαιμαξομεταγγίσεως π.χ. εγώ ή κάποιος άλλος έκανε συγχρόνως δύο αφαιμαξομεταγγίσεις ρυθμίζοντας ανάλογα τον χρόνο αφαίρεσης και μετάγγισης του αίματος γιατί τότε οι αφαιμαξομεταγγίσεις ήταν πάρα πολλές.

«Για να μπορέσουμε να ακινητοποιήσουμε τα νεογνά στη διάρκεια της αφαιμαξομετάγγισης», αναφέρει η Π. Χανιωτάκη, «σκεφθήκαμε με την Τσαπάκη και φτιάξαμε τον «Σταυρό»:

«Ήταν ένας κανονικός ξύλινος σταυρός που τον τυλίγαμε με βαμβάκι και επίδεσμο για να είναι μαλακός και απ' έξω βάζαμε ένα νάυλον περιτύλιγμα που το αλλάζαμε σε κάθε νεογνό.

Στη συνέχεια ο Τ. Βαλαής επινοεί το δικό του τύπο Σταυρού που επικρατεί ως σήμερα. Η περιοχή που γινόταν η αφαιμαξομετάγγιση καλυπτόταν με αποστειρωμένα υποσέντονα και το νεογνό με αποστειρωμένα τετράγωνα και η περιοχή του ομφαλού αποκαλυπτόταν κάτω από την οπή του σχιστού χειρουργικού πεδίου»^{54, 55}.

Σχετικά με τις μεταγγίσεις ή τις ακτινοσκοπήσεις Α. Νάνου αναφέρει:

«Μεταγγίσεις κάναμε σπάνια και πάντα με γνάμνη σύριγγα και βελόνα. Ακτινοσκοπήσεις όμως κάναμε πολλές. Εμείς οι ίδιες κατεβάζαμε τα νεογνά στο Ακτινολογικό με τις φορητές θερμοκοιτίδες. Θυμάμαι ένα νεογνό, το Αστρινάκη κορότσι, ότι του κάναμε με τις ώρες καθημερινά ακτινοσκόπηση»⁵⁶.

Και συνεχίζει:

«Η αιμορραγία από τον ομφαλό είχε κάνει πολλές Μαίες να τρέμουν από την αγωνία όταν συνέβαινε κάτι τέτοιο και μέχρι να βρεθεί ο Παιδίατρος. Τότε δεν υπήρχαν τα κλείστρα και ο ομφαλός δενόταν με κορδελάκι. Το δέος γι αυτή την κατάσταση έκανε τις Μαίες να αγρυπνούν με μεγάλη προσοχή για τα νεογνά»⁵⁷.

Η Β. Πίκουλα και η Δ. Τεφάνη θυμούνται και εξιστορούν το πρόβλημα που είχαν με τις συχνές στοματίτιδες, τα υποθερμικά νεογνά, τις αναρροφήσεις εκκριμάτων:

«Το στόμα των νεογνών ήταν μια σκέτη πληγή, ήταν φοβερή η εικόνα τους. Πηγή μόλυνσης τα στήθη των μητέρων. Αρχικά φορούσαν μια ζώνη αντί για στηθόδεσμο και μ αυτή έσφιγγαν τα στήθη τους. Η ζώνη αλλαζόταν μόνο όταν φώναζε η γυναίκα και η οποία θήλαζε το μωρό της με στήθος βρώμικο και άπλυτο. Λίγο πριν το τέλος της θητείας του Δοξιάδη αρχίσαμε να δίνουμε στις γυναίκες στηθόδεσμους που τους αλλάζαμε πολύ συχνά, ενώ παράλληλα είχε συστηματοποιηθεί το γαλακτοκομείο κι έτσι γλυτώσαμε από τις στοματίτιδες.

Τα παγωμένα νεογνά τα ζεσταίναμε με θερμοφόρες. Τη θερμοκρασία τους τη μετρούσαμε κάθε μια ώρα, ενώ κανονικά τη μετρούσαμε πρωί- βράδυ. Αν υπήρχε λόγος η θερμομέτρηση γινόταν κάθε δύο ή τρεις ή και τέσσερις ώρες.

Οι αναρροφήσεις αρχικά γίνονται με απλούς σωλήνες, ρουφώντας με το στόμα τις εκκρίσεις, στη συνέχεια με σωλήνες που στη μια τους άκρη, προς το στόμα, είχαν ένα γυαλάκι και το 1961 περίπου πήραμε ηλεκτρικές συσκευές αναρρόφησης»^{58,59}.

Όσον αφορά τη χορήγηση οξυγόνου ο Τίμος Βαλαής αναφέρει ότι ποτέ δε χορηγούσαν πάνω από 30% όσο κυανωτικό κι αν ήταν το νεογνό και έτσι το θέμα χορήγησης οξυγόνου είχε λήξει, ενώ η Κ. Σημιωτά συμπληρώνει:

«Η χορήγηση οξυγόνου γινότανε από οβίδες που υπήρχαν δίπλα σε κάθε θερμοκοιτίδα. Η οβίδα είχε μανόμετρο πίεσης, ροόμετρο παροχής ως 10 l/min και υγραντήρα, φυσικά όχι θερμοαينόμενο. Το χορηγούσαμε δια μέσου της θερμοκοιτίδας αλλά όταν ήταν λίγο βαριά το χορηγούσαμε με ένα σωληνάκι από την οπή της οροφής της θερμοκοιτίδας.

Σύντομα πληροφορηθήκαμε τους κινδύνους που περικλείει η οξυγονοθεραπεία για τα πρόωρα. Οι Μαίες πια γνώριζαν καλά ότι έπρεπε να το χορηγούν προσεκτικά, με οικονομία και στις περιπτώσεις που χρειαζόταν μακροχρόνια χορήγηση οξυγόνου ήμασταν όλες ιδιαίτερα προσεκτικές. Βέβαια δεν είχαμε τη δυνατότητα μέτρησης της χορηγούμενης πυκνότητας οξυγόνου ούτε εκτίμησης των πραγματικών αναγκών του νεογνού. Από το 1960 μετρούσαμε σποραδικά αέρια αίματος. Θυμάμαι τη Χρυσοστομίδου να τρέχει στη Θεραπευτική Κλινική για να τα μετρήσει»⁶⁰.

Σχετικά με τη δυνατότητα αλλαγής των φιαλών οξυγόνου δεν υπήρχε πρόβλημα και το γιατί μας το πληροφορεί η Ρ. Τσαπάκη, καθώς και οι άλλες Μαίες, με ένα χαμόγελο, λίγο πονηρό, θα έλεγε κανείς:

«Υπήρχε ένας εργάτης από την Αίγυπτο, ο Κώστας. Ήταν πάρα πολύ τυπικός στη δουλειά του και του άρεσε να είναι ξύπνιος όλη τη νύχτα γιατί το Τμήμα στη νυχτερινή βάρδια ήταν γεμάτο από κοριτσόπουλα και του Κώστα του άρεσε να τα βοηθάει!!! Έκανε λοιπόν συχνά έλεγχο στις οβίδες και μας έλεγε:

Κορίτσια η οβίδα θα τελειώσει σε 20 λεπτά. Θα σας φέρω άλλη.

Έτσι δεν αντιμετωπίσαμε ποτέ πρόβλημα από έλλειψη οξυγόνου και τα πιο πολλά απ αυτά τα κοριτσόπουλα τον αγαπούσαν! ...»⁶¹.

Και η Ρ. Τσαπάκη συνεχίζει:

«Η χορήγηση αντιβιοτικών γινόταν ενδομυϊκά. Το αρχικό μας σχήμα ήταν πενικιλίνη και στρεπτομυκίνη, μετά χλωραμφαινικόλη και στη συνέχεια διάφορα άλλα. Το πρόβλημα όμως δεν ήταν η χορήγηση αντιβίωσης αλλά τα πολλά αποστήματα που είχαμε στα σημεία των ενέσεων. Σύντομα όμως με την έναρξη της λειτουργίας των κλιβάνων αποστείρωσης του «Μ. Αλεξάνδρα» και τη χρησιμοποίηση κλιβανισμένων και όχι αποστειρωμένων με βρασμό, συρίγγων και βελονών, τα αποστήματα σχεδόν εξαφανίσθηκαν.

Στα μικρά πρόωρα αρχίζαμε σίτιση με την έναρξη του 2ου 24ωρου. Τα πρώτα τους γεύματα ήταν γλυκόζη και στη συνέχεια δίναμε μητρικό γάλα. Βγάζαμε από τις μητέρες σε ένα

μπολάκι το πύαρ ή το γάλα τους, το βράζαμε και μετά το χορηγούσαμε. Αν η μητέρα είχε φύγει από το Μαιευτήριο, έφερε το γάλα της μια φορά την ημέρα στο Τμήμα. Το βάζαμε στο ψυγείο και από εκεί παίρναμε την ποσότητα που θέλαμε μέσα σ ένα μπολ, τη βράζαμε και στη συνέχεια τη χορηγούσαμε στο μωρό της. Αν η μητέρα δεν είχε γάλα χρησιμοποιούσαμε κονιοποιημένο γάλα της Nutricia, το Camelco.

Αρχικά τα γάλατα γινόντουσαν σε κάθε βάρδια. Στην πρωινή βάρδια τα παρασκεύαζε η γαλακτοκόμος ενώ στις υπόλοιπες τα έφτιαχναν οι μαθήτριες Μαίες. Σε κάθε όροφο, 1ο και 2ο, ετοιμάζονταν τα γάλατα του Τμήματος Νεογνών και Προώρων αλλά παράλληλα και τα γάλατα των νεογνών που ήταν στις αντίστοιχες πτέρυγες.

Το 1961, με υπόδειξη της Προϊσταμένης Β. Λαμπρινοπούλου, ο Σ. Δοξιάδης έφερε από το Κέντρο Βρεφών η «Μητέρα» μια εκπαιδευμένη γαλακτοκόμο, την Τζανάκη, η οποία ανέλαβε το γαλακτοκομείο ως το 1990 που απεχώρησε από την Υπηρεσία. Έτσι για πρώτη φορά ετοιμάζονται τα γάλατα όλου του 24ώρου και επιπλέον κλιβανίζονται αρχικά σε υγρό κλίβανο και στη συνέχεια σε ξηρό. Και στις δύο περιπτώσεις η αποστείρωση ήταν τέλεια. Το γαλακτοκομείο αρχικά ήταν στον δεύτερο όροφο, δίπλα από το γραφείο της Προϊσταμένης»⁶².

Για τον τρόπο σίτισης των νεογνών η Α. Νάνου θυμάται:

«Στα πολύ μικρά πρόωρα το γάλα το δίναμε με το σταγονόμετρο. Όλες μας με τις ώρες καθόμασταν δίπλα στα πρόωρα προσπαθώντας μ αυτό τον τρόπο να τα σιτίσουμε. Στα κάπως μεγαλύτερα πρόωρα η σίτιση γινόταν με το κονταλάκι. Στα πιο μεγάλα βάζαμε ελαστικούς ρινογαστρικούς καθετήρες λίγο πριν τη σίτιση και τους βγάζαμε αμέσως μετά. Σπάνια ήταν μόνιμος ο ρινογαστρικός καθετήρας και τότε τον στερεώναμε με λευκοπλάστη. Τέλος τα τελειόμηνα τα ταίζαμε με αποστειρωμένα μιμιπερόν»⁶³.

Τις αρχές του Τμήματος, σε περίπτωση επιδείνωσης ενός νεογνού, μας τις υπενθυμίζει η Ρ. Τσαπάκη:

«Όταν ένα νεογνό “βάραινε” τη νύχτα, για να ειδοποιήσου-

με τους γονείς, τηλεφωνούσαμε στην Αστυνομία γιατί τότε δεν υπήρχαν πολλά τηλέφωνα και πάντοτε βέβαια είχαμε τη συμπαράστασή της. Στην αρχή όλα τα νεογνά που ήταν βαριά άρρωστα, σε συνεννόηση με τον πατέρα, τα βαπτίζαμε κανονικά με Ιερέα. Είδαμε όμως ότι το γεγονός αυτό δημιουργούσε μια άσχημη κατάσταση στους γονείς και σιγά-σιγά το σύστημα ατόνησε. Έτσι μόνο όταν βλέπαμε ότι παρά τις προσπάθειες όλων μας το νεογνό θα κατέληγε, μόνο τότε κάναμε πρόταση στους γονείς για βάπτιση αλλιώς γινότανε αεροβάπτισμα»⁶⁴.

Σχετικά με τη θνησιμότητα των προώρων την περίοδο αυτή ο Τ. Βαλαΐς αναφέρει ότι η άμεση θνησιμότητα, (πρώιμη νεογνική), ήταν περίπου 20%, ενώ για τις νεκροτομές των προώρων του Τμήματος μας λέει:

«Η έλλειψη προσωπικού στο Παθολογοανατομικό Εργαστήριο του Μαιευτηρίου και η αδυναμία του να καλύψει τις ανάγκες του «Βρεφολογικού Τμήματος» με ώθησαν στο να αναλάβω την εκτέλεση όλων των νεκροτομών του Τμήματος λόγω της εκπαίδευσής μου στο Παθολογοανατομικό εργαστήριο του Νοσοκομείου Southmand. Κατ’ αυτόν τον τρόπο συνέβαλα στην εξύψωση της επιστημονικής εργασίας και της εκπαίδευσής που παρείχε τότε το Τμήμα μας»⁶⁵.

Η συνεργασία ιατρών και Μαιών στην περίοδο αυτή ήταν άριστη. Οι Μαιές βοηθούσαν τους ιατρούς στις δουλειές τους π.χ. στη στατιστική του Τμήματος και αυτοί με τη σειρά τους τις Μαιές στις δικές τους. Βέβαια μικροπροστριβές δεν έλλειπαν γιατί η ένταση της δουλειάς ήτανε μεγάλη κι έτσι ξέσπαγαν και μικροκαυγάδια. Η κυριότερη αιτία των καυγάδων ήταν οι βουλωμένες βελόνες ή οι βελόνες με άγκιστρο. Τότε τις περισσότερες φορές η σύριγγα με τη βελόνα εκσφενδονιζόταν από τον ιατρό στην άλλη άκρη του Τμήματος.

Ο Σπύρος Δοξιάδης κάθε Τετάρτη μαζί με τους ιατρούς του πήγαιναν σε κάποιο κέντρο, έτρωγαν και ταυτόχρονα μιλούσαν για επιστημονικά θέματα ή για τα προβλήματα του Τμήματος. Πολλές φορές διοργάνωνε συγκεντρώσεις στο σπίτι του και μερικές φορές οι τοίχοι ήταν στολισμένοι με αφίσες που είχαν σαν θέμα τους διάφορα γεγονότα από το Τμήμα όπως π.χ. νεογνά που φώναζαν ότι δε θέλουν να πάνε στο «Νοσοκομείο»⁶⁶.

Οι ιατροί με τις οικογένειές τους και οι Μαιές που είχαν ημέρα ανάπαυ-

σης πήγαιναν εκδρομές, διασκεδάζαν σε διάφορα κέντρα ή διοργάνωναν συγκεντρώσεις σε διάφορα σπίτια π.χ. του Τ. Βαλαή, της Κ. Σημωτά κ.λπ.

Με την πάροδο των χρόνων η λειτουργία του Τμήματος συνεχώς βελτιωνόταν ενώ παρέμεναν οι παραδόσεις του, γεγονός που έγινε σεβαστό απ' όλους τους επόμενους Διευθυντές και ποτέ κανείς τους δεν είπε:

«Αφού αυτό έκανε ο προηγούμενος από μένα εγώ δεν το κάνω»,
ομολογούν παλιές και νέες Μαίες του Ιδρύματος.

Είμαστε πια στις αρχές Απριλίου του 1962. Τα μεσάνυχτα της 11ης Απριλίου του χρόνου αυτού αποφασίζεται ν' αρχίσει από το πρωί της επομένης ημέρας η λειτουργία του Νοσοκομείου Παίδων «*Η Αγία Σοφία*» στα νέα του κτίρια.

Από το «*Βρεφολογικόν Τμήμα*» του «*Μ. Αλεξάνδρα*» θα προέλθει η πρώτη ομάδα των ιατρών που θα το στελεχώσει και που είναι, ο Σπύρος Δοξιάδης Διευθυντής, ο Τίμος Βαλαής Επιμελητής, ο Γεώργιος Παναγόπουλος και ο Δημήτριος Δεληγιώργης βοηθοί και μαζί μια Μαία, η πρώτη Προϊσταμένη του νέου κτιρίου, η Παρασκευή Χανιωτάκη.

Ας μου επιτραπεί να τελειώσω την περίοδο αυτή με τα λόγια του Βαλαή:

«Την εποχή εκείνη στο «Αλεξάνδρα» βάζαμε τις σωστές βάσεις για τη νοσηλεία των νεογνών και την εποχή που φεύγαμε δεν ήταν και πολύ διαφορετική απ' ότι ίσχυε στην Αγγλία εκτός από μικρολεπτομέρειες. Υπήρχε αποστείρωση των “μιμπερό” των γαλάτων, οι θερμοκοιτίδες ήταν ίδιες όπως στην Αγγλία, βέβαια δε γινόταν ακόμη αντιμετώπιση νεογνών με αναπνευστική δυσχέρεια και δεν είχαμε συσκευές παρακολούθησης των ζωτικών τους λειτουργιών, πάντως σε γενικές γραμμές το επίπεδο νοσηλείας του Τμήματος ήταν ίδιο με εκείνο του αντίστοιχου Τμήματος στο Bristol»⁶⁷.

Περίοδος 1962-1972

Δ/ντής ο Κωνσταντίνος Ιωάν. Παπαδάτος

Το 1962 αναλαμβάνει τη Διεύθυνση του «Βρεφολογικού Τμήματος» ο Κωνσταντίνος Παπαδάτος. Ο Ομότιμος πια Καθηγητής της Παιδιατρικής της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου των Αθηνών Κωνσταντίνος Παπαδάτος με συγκίνηση θυμάται την ημέρα που παρέλαβε το «Βρεφολογικόν Τμήμα» από τον Σ. Δοξιάδη και αναπολεί:

«Εκείνο που θυμάμαι και το λέω με πολύ αγάπη είναι ότι υπήρχε καταπληκτικό προσωπικό με βασικά στελέχη τη Ρ. Τσαπάκη, την Αρετή Νάνου, την Νίκη Πλωκαμάκη και άλλες.

Οι ιατροί του Τμήματος αποτελούσαν μια ομάδα, η οποία ήταν σφιχτά δεμένη μεταξύ της και έκανε μια ωραία δουλειά. Βέβαια δεν είχε τα μέσα που έπρεπε να έχει ένα τέτοιο Τμήμα, που υποστήριζε ένα Μαιευτήριο σαν το «Αλεξάνδρα» με 12.000 τοκετούς τον χρόνο.

Το ιατρικό προσωπικό ήταν αρκετό για να καλύπτει τις ανάγκες του Τμήματος και συνεργάτες μου την περίοδο αυτή είναι ο Κων/ντίνος Στεριόπουλος, ο Δημοσθένης Αλεξίου, ο Χαράλαμπος Σαράφογλου, ο Εδμόνδος Τζαρτζούρας, η Πίτσα Πρεβεδουράκη, η Αγλαΐα Πετροπούλου, ο Αντώνης Πάσχος, η Κούκου-Γεωργούλη, η Λιάπη κ.ά.

Το νοσηλευτικό προσωπικό ήταν ικανοποιητικό σε αριθμό σε σύγκριση με σήμερα. Επιπλέον υπήρχαν οι μαθήτριες της Σχολής Μαιών, τις οποίες ξέραμε και με την πρόσβαση που είχαμε στη Διευθύνουσα και στη Διοίκηση του Μαιευτηρίου κάναμε επιλογή και στο Τμήμα μας παίρναμε τις καλύτερες. Το νοσηλευτικό προσωπικό λοιπόν το αποτελούσαν:

Αντικαθιστώσα Προϊσταμένη Μαία: η Ροδάνθη Τσαπάκη.

Υπεύθυνες Μαίες: η Αρετή Νάνου, η Βασιλική Πίκουλα, Αικατερίνη Τεφάνη, η Μπενάκη, η Λυμπερίου, η Μιχάλου, η Νίκη Πλωκαμάκη, η Θεωδώρα Φωτεινοπούλου, η Ριτινιώτου κ.ά.

Το Τμήμα έχει την αρχική του μορφή αλλά οι τοκετοί ανέρχονται στις 12-13.000 τον χρόνο. Νομίζω ότι μπορούσα να το χαρακτηρίσω σαν Τμήμα Ειδικής Νοσηλείας ή Επιπέδου II. Την εποχή αυτή η εντατική νοσηλεία είναι υποτυπώδης ή σποραδική θα έλεγε κανείς.

Κατά τη διάρκεια της θητείας μου γίνονται αλλαγές στη χρήση των αρχικών του χώρων. Έτσι:

Στο δεύτερο όροφο ο μεγάλος θάλαμος σταθεροποίησης γίνεται θάλαμος προώρων με 10-11 θερμοκοιτίδες. Το «Νοσοκομείο», δηλαδή η απομόνωση, μετατρέπεται σε γραφείο Διευθυντού όπως και μέχρι σήμερα. Αποκτάται το δωμάτιο 24 που

μαζί με το παλιό Τμήμα Προώρων γίνονται θάλαμοι για μεγάλα πρόωρα και νεογνά που είναι καλά.

Στον πρώτο όροφο γίνονται ανάλογες μετατροπές και εκεί πλέον μεταφέρεται, από τον 2ο όροφο που ήταν, το «Νοσοκομείο».

Στον τέταρτο όροφο για πρώτη φορά διαμορφώνεται ένας θάλαμος που φιλοξενεί πλέον τα εξώγαμα και στον όροφο αυτό εγκαθίσταται και το γαλακτοκομείο.

Στο Τμήμα αποκτάμε κεντρική παροχή οξυγόνου και η κάθε μια από τις 30 περίπου θερμοκοιτίδες, από τις οποίες μόνο λίγες είναι τελευταίας τεχνολογίας, έχει τη δική της παροχή οξυγόνου.

Το *Arggar Scoor* εφαρμοζόταν πολύ σωστά, και με βάση αυτό, το νεογνό κατευθυνόταν στους διάφορους θαλάμους για νοσηλεία.

Καταργείται η προληπτική χορήγηση αντιβίωσης, ανάλογα με το είδος του τοκετού, ενώ αρχίζει η χορήγηση φαρμάκων και η συστηματική χορήγηση υγρών ενδοφλεβίως, από γεννήσεως, στα πρόωρα, γιατί πλέον υπάρχουν οι «πεταλούδες».

Η οξυγονοθεραπεία γίνεται μέσω θερμοκοιτίδος με τη βοήθεια της «σημαίας» της. Οξυγονόμετρα παίρνουμε στο τέλος της θητείας μου. Αναλυτής αερίων αίματος υπήρχε στη Θεραπευτική Κλινική του Πανεπιστημίου, (Δ/ντής-Καθηγητής ο Βασίλειος Μαλάμος), από το 1962. Ήθελες περίπου 30min για να τα μετρήσεις. Η παρακολούθηση των αερίων αίματος δεν είναι συστηματική αλλά ο συνεργάτης μου Δημοσθένης Αλεξίου παρακολουθούσε πολύ στενά, συστηματικά, τα αέρια αίματος.

Στα νοσηλευτικά έντυπα αρχίζει για πρώτη φορά η συστηματική καταγραφή των ζωτικών σημείων των νεογνών καθώς και πολλών άλλων παραμέτρων π.χ. έμετοι, διάρροιες, κενώσεις (είδος, σύσταση) κ.λπ.

Η προμήθεια υλικού ήταν δύσκολη και από την άλλη μεριά δεν υπήρχε και υλικό αυτό που υπάρχει σήμερα για να το προμηθευθούμε.

Έβγαίνα έξω σε φίλους ή σε Εταιρείες και παρακαλούσα. Η υπόσχεση του εφοπλιστού Ι. Λάτση ότι θα προσφέρει 25 θερ-

μοκοιτίδες στο Μαιευτήριο Αλεξάνδρα δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ. Ήμουν όμως τυχερός γιατί Διοικητικός Διευθυντής του «Αλεξάνδρα» ήταν ο μακαρίτης ο Κώστας Βαρσαμής, ένας άνθρωπος με οράματα και διάθεση να προωθεί χίλια δυο πράγματα, που σκοτωνόταν στη δουλειά και έτσι χάρις σ’ αυτόν είχαμε τα απαραίτητα.

Αντιμετωπίζαμε αρκετές φορές προβλήματα στην ανεύρεση αίματος. Θυμάμαι τις εκκλήσεις που κάναμε από το ραδιόφωνο. Η ανταπόκριση του κόσμου ήταν πολύ ζεστή και πολύ ευχάριστη. Θυμάμαι τις εκατοντάδες των ανθρώπων που ερχόντουσαν με δίκυκλα, τρίκυκλα, μοτοσυκλέτες και με κάθε μεταφορικό μέσο για να δώσουν αίμα.

Η νοσηρότητα του Τμήματος ήταν η ακόλουθη:

Ο ίκτερος, που την εποχή του Σπύρου Δοξιάδη είχε καταστήσει το «Αλεξάνδρα» κέντρο ικτέρου, εξακολούθησε να καλύπτει αρκετό ποσοστό της δραστηριότητός μας. Η ασυμβατότητα Rh ήταν πολύ συχνή και ο ίκτερος γενικά απασχολούσε πολλούς από τους συνεργάτες μου.

Οι συγγενείς ανωμαλίες ήταν πολλές. Οι σοβαρές αποτελούσαν το 3% των γεννήσεων και οι ελαφρότερες το 7%. Συγγενή σύφιλη βλέπαμε καμιά φορά.

Στην εποχή μου νοσηλεύθηκε και το πρώτο νεογνό με νεογνικό τέτανο που μεταφέρθηκε στο Μαιευτήριο από Ιδιωτική Κλινική. Από το 1954 ως το 1972 που απεχώρησα κανένα νεογνό του Μαιευτηρίου δε νόσησε από τέτανο.

Επιδημίες λοιμώξεων είχαμε, όχι όμως συχνά. Είχαμε όμως μεγαλύτερη ευχέρεια απ’ ότι έχουν οι σημερινοί να κλείνουμε το Τμήμα Προώρων γιατί είχαμε αρκετούς χώρους για να μεταφέρουμε το Τμήμα.

Η θνησιμότητα του Τμήματός μας ήταν η ακόλουθη:

Στα νεογνά με διάρκεια κύησης 26-30 εβδομάδων 30-100%.

Στα νεογνά με διάρκεια κύησης 31-34 εβδομάδων 10-40%.

Στα νεογνά με διάρκεια κύησης 35-40 εβδομάδων 5-10%.

Η ερευνητική μας εργασία αφορούσε τα ακόλουθα θέματα:

Είχαμε μετρήσει τις ανοσοσφαιρίνες σε σχέση με την ηλικία

κήσης που έτυχε πολύ καλής υποδοχής έξω. Με τον Δημοσθένη Αλεξίου είχαμε κάνει μια πραγματεία, ένα βιβλίο, σχετικά με το ανοσοποιητικό σύστημα του νεογνού, δεδομένου ότι είχα μετεκπαιδευτεί έξω για λίγους μήνες σε θέματα ανοσολογίας, τομέας που τότε με ενδιέφερε.

Είχαμε κάνει, πάλι με τον Αλεξίου, ανθρωπομετρικές καμπύλες ανάλογα με την ηλικία κήσης χωρίς όμως να δώσουμε μεγάλη δημοσιότητα στο γεγονός.

Ο Σαράφογλου έκανε πλακουντογραφίες για να βρει τη συσχέτιση με το είδος και την έκβαση του τοκετού. Ήταν μια φοβερή κοπιαστική δουλειά. Δεκάδες πλακούντες πήγαν στο Ακτινολογικό και τελικά δεν υπήρξε θετικό αποτέλεσμα.

Στα τέλη της δεκαετίας του '60 κάνουμε στο «Αλεξάνδρα» την πρώτη ενδομήτρια μετάγγιση αίματος στην Ελλάδα σε έμβρυο με ασυμβατότητα Rh. Η μάνα αυτή έχανε τα μωρά της, αποβάλλοντας ή γεννώντας νεογνά με ύδρωπα ανά σάρκα.

Δημιουργείται λοιπόν μια ομάδα από Παιδιάτρους (Κων. Παπαδάτος και συνεργάτες), Μαιευτήρες (Κώστας Πρεβεδουράκης και συνεργάτες) και Ακτινολόγους (Γρηγόρης Ποντήφικας και Γιάννης Κωνσταντάς).

Η μητέρα ήταν έντονα ευαισθητοποιημένη. Κάνουμε τη μετάγγιση και προσπαθούμε να παρατείνουμε την κήση. Το έμβρυο έζησε μερικές ημέρες, αλλά τελικά είχαμε ενδομήτριο θάνατο.

Τόσο εγώ όσο και οι συνεργάτες μου κάναμε στη Σχολή Μαιών Γενική Παιδιατρική με έμφαση στη Νεογνική Παιδιατρική σαν ξεχωριστό μάθημα προκειμένου στη συνέχεια να επιλέξουμε τις καλύτερες Μαίες για το Τμήμα μας. Ο Κ. Στεριόπουλος είχε εκδώσει τότε ένα βιβλίο Νεογνολογίας το οποίο δινόταν στις μαθήτριες Μαίες.

Η συνεργασία μου με τον Νίκο Λούρο ήταν αρχικά πολύ ζεστή και ευχάριστη μέχρι που κάποια στιγμή συγκρουστήκαμε λιγάκι. Η αιτία της σύγκρουσης ήταν το γεγονός ότι εγώ ως εκλέκτορας του Πανεπιστημίου των Πατρών είχα ψηφίσει σαν Καθηγητή της Παιδιατρικής τον σημερινό Καθηγητή Ν. Μπε-

ράτη, ενώ ο Λούρος υποστήριζε κάποιον άλλο. Γενικά ο Ν. Λούρος κτυπούσε τους εξ Αμερικής προερχομένους»⁶⁸.

Όλοι οι συνεργάτες του Κ. Παπαδάτου έχουν ευχάριστες αναμνήσεις από τις συγκεντρώσεις που διοργάνωνε ο Καθηγητής σπίτι του τα Χριστούγεννα ή τις γιορτές και από τα δώρα που τους χάριζε με πολύ αγάπη η Κυρία Παπαδάτου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

1. Μακκά Γ. Ν.: Έργα και Τίτλοι Γεωργίου Ν. Μακκά, Διδάκτορος της Ίατρικης, Διευθυντού του Παθολογικού Τμήματος του Νοσοκομείου των Παίδων «Ἡ Ἁγία Σοφία», Ἐν Ἀθήναις, Βασιλικὸν Τυπογραφεῖον Νικ. Χιώτη, 1911.
2. Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον, Παιδιατρικὴ Κλινικὴ: ἔγγραφο, ἀριθμ. πρωτ. 404, Ἀθήνα 31- 8- 1938, σελ. 67.
3. Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον, Παιδιατρικὴ Κλινικὴ: Πίναξ (ἀριθμ. 1391) Ὑποψηφίων Μαιῶν γενομένων δεκτῶν ὅπως ὑποστῶσιν τὰς ἐπ’ ἀδεία Πρακτικὰς ἑξετάσεις κατὰ τὴν Συνεδριαν τῆς 20ης Δεκεμβρίου 1935.
4. Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον: Πρυτανικὴ Λογοδοσία Γεωργίου Δέμβου, Ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους 1913-1914, σελ. 227-234. Ἀθήνα 1915.
5. Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον: Πρυτανικὴ Λογοδοσία Γεωργίου Δέμβου, Ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους 1913-1914, σελ. 227-234. Ἀθήνα 1915.
6. Ἐφημερίς: *ΕΣΤΙΑ*, 11 Φεβρουαρίου 1936.
7. Ἐφημερίς: *ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ*, 12 Φεβρουαρίου 1936.
8. Ἐφημερίς: *ΕΣΤΙΑ*, 11 Φεβρουαρίου 1936.
9. Ἐφημερίς: *ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ*, 12 Φεβρουαρίου 1936.
10. Ἐφημερίς: *ΕΣΤΙΑ*, 12 Φεβρουαρίου 1936.
11. Ἐφημερίς: *ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΓΝΩΜΗ*, 13 Φεβρουαρίου 1936.
12. Ἐφημερίς: *ΗΜΕΡΗΣΙΟΣ ΚΗΡΥΞ*, 13 Φεβρουαρίου 1936.
13. Ἐφημερίς: *ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ*, 16 Φεβρουαρίου 1936.
14. Ἐφημερίς: *ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 19 Φεβρουαρίου 1936.
15. Ἐφημερίς: *ΤΥΠΟΣ*, 19 Φεβρουαρίου 1936.
16. Ἀργυροπούλου Φιλομίλας, Μαίας: Προσωπικὴ μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήνα 1994.
17. Ἀργυροπούλου Φιλομίλας, Μαίας: Προσωπικὴ μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήνα 1994.
18. Δαβάνη Ἰωάννου: Προσωπικὴ μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήνα 1994.
19. Εὐριπίδου Σαμαρά: Προσωπικὴ μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήνα 1994.
20. Δαβάνη Ἰωάννου: Προσωπικὴ μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήνα 1994.
21. Δαβάνη Ἰωάννου: Προσωπικὴ μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήνα 1994.
22. Λαμπρινοπούλου Βασιλικῆς: Προσωπικὴ μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήνα 1994.
23. Νάνου Ἀρετῆς: Προσωπικὴ μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήνα 1994.
24. Λαμπρινοπούλου Βασιλικῆς: Προσωπικὴ μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήνα 1994.

25. Λαμπρινοπούλου Βασιλικής: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1994.
26. Λαμπρινοπούλου Βασιλικής: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1994.
27. Λαμπρινοπούλου Βασιλικής: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1994.
28. Λαμπρινοπούλου Βασιλικής: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1994.
29. Σαμαρά Εὐριπίδου: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1994.
30. Λούρου Νικ. Κ.: Χθές, Ἀθήνα 1981.
31. Βαλαή Τίμου: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
32. Νάνου Ἀρετῆς: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1994.
33. Βαλαή Τίμου: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
34. Τσαπάκη Ροδάνθης: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
35. Τσαπάκη Ροδάνθης: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
36. Χανιωτάκη Παρασκευῆς: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
37. Πίκουλα Βασιλικῆς: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
38. Τσαπάκη Ροδάνθης: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
39. Τεφάνη Δήμητρας: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
40. Νάνου ἄρτεμης: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
41. Πίκουλα Βασιλικῆς: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
42. Βαλαή Τίμου: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
43. Μαίες Μ. Ἀλεξάνδρα: Προσωπικές μαγνητοφωνημένες μαρτυρίες, Ἀθήναι 1995.
44. Τσαπάκη Ροδάνθης: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
45. Νάνου Ἀρετῆς: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1994.
46. Τσαπάκη Ροδάνθης: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
47. Βαλαή Τίμου: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
48. Τσαπάκη Ροδάνθης: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
49. Τεφάνη Δήμητρας: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
50. Βαλαή Τίμου: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
51. Νάνου Ἀρετῆς: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1994.
52. Βαλαή Τίμου: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
53. Σημιωτᾶ Κωνσταντίνας: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
54. Βαλαή Τίμου: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
55. Χανιωτάκη Παρασκευῆς: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
56. Νάνου Ἀρετῆς: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1994.
57. Νάνου Ἀρετῆς: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1994.
58. Πίκουλα Βασιλικῆς: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
59. Τεφάνη Δήμητρας: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
60. Σημιωτᾶ Κωνσταντίνας: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
61. Τσαπάκη Ροδάνθης: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
62. Τσαπάκη Ροδάνθης: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
63. Νάνου Ἀρετῆς: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1994.
64. Τσαπάκη Ροδάνθης: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
65. Βαλαή Τίμου: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
66. Χανιωτάκη Παρασκευῆς: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
67. Βαλαή Τίμου: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1995.
68. Παπαδάτου Κωνσταντίνου: Προσωπική μαγνητοφωνημένη μαρτυρία, Ἀθήναι 1996.

Παιδιατρικά θέματα
στην Βιολογική Επιτροπή
του εν Κωνσταντινούπολει
Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου
(1898-1904)

Δημήτριος Καραμπερόπουλος
Παιδίατρος, διδάκτωρ Ιστορίας της Ιατρικής

Το 1860 σε μία από τις πολλές συναντήσεις εξεχόντων προσωπικοτήτων της Κωνσταντινουπόλεως δόθηκε το έναυσμα για την ίδρυση την επόμενη χρονιά το 1861 ενός μορφωτικού σωματείου που πήρε το όνομα «Ο εν Κωνσταντινουπόλει Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος»¹. Πρωτεργάτες ήταν οι ιατροί Σπυρίδων Μαυρογένης² (1816-1902) ανακτορικός ιατρός του Σουλτάνου και ο ιατροφιλόσοφος Ηροκλής Βασιιάδης (1821-1890) για το οποίο λέγεται ότι όταν συνόδευσε του δύο γιους του στο Παρίσι για σπουδές γράφτηκε στην Ιατρική Σχολή του Παρισιού και το 1858 ανακηρύχθηκε διδάκτωρ με την εργασία του σχετικά με την γυμναστική στους αρχαίους Έλληνες³. «Ο εν Κωνσταντινουπόλει Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος» είχε πολυσχιδή δράση, λειτούργησε μέχρι το 1922 και θεωρήθηκε ως το υπουργείο Παιδείας των Αλύτρωτων Ελλήνων. Εξέδιδε και το ομώνυμο περιοδικό στο οποίο καταχωρίζονταν τα Πρακτικά και τα θέματα των Επιτροπών, μία εκ των οποίων ήταν και η Βιολογική, στην οποία γίνονταν συζητήσεις και ανακοινώσεις ιατρικών θεμάτων.

Διερευνήσαμε τους τόμους με τα πρακτικά της Βιολογικής Επιτροπής των ετών 1898 έως 1908 και καταγράψαμε τα παιδιατρικά θέματα, τα οποία ανακοινώθηκαν στις συνεδριάσεις της. Αυτά είναι συνολικά 26 το αριθμό και αποτελούν μάλιστα το 1/4 των δημοσιευμένων ιατρικών θεμάτων της Βιολο-

○

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΜΟΣ ΚΖ'

ΣΥΛΛΟΓΙΚΑ ΕΤΗ ΛΕ', ΛΣ', ΛΖ' ΚΑΙ ΛΗ' 1895—1899

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΕΔΡΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Ἐν ἐφ Πύργον, Ὀδὸς Τραπεζῶν, ἀρ. 13.

ΤΥΠΟΙΣ ΑΔΕΛΦΩΝ ΓΕΡΑΡΔΩΝ

Ἐν ἐφ Πύργον, Ὀδὸς Κωνσταντίνου Χανδῆ, ἀρ. 19, 21.

1900

Ἡ σελίδα τίτλου του περιοδικού
«Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικός Φιλολογικός Σύλλογος»
όπου δημοσιεύονταν οἱ ανακοινώσεις τῆς Βιολογικῆς Επιτροπῆς του ομωνύμου Συλλόγου

γικής Επιτροπής. Η διερεύνηση των παιδιατρικών αυτών ανακοινώσεων έδειξε ότι υπήρχε συχνά αναφορά στην σύγχρονη ευρωπαϊκή βιβλιογραφία, κυρίως γαλλική, στοιχείο που δείχνει το επιστημονικό επίπεδο των Ελλήνων ιατρών της Κωνσταντινουπόλεως. Επί πλέον δόθηκε η ευκαιρία να καταγραφεί η παιδιατρική νοσολογία της εποχής και η θεραπευτική αντιμετώπιση της.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ετών 1898-1899 ΤΟΜΟΣ 27, (1900)

1. «Περίπτωσης υμενώδους επιπεφυκίτιδος επί παιδός εννεαετούς», (σελ. 10).

Σημειώνεται ότι «επί του επιπεφυκώτος του κατωτέρω βλεφάρου υπήρχε μεμβράνη φαία...ουδεμία ετέρα αλλοίωσις του βολβού». Δια λαβίδος αφαιρέθηκε η μεμβράνη χωρίς δυσκολία, δεν ανευρέθησαν μικροοργανισμοί, έγιναν πλύσεις δια διαλύσεως άχνης υδραργύρου, και επίχριση του επιπεφυκώτος δια διαλύσεως νιτρικού αργύρου. Ομαλή έκβαση.

2. «Περίπτωσης κακοήθους κυνάγχης φλεγμονώδους. Επηκολούθησαν ουραιμικά φαινόμενα και επί τέλους θάνατος» σε κορίτσι 15 ετών, (σελ. 10-11).

Φαρυγγοαμυγδαλίτιδα στην οποία θεραπευτικώς συστήθηκαν «γαργαρισμοί μαλακτικοί και αντισηπτικοί, καθάρσιον και κινίνη, σχάσις των πυωδών εστιών με έκκριση ικανής ποσότητος πύου». Και ενώ πήγαινε καλά μετά 6 ημέρες με τον πυρετό, πόνο στην οσφύ, ούρα με λεύκωμα «εξελείχθη άπασα εκείνη η άλυσος των ουραιμικών φαινομένων, έμετοι, κνησμός, δυσκοιλιότης, σπασμοί, πυρετός ισχυρός 39-41, και επί τέλους κόμα και θάνατος». Τονίζεται ότι ο στρεπτόκοκκος από της πρώτης προσβολής είχε προκαλέσει τα νεφρωτικά εκείνα φαινόμενα, των οποίων επακολούθημα ήταν η ουραιμία.

3. «Παρουσίαση 4 περιπτώσεων διφθερίτιδος», (σελ. 12-13).

Θεραπεύθηκαν με την χρήση της οροθεραπείας⁴. Μάλιστα στο τέταρτο περιστατικό σημειώνεται ότι επειδή καθυστέρησε η χρήση του ορού έγιναν επί πλέον ενέσεις αιθέρος και καφεΐνης. Συζητείται η προφυλακτική οροθεραπεία επί διφθερίτιδος.

4. «Τινά περί προφυλάξεως και θεραπείας της γονοκοκκικής επιπεφυκίτιδος των νεογνών», (σελ. 72-76).

Σημειώνεται ότι από στατιστικές η οφθαλμία των νεογνών είναι αιτία των 30% των τυφλών. Προστίθεται «να καταστήσωμεν γνωστά τοις πάσι τα μάλλον εφικτά μέσα προς προφύλαξιν από την οφθαλμίαν των νεογνών». Τα νεογνά είναι υπό την επίβλεψη των μαιών και για τούτο θα πρέπει να διαφωτισθούν. Συνιστάται να πλένονται συχνά «τα γεννητικά όργανα της επιτόκου γυναικός δια χλιαράς διαλύσεως βορικού οξέος εν ύδατι βεβρασμένω 3% και άμα εξέλθη το βρέφος να καθαρίζονται τα βλέφαρα, αι βλαφαρίδες δια βαμβακίου βεβρογμένου εν τη ανωτέρω διαλύσει και ενσταλάξεις χυμού λεμονίου εν τοις οφθαλμοίς».

Για τη γονορροϊκή οφθαλμία συνιστάται να γίνεται μικροσκοπική εξέταση του υγρού. Θεραπευτικώς πλύσεις με χλιαρή διάλυση υπερμαγγανικού ασβεστίου (1:3000), μετά επίχριση των βλεφάρων, επιπεφυκότης με διάλυμα 2% νιτρικού αργύρου και στη συνέχεια εξουδετέρωση τούτων δια πλύσεων χλωριούχου Νατρίου και αφθόνου ύδατος.

5. «Περί του διαλείποντος τυφοειδούς και τυφοελώδους πυρετού», (σελ. 96-101).

Παρουσιάζονται περιπτώσεις παιδιών τυφοειδούς πυρετού και εξανθήματος, τα οποία είχαν «το θερμομετρικόν διάγραμμα όλως διάφορον εκείνου όπερ ο πολύς Wunderlich⁵ διετύπωσε περί του τυφοειδούς πυρετού». Κατά τη συζήτηση των περιστατικών αναφέρθηκε ότι ο ιατρός παρατήρησε πως οι σφυγμοί στον πυρετό πάνω του 39 είναι ολιγότεροι του 100 στον τυφοειδή πυρετό ενώ άνω των 100 στην ελονοσία. Καταχωρίζονται πολλές σύγχρονες βιβλιογραφικές παραπομπές σε ευρωπαϊκά ιατρικά περιοδικά.

6. «Περίπτωσης πυορροϊκής δακρυοκυστίτιδος των νεογνών», (σελ. 114-116).

Πραγματεύεται την αιτιολογία και τη θεραπεία με μαλάξεις του δακρυϊκού πόρου και ενσταλάξεις πρωτεϊνικού αργύρου 5%. Μνημονεύονται πραγματείες επί του θέματος, στις οποίες περιλαμβάνεται και η διδακτορική διατριβή στο Παρίσι του οφθαλμιάτρου Γεωργίου Φωκά Κοσμετάτου⁶ (1876-1973) καθηγητού αργότερα της Οφθαλμολογίας στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Ο όρος «δακρυοκυστίτις» είναι μεταφορά του αντίστοιχου γαλλικού όρου «dacryocystite».

TOMOS 28, (1904)

7. «Περί θεραπείας της νυκτερινής ενουρήσεως των παιδων δια ρινικής επεμβάσεως», (σελ. 30-31).

Νέος 15 ετών έπασχε από ενουρήση⁷, η οποία «ουδόλως υποχωρούσης εις εσωτερικὴν χρῆσιν καταλλήλων φαρμάκων». Η οπισθία ρινοσκόπηση έδειξε ύπαρξη αναπτυγμένων αδενοειδών εκβλαστήσεων. Με τη αφαίρεσή τους θεραπεύθηκε αποτελεσματικά και η νυκτερινή ενούρηση. Μνημονεύεται και άλλη μία περίπτωση παιδιού 8 ετών μετά την αφαίρεση των «αμυγδαλών του Luschka»⁸, όπως αναγράφονται στην μελέτη οι αδενοειδείς εκβλαστήσεις, θεραπεύθηκε η νυκτερινή ενούρηση.

8. «Περί ελώδους ηπατοσπληνικής κιρρώσεως των παιδων», (σελ. 31-34).

Παρουσιάζονται δύο περιπτώσεις παιδιών 14 και 7 ετών αντίστοιχα. Το πρώτο από έτους είχε προσεβλήθη από «ελώδεις πυρετούς», όπως αποκαλούνταν τότε η ελονοσία, χωρίς να εφαρμοσθεί θεραπευτική χρήση της κινίνης. Η μητέρα παρατήρησε διόγκωση της κοιλιάς, αντικειμενικά ο σπλήν ήταν 5 δάκτυλοι, το ήπαρ 3 δάκτυλοι, χωρίς ίκτερο. Θεραπεία με ιωδιούχο σύνθεση και κινίνη.

Για τη δεύτερη περίπτωση που από μηνών είχε τους πυρετούς σημειώνεται ότι κατά την εξέταση εκ του ομφαλού ανέρχονταν προς την ξιφοειδή απόφυση σύμπλεγμα διευρυμένων φλεβών και το ήπαρ και ο σπλήν ήταν διογκωμένοι. Μάλιστα σημειώνεται ότι η περίπτωση συγκρίθηκε με την περιγραφή της ελώδους ηπατίτιδος της Ανατομικής Παθολογίας του Etienne Lancereaux⁹.

9. «Περί βλεφαροπλαστικής εγχειρήσεως σε νέο 16 ετών», (σελ. 48).

Στην ηλικία των 5 ετών είχε καεί στο πρόσωπο. Δυσμορφία στον δεξιό οφθαλμό, με εκτρόπιο και χαλάζιο. Γίνεται περιγραφή της βλεφαροπλαστικής. Συμπληρωματικά αναγράφεται και αναπλαστική εγχείρηση σε νέο ο οποίος σε μικρή ηλικία είχε υποστεί βαθέα εγκαύματα στο αριστερό χέρι.

10. «Περίπτωση αποστήματος ήπατος» (σελ. 68).

Παιδί 12 ετών στο Νοσοκομείο Παίδων του Αγίου Γεωργίου Κωνσταντινουπόλεως. Είχε δεχθεί ισχυρό κτύπημα με ρόπαλο στο δεξιό υποχόνδριο. Μετά λίγες ημέρες παρατηρήθηκε διόγκωση και πόνος και οι γιατροί του

αφαίρεσαν 500 γρ. πύου. Δημιουργήθηκε συρίγγιο, το οποίο επουλώθηκε με τις πλύσεις.

11. «Ανακοίνωση τριών περιπτώσεων οξείας νεφρίτιδος σε παιδιά», (σελ. 86), χωρίς να υπάρξουν τα τυπικά συμπτώματα της οστρακιάς. Μόνον οι γονείς είχαν παρατηρήσει ελαφρό εξάνθημα.

12. Περίπτωση δηλητηριάσεως εκ φαινικού οξέως σε παιδί, (σελ. 128). Κατά την ωτόρροια μετά την οστρακιά, ως αντισηπτικό τοποθετήθηκαν γάζες εμποτισμένες στο φαινικό οξύ¹⁰. Παρουσία μελανών ούρων, μελανουρία, η οποία υπεχώρησε πάραυτα με την αφαίρεση του φαινικού οξέος. Τα ούρα δεν είχαν λεύκωμα ή άλλο παθολογικό στοιχείο.

13. «Περιπτώσεις παιδιών με ελμινθίαση¹¹ θεραπευθέντα με σαντονίνη», (σελ. 131, 208 και στον τόμ. 29, 1907, σελ. 26). Στην πρώτη αναφορά παιδί επτά ετών «έπασχεν εκ νόσου πυρετώδους» και στο ιατρικό συμβούλιο τέθηκε η διάγνωση της μηνιγγίτιδος. Θεραπευτικώς «πλην της επιθέσεως πάγου επί της κεφαλής, εδόθη ελαφρόν καθάρσιον εκ καλομέλανος και ολίγη σαντονίνη». Παρατηρήθηκε μετά τα κλύσματα να εξέρχονται έλμινθες και το παιδί ανέλαβε πλήρως σε δέκα ημέρες. Η σαντονίνη σύμφωνα με την φαρμακολογία του Γ. Ιωακείμογλου¹² λαμβάνεται από τα άνθη του αυτοφυούς στο Τουρκεστάν αρτεμισίας κίνα.

14. «Κλινικά παρατηρήσεις ελώδους καχεξίας παρά παιδί προσήβους», (σελ. 138-142). Παρουσιάζονται τρεις περιπτώσεις «ελώδους καχεξίας» με βαρεία πρόγνωση διότι οι ασθενείς κατέληγαν λόγω δευτεροπαθών αλλοιώσεων κυρίως εκ του πεπτικού και αναπνευστικού συστήματος.

15. Εφαρμογή «ερυθροφωτοθεραπείας» σε βαριές περιπτώσεις ιλαράς, (σελ. 143), με αμφισβητούμενα κατά τη συζήτηση αποτελέσματα.

16. «Περί της προϊούσης ανικανότητας των γυναικών προς γαλούχησιν των τέκνων των», (σελ. 159-192). Σχετικά με την «προιούσα αύξησιν του αριθμού των μητέρων εκείνων, αι οποίαι δεν ημπορούν πλέον να θηλάσουν μόνα τα τέκνα των ή ένεκεν παντελούς ελλείψεως γάλακτος εν τοις μαστοίς

των ή ένεκεν ανεπαρκούς παραγωγής αυτού καθιστώσης αναγκαίαν την διατροφή των νεογνών με ξένο γάλα, ευθύς από των πρώτων ημερών ή εβδομάδων». Παρουσίαση εκτεταμένης εργασίας με πολλούς πίνακες του Καθηγητού Φυσιολογίας της Βασιλείας G.v. Bunge, ο οποίος είχε στείλει σε ιατρούς διαφόρων κρατών δελτία με ερωτήσεις σχετικές με το θέμα, «ο Bunge επεθύμει προ παντός ν' ανακαλύψη, αν η ανικανότης προς γαλουχίαν ήναι κληρονομική ή αν συμβαδίζη και με άλλα εκφυλιστικά συμπτώματα».

TOMOS 29, (1907)

17. «Κλινική παρατήρησις εγχειρήσεως προπτώσεως του ορθού κατά την μέθοδο Gerard-Marchard», (σελ. 74). Σε παιδί ηλικίας 3 ετών μετά ελαφρά διάρροια από δεκαμήνου παρουσίασε πρόπτωση του ορθού χωρίς όμως αποτέλεσμα με τις συντηρητικές θεραπείες. Περιγράφεται η τεχνική της χειρουργικής μεθόδου και τονίζεται το καλό θεραπευτικό αποτέλεσμα.

18. «Επί των αλλοιώσεων των αναπνευστικών οδών συνεπεία ιλαράς», (σελ. 96). Μετά την περιγραφή των στενωτικών αλλοιώσεων του λάρυγγος και την αντιμετώπισή τους, γίνεται αναφορά στις ενανθηματικές καταστάσεις της ιλαράς, όπως χαρακτηριστικά σημειώνεται «η βαρεία αυτή περίπτωση στενώσεως λαρυγγικής συνεπεία ιλαράς μοι παρέχει αφορμήν όπως συντόμως εκθέσω υμίν τα πολυειδείς αλλοιώσεις των αναπνευστικών οδών κατά την ιλαράν».

19. «Περί ερυθράς», (σελ. 112-114). Άρθρο με την ευκαιρία σχετικής επιδημίας στην Κωνσταντινούπολη. Χρησιμοποιείται και ο όρος «ροδάνθη εαρική ή ερυθρά Rubeola». Συζητείται η διάκριση της ιλαράς από την οστρακιά¹³.

20. «Περί περιπτώσεως εγκεφαλονωτιαίας μηνιγγίτιδος ιαθείσης δι' οσφυϊκής παρακέντησεως», (σελ. 127-128). Σε παιδίσκη 13 ετών, η οποία παρουσίαζε όλα τα κλασσικά συμπτώματα της εγκεφαλονωτιαίας μηνιγγίτιδος την πέμπτη ημέρα παρουσιάζει έρπητα στο κάτω χέιλος. Χαρακτηριστικά σημειώνεται για την πορεία πως «εις ουδέν ισχυσάσης εκτός της λοιπής θεραπείας και αυτής της κινήσης. Τότε εσκέφθημεν να καταφύγωμεν εις την παρακέντησιν¹⁴ του νωτιαίου μυελού ήν και εξετελέσαμεν κατά την μέθοδον

Marfan¹⁵ εξαγαγόντες 4-5 γραμμ. εγκεφαλονωτιαίου υγρού θολού την χροιάν. Την επομένη ημέρα άπαντα τα προηγούμενα συμπτώματα ήρθησαν ως δια μαγείας» και το κορίτσι συνήλθε. Καταληκτικά τονίζεται ότι πρέπει ο γιατρός να καταφεύγει στην παρακέντηση του νωτιαίου μυελού όχι μόνο για διαγνωστικούς σκοπούς, αλλά και για θεραπεία «αφ' ού μέχρι τούδε ουδέν ηρωϊκόν φάρμακον ίσχυσε κατά της βαρείας ταύτης νόσου όσον η παρακέντησις».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: Τόμ. 30, 1908, ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

21. «Συμβολή εις τα περί διατροφής των βρεφών», (σελ. 12-14). Στην αρχή του άρθρου για την ανεύρεση του αναλογούντος βάρους του βρέφους σε κάθε μήνα του πρώτου έτους προτείνονται δύο τύποι δίδοντας και μερικά επεξηγηματικά παραδείγματα. Στη συνέχεια συζητείται το ποσό του γάλακτος το οποίο πρέπει να παρέχεται στο βρέφος για να προχωρεί η ανάπτυξη του κανονικώς.

22. «Περί της μογγολικής ιδιοτείας εν τη παιδική ηλικία», (σελ. 15-17). Στην αρχή του άρθρου τονίζεται ότι «η μορφή αυτή της ιδιοτείας δια δύο λόγους τυγχάνει αξία περιγραφής, πρώτον δια την σπάνιν αυτής ιδία παρ' ημίν, και δεύτερον δια την ομοιότητα, ήν έχει μετά του παρά τοις παιδίοις μυξοιδήματος, μεθ' ου πολλάκις συγγέεται». Ο συγγραφέας επισημαίνει ότι η πρόγνωση του μυξοιδήματος έχει μεταβληθεί μετά την ανακάλυψη της αιτίας του, που οφείλεται «εις ατροφίαν ή έλλειψιν του θυρεοειδούς αδένος»¹⁶ και οι ασθενείς υποβάλλονται εις την δια «θυρεοειδίνης» θεραπείας. Περιγράφονται όλες οι εκδηλώσεις της μογγολικής ιδιοτείας και οι διαφορές από το μυξοίδημα. Στη συνέχεια παρουσιάζεται παιδί ηλικίας 3 ετών με μογγολική ιδιοτεία¹⁷.

23. Περίπτωση τετάνου νεογνού, (σελ. 37-39). Τονίζεται ότι το αίτιον του τετάνου είναι ο βάκιλλος τον οποίο απομόνωσε το 1884 ο Arthur Nicolaier (1862-1942). Περιγράφεται όλη η συμπτωματολογία του νεογνού και η θεραπευτική τακτική με έγχυμα ανθέων φιλύρας, βρωμιούχου νατρίου και κλύσματος χλωράλης. Δίνονται οδηγίες στις μαίες για τη χρησιμοποίηση καθαρού και βρασμένου ράμματος κατά την περιέδεση του λώρου με σκοπό την πρόληψη του νεογνικού τετάνου. Επισημαίνεται ότι στην Κωνσταντινούπολη

ο τέτανος των νεογνών είναι άγνωστος, ενώ είναι συχνός στις αγροτικές περιοχές εκ της μη καλής περιποιήσεως της περιδέσεως του ομφαλίου λώρου.

24. «Περί ιλαριώδους λαρυγγίτιδος και της θεραπείας αυτής δια διασωληνώσεως του λάρυγγος», (σελ. 44-45). Παρουσιάζεται η σχετική συμπτωματολογία και η διαφορική διάγνωση από τις άλλες παθήσεις.

25. «Περί των καλών θεραπευτικών ιδιοτήτων της δερματόλης εν τισι δερματικών παθήσει των παιδών», (σελ. 47-48). Η δερματόλη είναι, όπως σημειώνεται «gallate basique de bismuth», το «Γαλλικό βασικό βισμούθιο».

26. «Περί της εντεροκολίτιδος και ιδία παρά τοις παισίν», (σελ. 86-92). Γίνεται συζήτηση για την εντεροκολίτιδα και επί πλέον στην εργασία μνημονεύεται η πυλωρική στένωση, η οποία αναφέρεται ως «πυλωρισμός», από τον αντίστοιχο γαλλικό όρο «pylorisme», και μελετήθηκε από τον Γάλλο παιδίατρο Antoine Marfan (1856-1942).

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΒΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ, ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: τόμ. 34, (1914-1915)

27. «Μυοπάθεια τύπου Duchenne (myopathic pseudohypertrophique), (σελ. 45). Το περιστατικό αφορά παιδί 5,5 ετών υγιών γονέων, το οποίο από λίγους μήνες εμφάνισε ατροφία στους θωρακικούς μυς «συνάμα ατέλεια της διανοητικής αναπτύξεως του μικρού, ωσάν να ήτο κατά δύο έτη μικρότερο». Του χορηγήθηκε «κόνις θυρεοειδούς σώματος και υποφύσεως». Στη συζήτηση αναφέρθηκα και άλλα τρία περιστατικά άλλο ιατρό, ο οποίος υποστήριξε ότι η «μυοπάθεια οφείλεται εις ελαττωματικήν λειτουργίαν των αδένων έσω εκκρίσεως».

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ως συμπέρασμα μπορεί να λεχθεί ότι τους Έλληνες ιατρούς της Κωνσταντινουπόλεως απασχολούσαν και τα παιδιατρικά νοσήματα, τα οποία ανακοίνωναν στις συνεδριάσεις της Βιολογικής Επιτροπής του εν Κωνσταντινουπόλει Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου. Επισημαίνεται ότι στα άρθρα συχνά

τεκμηριώνονται με τη σχετική ευρωπαϊκή, κυρίων γαλλική, βιβλιογραφία, στοιχείο δηλωτικό του επιστημονικού επιπέδου των ιατρών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

1. Τατιάνα Σταύρου, *Ο εν Κωνσταντινούπολει Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος. Το υποουργείον Παιδείας του Αλύτρωτου Ελληνισμού*, Αθήνα 1967. Γιώργος Α. Γιαννακόπουλος, *Η Βιβλιοθήκη του Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου Κωνσταντινούπολεως (1863-1922)*, ανάπτυπο από το *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Ερευνών*, τόμ. ΣΤ΄, Αθήνα 1986-1987. Χάρις Εξερχόγλου, *Εθνική ταυτότητα στην Κωνσταντινούπολη τον 19ο αι. Ο εν Κωνσταντινούπολει Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος Κωνσταντινούπολεως 1861-1912*, εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 1996.
2. Αλέξανδρος Ζωηρός, «Αναμνήσεις. Η Κωνσταντινούπολις και ιδίως το Σταυροδρόμι κατά το 1860, η πόλις και οι άνθρωποι, η ίδρυσις του “Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου”», *Ημερολόγιον του έτους 1907 των Εθνικών Φιλανθρωπικών Καταστημάτων εν Κωνσταντινούπολει*, έτος τρίτον, εν Κωνσταντινούπολει 1906, σελ. 219-234 και για Σπ. Μαυρογένη στις σελ. 224-225.
3. Βλ. Μαργαρίτης Ευαγγελίδης, «Αναγγελία θανάτου Κωνσταντίνου Ηροκλέους Βασιάδου», *Αθηνά*, τόμ. 2, (1890), σελ. 687-693. Κ. Μακρής, «Βιογραφία Ηρ. Βασιάδου [μνημονεύονται και τα έργα του]», *Ο εν Κωνσταντινούπολει Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος*, τόμ. 22, (1891), σελ. 22-33. Νικόλ. Θ. Πατσέλης, *Κωνσταντίνος Ηροκλής Βασιάδης, ο ιατροφιλόσοφος Δελβινιώτης*, Αθήνα 1960. Τατιάνα Σταύρου, «Ηροκλής Βασιάδης, ο τελευταίος ιατροφιλόσοφος», *Ηπειρωτική Εστία*, τόμ. 24, (1975), σελ. 419-432. Της ίδιας, «Ο Ηπειρώτης ιατροφιλόσοφος Ηροκλής Βασιάδης και ο Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος στην Κωνσταντινούπολη», *Βοϊκή Ζωή*, τεύχ. 83, σελ. 7-8, τεύχ. 84, σελ. 7-8, 1986. Πρβλ. Δημ. Καραμπερόπουλος, *Ιστορία της Ιατρικής Ελληνική Βιβλιογραφία 1750-2000*, Βιβλιοθήκη Ιστορίας της Ιατρικής αρ. 3, εκδ. Σταμούλη, Αθήνα 2009.
4. Ο Γερμανός ερευνητής Emil von Behring (1854-1917) το 1893 παρουσίασε τα αποτελέσματα της οροθεραπείας της δφθερίτιδος, η οποία χαρακτηρίστηκε ως «παθητική ανοσοποίηση». Μάλιστα «το 1901 βραβεύτηκε με ο βραβείο Νόμπελ για την εργασία του σχετικά με τις θεραπευτικές μεθόδους με χρησιμοποίηση ορών και τις εφαρμογές τους κυρίως κατά της διφθερίτιδας, αλλά και του τετάνου». Βλ. F. H. Garrison, *An introduction to the History of Medicine*, επανατύπωση της τέταρτης έκδοσης Philadelphia and London, W.B. Saunders Company, 1961, σελ. 584. Βαγγέλης Ηλιάδης, *Τα Νόμπελ Ιατρικής Φυσιολογίας στην υπηρεσία της ανθρωπότητας*, “Ελληνικά Γράμματα”, Αθήνα 2000, σελ. 35. Λίγα χρόνια αργότερα το 1897 έλαβε το Συμβουλίδειο βραβείο της Ιατρικής Εταιρείας Αθηνών σχετική εργασία για τις αντίστοιχες γνώσεις των αρχαίων ο Νικόλαος Λαμπαδάριος, *Περί ορροθεραπείας και οργανοθεραπείας παρά τοις αρχαίοις Έλλησιν προς δε τούτοις περί της παρ’ αυτοίς αντιλυσσικής και αντιλεπρώδους θεραπείας*, εν Σύρω, 1898. Βλ. και Ε. Ν. Λαμπαδάριος, «Τεχνητή ανοσία και ορροθεραπεία παρά τοις αρχαίοις Έλλησιν ιατροίς», *Ιατρικά Χρονικά*, τόμ. 4, (1931), σελ. 239-250.
5. Ο Carl Reinhold August Wunderlich (1815-1877), Γερμανός ιατρός γνωστός για την καθιέρωση του θερμομετρικού διαγράμματος.
6. G. Cosmetatos, *Recherches sut le developpement des voies lacrymales*, (Thèse de Paris, no 618).
7. Η ενούρηση μνημονεύεται από τον Διοσκουρίδη: «...και φουξας δε το σπέσμα αυτού (πήγα-

- νον ορεινόν) δος πίνειν επί ημέρας ζ΄ τω ενουρούντι και παύσεται», Πεδανίου Διοσκουρίδου, *Περί ύλης ιατρικής*, Βιβλίον Γ, 45 (52), σελ. 394. έκδ. Curtius Sprengel, Λειψία 1829.
8. Ο Hubert von Luschka, (1820-1875), Γερμανός ανατόμος. Πολλοί ανατομικοί όροι συνοδεύονται με το όνομά του.
9. Etienne Lacereaux (1829-1910), Γάλλος γιατρός, ο οποίος θεωρούσε ως εστία του σακχαρώδους διαβήτη του πάγκρεας. Η μνημονεύμενη *Παθολογική Ανατομική* είναι το έργο του *Atlas d'anatomie pathologie*, 3 τόμοι, Παρίσι 1875-1889.
10. Σημειώνουμε ότι το φαινικό οξύ αναγράφεται στην θεραπεία του άνθρακα και των δοθιμών στο βιβλίο του Λ.Δ. Χρήστοβιτς, *Τα νέα φάρμακα ή επιτομή των κυριωτέρων εκ των νεωστί αναφανέντων νέων θεραπευτικών έργων μετά των συνταγών*, εν Αθήναις, 1888, σελ. 551.
11. Ο όρος «έλμινθίασις» καταγράφεται ίσως για πρώτη φορά από τον Α. Βισάρη, *Εγχειρίδιον ειδικής παθολογίας και θεραπείας των παιδων*, εν Αθήναις 1871, σελ. 163, ενώ μνημονεύεται αργότερα το 1897 από τον Στ. Κουμανούδη, *Συναγωγή Νέων λέξεων*, επανέκδοση "Ερμής", Αθήνα 1980, σελ. 358. Οι έλμινθες μνημονεύονται ήδη στην Ιπποκρατική Συλλογή, και ενδεικτικά αναφέρεται μία παραπομπή στο *Προγνωστικόν* 11.
12. Γ. Ιωακείμογλου, *Φαρμακολογία*, τόμ. 1, πέμπτη έκδοση, 1953, σελ. 674,
13. Σημειώνεται ότι η διάκριση της ερυθράς από την ιλαρά και την οστρακιά για πρώτη φορά δημοσιεύθηκε το 1829 και ο Henry Veale, (1832-1908) εισήγαγε το 1866 το όρο «rubella» αντί του όρου «German measles». Βλ. Βλ. Jeremy M. Norman, (ed.), *Morton's Medical Bibliography*, fifth edition, Scolar Press, England 1991, αρ. 5501-2, σελ. 854.
14. Η οσφυνοπιαία παρακέντηση εισήχθη για διαγνωστικούς και θεραπευτικούς σκοπούς το 1891 από τους Walter Essex Wynter, (1860-1945) και Heinrich Irenaeus Quincke, (1842-1922). Βλ. Jeremy M. Norman, (ed.), *Morton's Medical Bibliography*, fifth edition, Scolar Press, England 1991, αρ. 4868-4869, σελ. 749.
15. Bernard Jean Antonin Marfan, (1858-1942), Γάλλος γιατρός, ο οποίος περιέγραψε το 1896 τις σκελετικές εκδηλώσεις του συνδρόμου που μεταγενέστεροι ερευνητές του δώσανε το όνομά του.
16. Η σύνδεση του μυξοιδήματος με την έλλειψη λειτουργίας του θυρεοειδούς αδένος υποστηρίχθηκε από τον Sir Felix Semon, (1849-1921), ο οποίος δημοσίευσε την έρευνα «A typical case of myxoedema» στο *Brit.med. J.*, 1883, 2, σελ. 1072. Η εργασία αυτή αρχικά είχε δεχθεί ισχυρή κριτική αλλά τελικά επιδοκιμάστηκε από την Επιτροπή που είχε συσταθεί για τη διερεύνηση της συσχέτισεως αυτής. Επιπροσθέτως σημειώνεται ότι ο όρος «μυξοίδημα» πλάστηκε το 1878 από τον William Miller Ord, (1834-1902). Βλ. Jeremy M. Norman, (ed.), *Morton's Medical Bibliography*, fifth edition, Scolar Press, England 1991, αρ. 3831, σελ. 599 και αρ. 3825, σελ. 598 αντίστοιχα.
17. Ο όρος «μογγολική ιδιοτεία» εισήχθη στην ιατρική βιβλιογραφία το 1866 από τον Άγγλο ιατρό John Langdon Hayton Down, (1828-1896), στην εργασία του «Observations on an ethnic classification of idiot» και παρέμεινε πάνω από ένα αιώνα, όταν μετά από διαμαρτυρίες για την χρησιμοποίηση εθνικού ονόματος για τον χαρακτηρισμό μιας νοσολογικής οντότητας και το 1975 καθιερώθηκε ο όρος «Down's syndrome». Βλ. Norman Howard-Jones, «On the diagnostic term Down syndrome», *Medical History*, vol. 23, 1979, σελ. 102-104.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗΣ

Ιστορία της Ελληνικής Παιδιατρικής

Πρακτικά 1ης Ημερίδας 2006

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΕΠΙΤΑ
medical art

*Εξώφυλλο Πρακτικών 1ης Ημερίδας
Ιστορίας της Ελληνικής Παιδιατρικής.*

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ 2ΗΣ ΗΜΕΡΙΔΑΣ 2007

ΠΡΑΚΤΙΚΑ 3ΗΣ ΗΜΕΡΙΔΑΣ 2008

Επιμέλεια:
Δρ. Δημήτριος Καραμπερόπουλος

ΑΘΗΝΑ

*Εξώφυλλο Πρακτικών 2ης και 3ης Ημερίδας
Ιστορίας της Ελληνικής Παιδιατρικής.*

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ 4ης ΗΜΕΡΙΔΑΣ 2009

Επιμέλεια:
Δρ. Δημήτριος Καραμπερόπουλος

ΑΘΗΝΑ

*Εξώφυλλο Πρακτικών 4ης Ημερίδας
Ιστορίας της Ελληνικής Παιδιατρικής.*

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΡΑΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ
1837 - 1960

1η ΗΜΕΡΙΔΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗΣ
Αμφιθέατρο Χωρεμείου Ερευνητικού Εργαστηρίου
Νοσοκομείο Παίδων "Αγία Σοφία" - Αθήνα
Σάββατο 1η Απριλίου 2006

Εξώφυλλο με τα Ελληνικά Παιδιατρικά Βιβλία 1837-1960.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗΣ

Ἰωάννου Γρ. Τσουκαλά

Τὸ Χρονικὸ τῆς Α΄ Παιδιατρικῆς Κλινικῆς
τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ
Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1929-1946) ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ν. ΜΑΚΚΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΕΒΗΤΑ
medical art

*Σελίδα τίτλου του βιβλίου για τον καθηγητή Παιδιατρικῆς
Γεώργιο Ν. Μακκά.*